

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

Διπλωματική Εργασία με Θέμα

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΚΑΙ
ΜΕΤΡΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ

του σπουδαστή: Παπαθεοχάρη Θεοχάρη (ΑΜ 00614)

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Αναγνώστου Αγγελική

ΒΟΛΟΣ, 2022

Αφιέρωση

Στην πολυαγαπημένη μου οικογένεια...

ΔΗΛΩΣΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ – ΜΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ

Δηλώνω, ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν. 1599/1986 και τα άρθρα 2,4,6 παρ. 3 του Ν. 1256/1982, είμαι αποκλειστικός συγγραφέας της παρούσας Μεταπτυχιακής Εργασίας, για την ολοκλήρωση της οποίας, κάθε βοήθεια είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται λεπτομερώς στην εργασία αυτή. Έχω αναφέρει πλήρως και με σαφείς αναφορές, όλες τις πηγές χρήσης δεδομένων, απόψεων, θέσεων και προτάσεων, ιδεών και λεκτικών αναφορών, είτε κατά κυριολεξία είτε βάσει επιστημονικής παράφρασης. Δηλώνω, συνεπώς, ότι αυτή η Μεταπτυχιακή Εργασία προετοιμάστηκε και ολοκληρώθηκε από εμένα προσωπικά και αποκλειστικά και ότι αναλαμβάνω πλήρως όλες τις συνέπειες του νόμου, στην περίπτωση, κατά την οποία αποδειχθεί, διαχρονικά, ότι η εργασία αυτή ή τμήμα της δεν μου ανήκει, διότι είναι προϊόν λογοκλοπής άλλης πνευματικής ιδιοκτησίας.

Θεοχάρης Παπαθεοχάρης

Ημερομηνία

Υπογραφή

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θεωρώ υποχρέωσή μου να εκφράσω τις ευχαριστίες μου σε όλους όσους με τον τρόπο τους συνέβαλαν στην εκπόνηση της παρούσας διπλωματική εργασία.

Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω την κα. Αναγνώστου, επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε, αναθέτοντάς μου ετούτη τη διπλωματική εργασία. Την ευχαριστώ για τη συνεχή παρακολούθηση της εργασίας μου και την πολύτιμη καθοδήγησή της όλες τις φορές που της ζητήθηκε καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησής της.

Επιπλέον, ιδιαίτερες ευχαριστίες θα ήθελα να απευθύνω σε όλους όσους συνέδραμαν καταλυτικά στην προσπάθειά μου, για την προθυμότητα που επέδειξαν και τη βοήθεια να ξεπεραστούν οι αντικειμενικές δυσκολίες κατά τη διάρκεια της βιβλιογραφικής έρευνας, για να μπορεί σήμερα να αποτελεί πηγή ή αφορμή προβληματισμού γύρω από το θέμα.

Τέλος, ευχαριστώ από καρδιάς την οικογένειά μου που με βοήθησε να ολοκληρώσω το στόχο μου, με κατανόηση και συνεχή συμπαράσταση όλο αυτόν τον καιρό και το Θεό που με αξίωσε να φτάσω μέχρι εδώ.

Μετά τιμής,

Θεοχάρης Παπαθεοχάρης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η νέα πανδημία Covid-19 αποτελεί μια εξωγενή υγειονομική κρίση με οικονομικές επιπτώσεις παγκοσμίως και διαφέρει από τη χρηματοπιστωτική ως προς τα αίτια, τη διάρκεια και τα μέτρα αντιμετώπισης. Η αντίδραση των κυβερνήσεων είχε ως στόχο τον περιορισμό της διασποράς της νόσου και την προστασία της δημόσιας υγείας με το κλείσιμο της οικονομίας. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα τη μείωση του εισοδήματος, την αύξηση της ανεργίας, την αδράνεια των παραγωγικών συντελεστών, την άνοδο των τιμών των αγαθών, τη συρρίκνωση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, τη δυσλειτουργία της μεταποίησης, του βιομηχανικού κλάδου και του τομέα της παροχής υπηρεσιών ως μερικές από τις συνέπειες της διακοπής των κοινωνικών και οικονομικών δραστηριοτήτων. Για την αντιμετώπιση των συνεπειών οι κυβερνήσεις έλαβαν μια σειρά από μέτρα οικονομικής πολιτικής με στόχο την αναδιανομή των πόρων και την επίτευξη κοινωνικής ευημερίας, όπως η στήριξη του εθνικού εισοδήματος μέσω των εργαζομένων και η αποζημίωση των επιχειρήσεων, αναστολές πληρωμών και διευκολύνσεις των δανειοληπτών, παροχή κοινωνικών επιδομάτων, ειδικά κλαδικά μέτρα για τη στήριξη των τομέων παραγωγής και επιδοτήσεις. Σκοπός της εργασίας είναι η ανάδειξη της σπουδαιότητας αυτών των μέτρων για την επαναφορά της οικονομίας στα επίπεδα που παρουσίαζε πριν την υγειονομική κρίση.

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ: covid-19, κλαδικά μέτρα, οικονομική πολιτική, τομείς παραγωγής

ABSTRACT

The new Covid-19 pandemic is an exogenous public health crisis and has resulted economic consequences and recession in a global level. The pandemic crisis is different than the financial one in terms of the causes, the duration and crisis-response measures. The response of governments aims to reduce the spread of the disease and the possibilities of closing down the economies around the globe. As a consequence, the above have caused dysfunctions of social and economic activities such as the decline of incomes, the rise of unemployment, the inactivation of productivity, the rise of commodity prices, the shrink of small and medium-sized enterprises and sectoral problems in manufacture, industry and services. In order to address the consequences, governments have taken a number of economic policy measures through resources' redistribution to achieve social prosperity, such as supporting national income through employees' and businesses' compensation, securing payments and facilitating borrowers, sectoral and fiscal measures. The thesis aims to highlight the importance of these measures in recovering of the economy to pre-crisis levels.

KEYWORDS: covid-19, economic impact and policy, pandemic response measures

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΔΗΛΩΣΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ – ΜΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ	3
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	4
ΠΕΡΙΛΗΨΗ, ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ	5
ABSTRACT, KEYWORDS	6
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	7
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΙΝΑΚΩΝ	8
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο : Η ΠΑΝΔΗΜΙΑ COVID-19	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο : ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ COVID-19	17
2.1. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	17
2.1.1. ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	19
2.1.2. ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	21
2.1.3. ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	24
2.2. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΧΩΡΑΣ	31
2.2.1. ΓΑΛΛΙΑ	31
2.2.2. ΙΤΑΛΙΑ	37
2.3. ΕΘΝΙΚΟ ΧΡΕΟΣ	44
2.4. ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο : ΜΕΤΡΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ COVID-19	48
3.1. ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ	49
3.2. ΜΕΤΡΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	51
3.3. ΜΕΤΡΑ ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ	64
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο : ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	66
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	73

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΙΝΑΚΩΝ

ΣΧΗΜΑΤΑ

Σχήμα 1: Πανδημίες 20ού αιώνα	14
Σχήμα 2: Παγκοσμίως επιβεβαιωμένα κρούσματα και θάνατοι από τον ιό SARS-CoV-2	15
Σχήμα 3: Δείκτης Παγκόσμιας Αβεβαιότητας της πανδημίας COVID-19	16
Σχήμα 4: Εξάπλωση του COVID-19 παγκοσμίως	17
Σχήμα 5: Αντίκτυπος της πανδημίας COVID-19 στον αγροδιατροφικό τομέα και μέτρα αντιμετώπισης	20
Σχήμα 6: Μέση απώλεια (%) του Δείκτη Βιομηχανικής Παραγωγής (Index of Industrial Production – IIP) μεταξύ των χωρών του ΟΗΕ (περίοδος: Δεκέμβριος 2019 – Απρίλιος 2020)	22
Σχήμα 7: Ποσοστό χωρών (%) που καταγράφουν μείωση της βιομηχανικής παραγωγής σε διαφορετικούς κλάδους (περίοδος: Μάρτιος – Απρίλιος 2020)	23
Σχήμα 8: Αναμενόμενος αντίκτυπος (%) του COVID-19 στα κέρδη και την απασχόληση των επιχειρήσεων ανά κλάδο	23
Σχήμα 9: Πέντε σημαντικότερα προβλήματα των εταιρειών ανά μέγεθος εξαιτίας του COVID-19	24
Σχήμα 10: Παγκόσμιος αντίκτυπος της πανδημίας COVID-19 από το κλείσιμο των σχολείων, σύμφωνα με τη UNESCO.	25
Σχήμα 11: Αντίκτυπος της πανδημίας COVID-19 στη δραστηριότητα των πολυεθνικών επιχειρήσεων	29
Σχήμα 12: Ανθεκτικότητα εγχώριων και πολυεθνικών επιχειρήσεων στην κρίση Covid-19	30
Σχήμα 13: Επιπτώσεις της κρίσης Covid-19 στην εφοδιαστική αλυσίδα των πολυεθνικών επιχειρήσεων	31
Σχήμα 14: Σύγκριση ετήσιου ρυθμού πληθωρισμού μεταξύ Γαλλίας και Ιταλίας	43
Σχήμα 15: Σύγκριση μηνιαίου ρυθμού αεροπορικής επιβατικής κίνησης μεταξύ Γαλλίας και Ιταλίας	43

Σχήμα 16: Απώλειες του Δείκτη Βιομηχανικής Παραγωγής (ΙΠ) σε σχέση με το εισόδημα (περίοδος: 2020)	46
Σχήμα 17: Αντίκτυπος του COVID-19 στις ναυτιλιακές εισαγωγές και εξαγωγές επιλεγμένων χωρών	47
Σχήμα 18: Μέτρα αντιμετώπισης της πανδημίας COVID-19	48
Σχήμα 19: Δαπάνες των διεθνών φορέων αντιμετώπιση της πανδημίας του COVID-19 (σε δισεκατομμύρια δολάρια)	56
Σχήμα 20: Πακέτο βοήθειας για την αντιμετώπιση του κορονοϊού ανά περιοχή του κόσμου	56
Σχήμα 21: Πολιτικές των κυβερνήσεων σε επιλεγμένες χώρες της Ασίας σε σχέση με τις ανάγκες των επιχειρήσεων (%)	57
Σχήμα 22: Παγκόσμια κατανομή των μέτρων δημοσιονομικής πολιτικής λόγω πανδημίας (επί % του ΑΕΠ)	58
Σχήμα 23: Παγκόσμια κατανομή της νομισματικής παρέμβασης για τον έλεγχο της συναλλαγματικής ισοτιμίας λόγω πανδημίας (% του ΑΕΠ)	59
Σχήμα 24: Παγκόσμια κατανομή της συνολικής οικονομικής τόνωσης λόγω πανδημίας (% του ΑΕΠ)	60
Σχήμα 25: Παγκόσμια κατανομή της μείωσης των επιτοκίων ως πολιτική αντιμετώπισης του COVID-19 (% του επιπέδου πριν από την κρίση)	61
Σχήμα 26: Παγκόσμια μέση κατανομή της οικονομικής πολιτικής ως ανταπόκριση στον COVID-19 (% του ΑΕΠ) σε 166 χώρες	62

ΠΙΝΑΚΕΣ

Πίνακας 1: Μεταβολές κύριων οικονομικών στοιχείων Γαλλίας, πριν και μετά την πανδημία	35
Πίνακας 2: Μεταβολές κύριων οικονομικών στοιχείων Ιταλίας, πριν και μετά την πανδημία	40

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Από τις αρχές του 2020, η εξελισσόμενη πανδημία COVID-19 έχει επηρεάσει ανθρώπους και οικονομίες σε όλο τον κόσμο. Οι επιπτώσεις του νέου κορονοϊού ποικίλλουν από χώρα σε χώρα ανάλογα με την περίοδο εμφάνισης, τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού, τις δημοσιονομικές δομές και την προϋπάρχουσα ικανότητα υγειονομικής περίθαλψης. Οι κυβερνήσεις των κρατών σε όλο τον κόσμο έχουν αναπτύξει ένα ευρύ φάσμα μέτρων δημόσιας πολιτικής για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων είτε σε επίπεδο περιορισμού της διασποράς του ιού είτε σε επίπεδο θεραπείας των συνεπειών της στην οικονομία και την κοινωνία.

Συγκεκριμένα, τα κράτη έχουν λάβει μέτρα δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής με επίκεντρο την απασχόληση, το εμπόριο, την παραγωγή αγαθών, την υγεία, την προστασία της οικογένειας και την ευρύτερη κοινωνική προστασία, καθώς και μέτρα υγειονομικής περίθαλψης του γενικού πληθυσμού. Πολλές χώρες έχουν υιοθετήσει δημοσιονομικά πακέτα μέτρων μεγάλης κλίμακας ως απάντηση στην κρίση, που επικεντρώνουν ιδιαίτερα στη στήριξη των εισοδημάτων και των επιχειρήσεων. Έμφαση έχει δοθεί στην προστασία των θέσεων εργασίας, όπως και στον τομέα της περίθαλψης, στην προστασία του εισοδήματος των εργαζομένων, στη διαμόρφωση των φορολογικών ελαφρύνσεων με κρατική επιδότηση των υποχρεώσεων, στη διευκόλυνση της παραγωγής των επιχειρήσεων, στην τόνωση του εμπορίου και στην ηλεκτρονική διακυβέρνηση. Όλα τα παραπάνω προέκυψαν ως αναγκαία μέτρα έπειτα από τον περιορισμό όλων των κοινωνικών και οικονομικών δραστηριοτήτων ως αντίδραση στην ταχεία μετάδοση του ιού. Η παύση και το κλείσιμο των συστημάτων σε όλο τον κόσμο προκάλεσε διαταραχές και στην αλυσίδα παραγωγής των αγαθών, προϊόντων και υπηρεσιών, με αποτέλεσμα την έλλειψη τροφοδότησης με πρώτες ύλες όλων των τομέων και των κλάδων οικονομικής παραγωγής. Αποτέλεσμα ήταν η δημιουργία δημοσιονομικής κρίσης παράλληλα με την υγειονομική.

Ωστόσο, χάρη σε αυτή την παρέμβαση των κυβερνήσεων, η οικονομική ύφεση δεν ήταν τόσο αρνητική όσο αναμενόταν. Οι απώλειες που εξακολουθούν να

σημειώνονται οφείλονται στην αναζωπύρωση των κρουσμάτων και τις πληθωριστικές πιέσεις που συνδέονται με τη μειωμένη καταναλωτική ζήτηση που τροφοδοτείται από την αύξηση των αποταμιεύσεων εξαιτίας της αβεβαιότητας για το μέλλον της απασχόλησης. Από την πλευρά της προσφοράς, οι ελλείψεις σε πρώτες ύλες και τελικά προϊόντα αντικατοπτρίζουν τις παρατεταμένες διαταραχές στις αγορές εργασίας, τα σημεία συμφόρησης ή την απότομη διακοπή στην παραγωγική διαδικασία και την αλυσίδα εφοδιασμού, τις διαταραχές στις παγκόσμιες αγορές ενέργειας και τους περιορισμούς στη ναυτιλία και τις μεταφορές.

Από την επισκόπηση της βιβλιογραφίας προκύπτει ότι οι ανθρώπινες απώλειες επηρεάζουν μόνιμα την παγκόσμια οικονομική ανάπτυξη. Επιπλέον, ορισμένες εκτιμήσεις υποδεικνύουν ότι η μείωση του παγκόσμιου εμπορίου το 2020 επέφερε ιδιαίτερα βαρύ οικονομικό κόστος στις αναπτυσσόμενες και αναδυόμενες οικονομίες που εξαρτώνται από αυτό. Κυρίως έχουν πληγεί οι βιομηχανικές χώρες καθώς η παύση των κοινωνικών και οικονομικών δραστηριοτήτων οδήγησε σε σοκ το σύνολο του πληθυσμού που εξαρτάται από τη βιομηχανική δραστηριότητα.

Συνεπώς, οι υπεύθυνοι διαμόρφωσης των κρατικών πολιτικών απαιτήθηκε να προσαρμόσουν τα κυβερνητικά προγράμματα στη μεταβαλλόμενη φύση της υγειονομικής και της επακόλουθης οικονομικής κρίσης, εφαρμόζοντας στοχευμένες πολιτικές και μέτρα αντιμετώπισης, με σκοπό τη διόρθωση αναμενόμενων προβλημάτων βραχυπρόθεσμα. Μια επιπλέον πρόκληση σε αυτό είναι η αποφυγή πρόκλησης οικονομικών στρεβλώσεων που ενδέχεται να διαρκέσουν περισσότερο από τον αντίκτυπο του ίδιου του ιού. Κατά την εμφάνιση του κορονοϊού, οι λήπτες των αποφάσεων δεν ήταν έτοιμοι για αυτό το γεγονός, οπότε σε αρκετές χώρες δεν αντιμετώπισαν έγκαιρα τη γρήγορα μεταβαλλόμενη φύση της υγειονομικής κρίσης και τις άμεσες οικονομικές επιπτώσεις.

Έπειτα, οι οικονομικές επιπτώσεις της πανδημίας προέκυψαν από βραχυπρόθεσμα προβλήματα στην αλυσίδα εφοδιασμού καθώς μειώθηκε η παραγωγή των εργοστασίων, επειδή οι εργαζόμενοι τέθηκαν σε καραντίνα για να μειωθεί η εξάπλωση του ιού μέσω της κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την πτώση του ΑΕΠ στις πληττόμενες χώρες με ευρείες διεθνείς επιπτώσεις καθώς οι πολυεθνικές και εγχώριες επιχειρήσεις παρουσίασαν καθυστερήσεις στην προμήθεια ενδιάμεσων και τελικών προϊόντων μέσω των αλυσίδων εφοδιασμού. Σχεδόν κάθε

χώρα παρουσίασε πτώση της οικονομικής δραστηριότητας, ενώ σημειώθηκε πτώση της ζήτησης και της κατανάλωσης και αύξηση της αποταμίευσης.

Κατά συνέπεια, τόσο οι προηγμένες όσο και οι αναδυόμενες οικονομίες υιοθέτησαν διάφορα δημοσιονομικά μέτρα για την παροχή οικονομικής υποστήριξης στα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις, αν και το μέγεθος και το εύρος των μέτρων διαφέρει από χώρα σε χώρα. Σε γενικές γραμμές, τα μέτρα περιλαμβάνουν φορολογικές ελαφρύνσεις, προσαυξήσεις μισθών, επέκταση των ορίων δανεισμού και μείωση των επιτοκίων καθώς και κοινωνικές παροχές όπως επιδόματα ανεργίας. Επιπλέον, οι κεντρικές τράπεζες των κρατών ανέλαβαν τη στήριξη των εγχώριων οικονομιών μέσω πακέτων βοήθειας και κάλυψης σημαντικού μέρους του χρηματοπιστωτικού κινδύνου.

Εν κατακλείδι, το μέγεθος και ο αντίκτυπος των οικονομικών επιπτώσεων που προκλήθηκε και εξακολουθεί να προκαλείται στα οικονομικά και κοινωνικά συστήματα των κρατών παγκοσμίως επηρεάζεται από τη διάρκεια της πανδημίας, τα lock-down, την κοινωνική αποστασιοποίηση που μειώνει την παραγωγική διαδικασία και τις καταναλωτικές δαπάνες, την απώλεια θέσεων εργασίας και τη δυνατότητα τηλε-απασχόλησης, την υγειονομική κάλυψη και το ύψος της κρατικής χρηματοδότησης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: Η ΠΑΝΔΗΜΙΑ COVID-19

Η πανδημία του νέου κορονοϊού ή COVID-19 προκλήθηκε όταν ο ιός SARS-CoV2 εξαπλώθηκε μεταξύ των ανθρώπων σε όλο τον κόσμο. Με την εξάπλωσή της, προκάλεσε ένα εκτεταμένο παγκόσμιο σοκ, δημιουργώντας σοβαρή επιβράδυνση όλων των οικονομικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων παγκοσμίως. Συγκεκριμένα, η επιβράδυνση υπήρξε σε όλους τους οικονομικούς τομείς ενώ παραπάνω από το 1/3 του παγκόσμιου πληθυσμού τέθηκε σε συνθήκες απαγόρευσης κυκλοφορίας (εφεξής lock-down) (Acemoglu, et.al., 2020, Born, et.al., 2020, IMF, 2020, Nicola, et.al., 2020). Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η ανάλυση των οικονομικών επιπτώσεων λόγω του αντίκτυπο που είχε ο ιός COVID-19 στους τρεις τομείς οικονομικής παραγωγής, συγκεκριμένα, στον πρωτογενή, το δευτερογενή και τον τριτογενή τομέα, το εθνικό χρέος και την κατανάλωση, επηρεάζοντας και επηρεαζόμενοι από την κατάσταση σε υγειονομικό, κοινωνικό και περιβαλλοντικό επίπεδο. Οι απώλειες που σημειώθηκαν σε κάθε κλάδο ως αποτέλεσμα της πανδημίας δίνουν μια σαφή εικόνα των μέτρων αντιμετώπισης, όπως λήφθηκαν από τις κυβερνήσεις των κρατών, με στόχο την απορρόφηση των μικροοικονομικών και μακροοικονομικών κραδασμών στην παγκόσμια οικονομία (Baker, et.al., 2020, Nicola, et.al., 2020).

Ειδικότερα, ο νέος κορονοϊός εντοπίστηκε το Δεκέμβριο του 2019 στην επαρχία Hubei και στην πόλη Wuhan της Κίνας. Η ασθένεια εξαπλώθηκε σε όλες τις ηπείρους εκτός από την Ανταρκτική. Έχει χαρακτηριστεί ως το «φαινόμενο του μαύρου κύκνου» καθώς παρομοιάζεται με την οικονομική καταστροφή του Β' Παγκοσμίου Πολέμου εξαιτίας της επιζήμιας επίδρασής του στα συστήματα υγειονομικής περίθαλψης διεθνώς, αλλάζοντας κάθε πτυχή της ανθρώπινης ζωής όπως ήταν γνωστή μέχρι σήμερα (Chowdhury, et.al., 2021, Nicola, et.al., 2020).

Η έκταση της επιδημίας ήταν τέτοια, όπου ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) κήρυξε την αρχή της πανδημίας COVID-19 στις 30 Ιανουαρίου του 2020 (Nicola, et.al., 2020). Από την 1η Μαΐου 2020, ο συνολικός αριθμός των προσβεβλημένων ανθρώπων παγκοσμίως άγγιξε από την πρώτη χρονιά τα 3,26 εκατομμύρια, με 234 χιλιάδες θανάτους σε 212 χώρες και περιοχές. Ο ιός εξαπλώθηκε τόσο γρήγορα στον

κόσμο, που έφερε χειρότερα αποτελέσματα από οποιαδήποτε άλλη μεταδοτική ασθένεια που ξέσπασε τα τελευταία χρόνια, όπως ο Έμπολα και η γρίπη των χοίρων. Εξετάζοντας τα τελευταία 100 χρόνια, η πιο κοντινή που μπορεί να συγκριθεί με την πανδημία του COVID-19 ήταν η παγκόσμια πανδημία γρίπης του 1918-1919 (Chowdhury, et.al., 2021). Έχει καταταχθεί στις μεγαλύτερες υγειονομικές απειλές της σύγχρονης Ιστορίας.

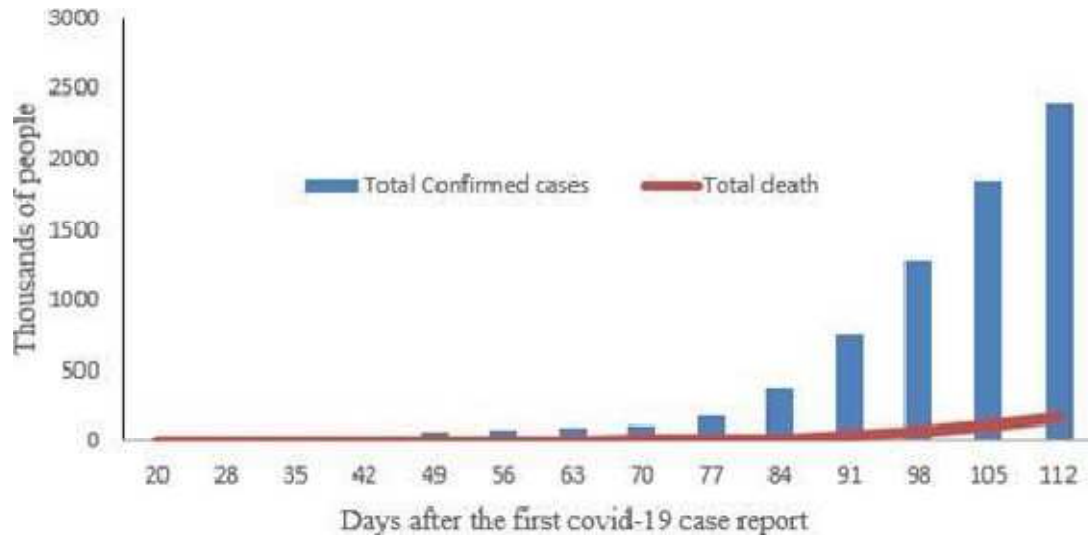
Σχήμα 1: Πανδημίες 20ού αιώνα

Pandemic	Time period (A.D.)	Causative Agent	Death Toll
Spanish Flu	1918-1919	H1N1 strain of influenza A virus	About 50 million
Asian Flu	1957-1958	H2N2 strain of influenza A virus	1.1 million
Hong Kung Flu	1968-1970	H3N2 strain of influenza A virus	1 million
HIV/AIDS	1981-Present	Human immunodeficiency virus	About 32 million (end 2018)
COVID-19	2019-Present	SARS-CoV-2	162,956 (21 April 2020)

Πηγή: Padam, et.al., 2020:1-2.

Αρχικά, ο μέγιστος αριθμός των κρουσμάτων εντοπίστηκε στην Κίνα, αλλά ο ιός εξαπλώθηκε σε γρήγορους ρυθμούς σε όλη την Ευρώπη και στη συνέχεια στην Αμερική. Συγκεκριμένα, αν και στην αρχή ο ιός εξαπλώθηκε κυρίως σε χώρες της Ανατολικής Ασίας, δηλαδή εκτός από την Κίνα, στο Χονγκ Κονγκ, στη Νότια Κορέα και την Ιαπωνία, καθώς περνούσαν οι μέρες, το επίκεντρο του ιού μεταφέρθηκε στην Ευρώπη και στη συνέχεια στη Βόρεια Αμερική. Μέχρι σήμερα, τα θύματα αυτής της ασθένειας που έχουν πληγεί περισσότερο ανήκουν στις ηπείρους της Βόρειας Αμερικής και της Ευρώπης, δηλαδή στις Ηνωμένες Πολιτείες, την Ιταλία, τη Γαλλία, την Ισπανία και τη Γερμανία, με τις Ηνωμένες Πολιτείες να εξακολουθούν να βρίσκονται στην κορυφή της εξάπλωσης της νόσου (Allcott, et.al., 2020, Chowdhury, et.al., 2021).

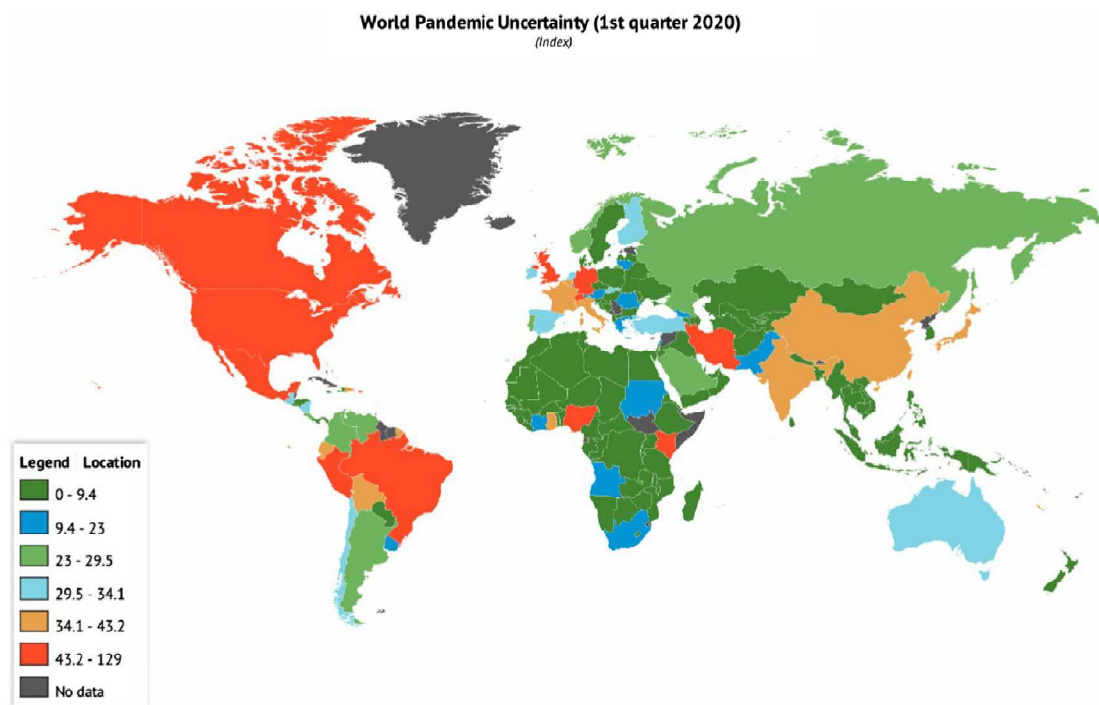
Σχήμα 2: Παγκοσμίως επιβεβαιωμένα κρούσματα και θάνατοι από τον ιό SARS-CoV-2

Πηγή: Padam, et.al., 2020:2.

Ο σημαντικότερος λόγος της ταχείας εξάπλωσης ήταν η καθυστέρηση και η άγνοια των αρμόδιων φορέων για την ανάλυση των συνθηκών, όπου οδήγησαν στην εξάπλωση του ιού καθώς και η αναποφασιστικότητά τους για άμεση εφαρμογή lock-down. Σε αυτό οφειλόταν και η ανεπαρκής ενημέρωση από τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής (decision makers) στους πολίτες (decision takers). Ως εκ τούτου, ελλείπει της σωστής ενημέρωσης και επικοινωνίας, τα άτομα και οι ομάδες ατόμων δεν μπορούσαν να λάβουν τα κατάλληλα μέτρα πρόληψης για την αντιμετώπιση της πανδημίας, με σοβαρές απώλειες στις ομάδες των ηλικιωμένων (Nicola, et.al., 2020). Οπότε, οι κυβερνήσεις των κρατών αντιμετώπισαν και εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν υψηλά ποσοστά αβεβαιότητας καθώς και πανικού των ατόμων (Acemoglu, et.al., 2020, Baker, et.al., 2020, Born, et.al., 2020, Haroon, Rizvi, 2020).

Σχήμα 3: Δείκτης Παγκόσμιας Αβεβαιότητας της πανδημίας COVID-19

Πηγή: Sarkodie, Owusu, 2020:5007.

Τέλος, παρά τα υψηλά επίπεδα αβεβαιότητας (Baker, et.al., 2020) σε κάθε πτυχή της κοινωνικής και οικονομικής ζωής των ατόμων και των κρατών, το επίπεδο των επιπτώσεων του COVID-19 έχει διαπιστωθεί ότι επηρεάζεται από γνωστούς παράγοντες, όπως το μέγεθος και η γεωγραφική θέση μιας χώρας, τα χαρακτηριστικά του πληθυσμού της (π.χ. κατανομή ηλικίας / φύλου / συνθηκών υγείας), η πυκνότητα του πληθυσμού εντός της, η ικανότητα παροχής υπηρεσιών υγείας, ώστε να διεξάγει εκτεταμένους ελέγχους και να διατηρεί ένα ισχυρό σύστημα εντοπισμού των επαφών των επιβεβαιωμένων κρουσμάτων, η δυνατότητα να παρέχει τη βέλτιστη φροντίδα σε άτομα που έχουν διαγνωστεί με τον ιό, το χρονοδιάγραμμα, η φύση και η σοβαρότητα των περιοριστικών μέτρων που λαμβάνει (π.χ. lock-down και η επακόλουθη εφαρμογή πολιτικών για επαναφορά των δραστηριοτήτων που διακόπηκαν), τα κίνητρα και η ικανότητα του πληθυσμού να συμμορφώνεται με τους περιορισμούς και με τις κρατικές πρωτοβουλίες διασφάλισης της δημόσιας υγείας που έχουν θεσπιστεί για την πρόληψη της εξάπλωσης του ιού (Acemoglu, et.al., 2020, McBride, e. al., 2020).

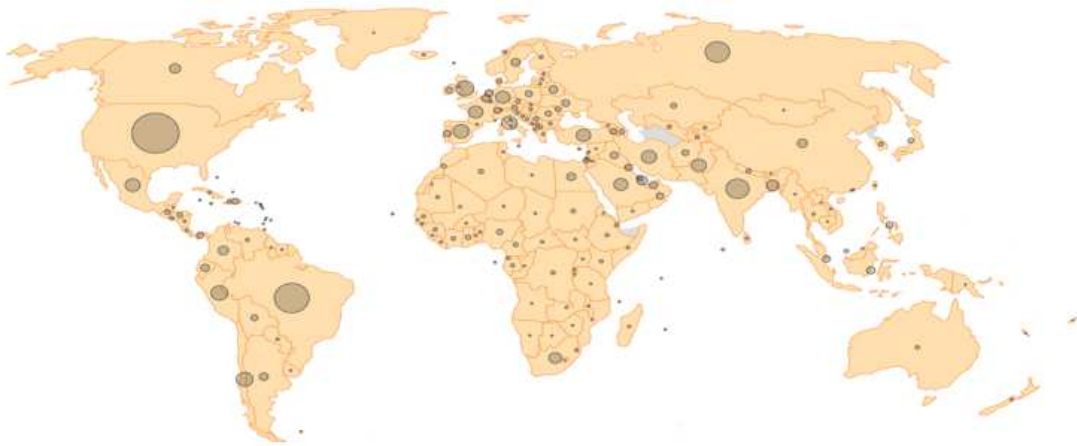
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ

ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ COVID-19

2.1. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Από στοιχεία του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (2020), η εξάπλωση της πανδημίας όσον αφορά τον αριθμό των κρουσμάτων και τους θανάτους από COVID-19 είναι αρκετά ασύμμετρη μεταξύ των χωρών. Συγκεκριμένα, η υποσαχάρια Αφρική, μια από τις φτωχότερες περιοχές στον κόσμο, δεν φαίνεται να έχει επηρεαστεί σοβαρά από τον ιό. Ο ΟΗΕ αποδίδει αυτό το φαινόμενο στην εξάρτηση του ανεπτυγμένου κόσμου από τη βιομηχανική παραγωγή.

Σχήμα 4: Εξάπλωση του COVID-19 παγκοσμίως

Πηγή: [UNIDO](#), 2020.

Από στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας για το 2020, το παγκόσμιο ΑΕΠ υπέστη μείωση κατά 2%. Συγκεκριμένα, το ΑΕΠ των αναπτυσσόμενων χωρών μειώθηκε κατά 2,5%, ενώ των βιομηχανικών χωρών παρουσίασε μείωση κατά 1,8%. Από τη διεθνή βιβλιογραφία φαίνεται ότι η πτώση του ΑΕΠ οφείλεται στο αρνητικό

οικονομικό αποτέλεσμα των δραστηριοτήτων των τομέων οικονομικής παραγωγής που προκαλείται από τέσσερις σημαντικές αιτίες, με συνέπειες και στο εισόδημα των ατόμων (Chowdhury, et.al., 2021). Ακόμη, η μείωση των ταμειακών ροών των επιχειρήσεων έθεσε σε κίνδυνο όλο το οικονομικό σύστημα (Kwan, Mertens, 2020).

Πρώτον, καθώς πολλές χώρες εφαρμόζουν lock-down για αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα (IMF, 2020), πολλοί άνθρωποι εργάζονται από το σπίτι και πολλοί απουσιάζουν εντελώς από το χώρο εργασίας τους. Για τους οικονομικούς τομείς, η απουσία εργαζομένων σημαίνει έλλειψη εργατικού δυναμικού κατά την παραγωγική διαδικασία. Επειδή η προσφορά εργασίας είναι μικρή, για να διατηρηθεί η ισορροπία στην παραγωγή, αυτόματα η ζήτηση για κεφάλαιο μειώνεται. Αυτό τελικά οδηγεί σε μείωση της παραγωγής, η οποία προκαλεί άμεση πτώση του ΑΕΠ (Baqaee, Farhi, 2020, Chowdhury, et.al., 2021).

Δεύτερον, η μείωση των καθαρών εξαγωγών λόγω του επιπλέον κόστους που δημιουργείται κατά τη διέλευση των συνόρων στη μεταφορά των προϊόντων οδηγεί σε πτώση του ΑΕΠ, αφού το κόστος μεταφοράς και συναλλαγών του διασυνοριακού εμπορίου έχει αυξηθεί κατά 25%. Το πρόσθετο κόστος δημιουργείται από τον πρόσθετο χρόνο επιθεώρησης για νόσηση των ατόμων και τις μειωμένες ώρες λειτουργίας των γραφείων λόγω της πανδημίας του κορονοϊού. Επιπλέον, στα προηγούμενα έχει συμβάλλει η αδυναμία παραγωγής των εξαγωγίμων αγαθών στην επιθυμητή ποσότητα, λόγω έλλειψης των εισαγόμενων πρώτων υλών. Γεγονός που δημιουργεί διαταραχές στην αλυσίδα εφοδιασμού των επιχειρήσεων και των εταιρειών (Chowdhury, et.al., 2021, Free, Hecimovic, 2020).

Τρίτον, η μείωση της δραστηριότητας στους τομείς του τουρισμού, της φιλοξενίας και της αναψυχής, λόγω της μείωσης των ταξιδιών και των επαγγελματικών συναντήσεων, οι χώρες χάνουν ένα τεράστιο ποσό φόρων με αποτέλεσμα τη μείωση του εθνικού εισοδήματος. Γεγονός που οδηγεί σε πτώση του ΑΕΠ. Ειδικά για τις χώρες που ετησίως κερδίζουν έως και το 20% του ΑΕΠ τους από την τουριστική βιομηχανία, όπως η Ελλάδα, η Ισπανία, η Ιταλία, η Ινδία και η Ιαπωνία (Chowdhury, et.al., 2021).

Τέταρτον, η μείωση της οριακής κατανάλωσης αγαθών (Baker, et.al., 2020, Coibion, et.al., 2020), λόγω απώλειας των πηγών εισοδήματος, οδηγεί σε μείωση της ζήτησης

για προϊόντα και υπηρεσίες με αποτέλεσμα την πτώση του ΑΕΠ. Για παράδειγμα, το παρατεταμένο lock-down στην Κίνα που αποτελεί τη μεγαλύτερη οικονομία και καταναλωτική αγορά στον κόσμο, μείωσε την κατανάλωση, διέκοψε τη διαδικασία παραγωγής, επηρεάζοντας εταιρείες και εμποδίζοντας την κανονική ροή στις αλυσίδες εφοδιασμού διεθνώς. Οι επιπτώσεις στην παγκόσμια οικονομία προκάλεσαν από 3,5% έως 6% αρνητικό οικονομικό αντίκτυπο σε πολλές χώρες όπως: -3,8% στις Ηνωμένες Πολιτείες, -4,5% στο Ηνωμένο Βασίλειο, -5,2% στην Ισπανία, -4,3% στη Νότια Αφρική, -3,6% στην Ιαπωνία, -5% στην Ιταλία, -4% στην Ινδία, -4,8% στη Γερμανία και -4,3% στη Γαλλία (Chowdhury, et.al., 2021).

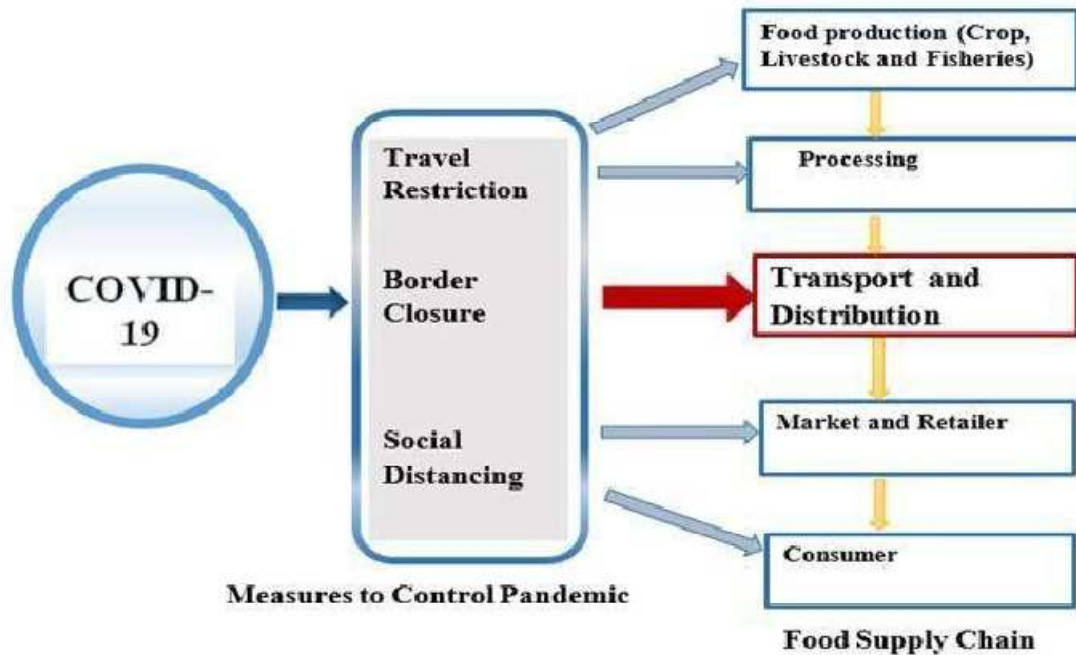
Ως εκ τούτου, η πανδημία σε όρους ημερών lock-down και νέων ασθενών με κορονοϊό έχει σημαντικό αντίκτυπο στις οικονομικές δραστηριότητες και επηρεάζει σημαντικά όλες τις χώρες του κόσμου, ιδιαίτερα τις ευρωπαϊκές. Συνεπώς, οι υπεύθυνοι χάραξης των πολιτικών και οι κυβερνήσεις των κρατών, σχεδιάζουν άμεσες και αποτελεσματικές λύσεις ως παρέμβαση στην υγειονομική και οικονομική κρίση, αναπροσαρμόζοντάς τες διαρκώς στα κάθε τόσο νέα δεδομένα (Chowdhury, et.al., 2021, Jamison, 2020).

2.1.1. ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Η μάχη κατά της νέας πανδημίας έχει επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό τους σημαντικούς οικονομικούς τομείς, όπως η γεωργία. Η γεωργία χρησιμεύει ως ο σημαντικότερος οικονομικός τομέας που υποστηρίζει την επισιτιστική επάρκεια και ασφάλεια των κοινωνιών και ως εκ τούτου, την ανθρώπινη ανάπτυξη. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τροφίμων και Γεωργίας (FAO) υπολογίζει ότι περισσότερο από το 60% του παγκόσμιου πληθυσμού βασίζεται στη γεωργία για την επιβίωσή του. Σύμφωνα με τη Διεθνή Οργάνωση Εργασίας (ILO), το 26,85% των εργοδοτών παγκοσμίως βρίσκεται στον αγροτικό τομέα. Ως εκ τούτου, ο COVID-19 έχει επηρεάσει όλες τις διαδικασίες που συνδέουν την αγροτική παραγωγή με τον τελικό καταναλωτή. Επιπλέον, φαίνεται ότι πλήττει το σύστημα παραγωγής και την αλυσίδα αξίας τροφίμων, με αντίκτυπο στην προσφορά και τη ζήτηση, λόγω της πτώσης του διεθνούς εμπορίου, της διαταραχής της αλυσίδας εφοδιασμού και της παραγωγής τροφίμων, θέτοντας σε

κίνδυνο την επισιτιστική ασφάλεια (Baqae, Farhi, 2020, Padam, et.al., 2020, Free, Hecimovic, 2020).

Σχήμα 5: Αντίκτυπος της πανδημίας COVID-19 στον αγροδιατροφικό τομέα και μέτρα αντιμετώπισης

Πηγή: Padam, et.al., 2020:3

Ως επισιτιστική ασφάλεια εννοείται η διαθεσιμότητα και η προσβασιμότητα των ανθρώπων σε επαρκή ποσότητα τροφίμων (Baqae, Farhi, 2020, Padam, et.al., 2020, Free, Hecimovic, 2020). Συγκεκριμένα, οι τιμές των γεωργικών προϊόντων μειώθηκαν κατά 20%, λόγω της μείωσης της ζήτησης προϊόντων από τα ξενοδοχεία και εστιατόρια (Nicola, et.al., 2020). Ειδικά οι μικροκαλλιεργητές και οι ψαράδες αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην πώληση των προϊόντων τους, γεγονός που με τη σειρά του προκαλεί μείωση του εισοδήματος και της αγοραστικής τους ικανότητας. Οπότε, γίνεται φανερό ότι η επισιτιστική ανασφάλεια που προκαλείται λόγω του COVID-19 επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τα φτωχότερα και τα πιο ευάλωτα τμήματα του πληθυσμού. Επιπλέον, περίπου 10 εκατομμύρια παιδιά στον κόσμο εξαρτώνται από τα σχολικά γεύματα για να ικανοποιήσουν τις διατροφικές τους ανάγκες.

Ωστόσο, λόγω του κλεισίματος των σχολείων με καθολικά lock-down και της αναστολής στην παροχή σχολικών γευμάτων, αυτά τα παιδιά δεν λάμβαναν καθημερινά σχολικά γεύματα, γεγονός που μείωσε την ικανότητά τους να αντιμετωπίζουν τις ασθένειες (Padam, et.al., 2020).

Για να περιορίσουν την εκθετικά αυξανόμενη εξάπλωση του ιού, οι χώρες σε όλο τον κόσμο έχουν επιβάλει μια σειρά προστατευτικών μέτρων. Περιλαμβάνουν την τήρηση κοινωνικών αποστάσεων, την αποφυγή περιττών μετακινήσεων (Chang, et.al., 2021) και την απαγόρευση προσέλευσης στις εκκλησίες (Nicola, et.al., 2020). Τα μέτρα επηρέασαν τον αριθμό των επιθεωρητών ασφάλειας των προϊόντων και του προσωπικού παράδοσης που είναι ζωτικής σημασίας για τη μεταφορά των προϊόντων, με επιπτώσεις στα ευπαθή αγαθά, όπως το κρέας και τα λαχανικά. Επιπλέον, με τον περιορισμό των συναλλαγών επηρεάστηκε ο όγκος ανταλλαγής των εμπορευμάτων. Το κύμα πανικού που προκλήθηκε οδήγησε στις ελλείψεις προϊόντων στα ράφια των σούπερ μάρκετ. Ακόμη, χαμηλά ήταν και τα επίπεδα των ζωικών φαρμακευτικών προϊόντων που παρείχαν αρκετοί από τους μεγάλους προμηθευτές φαρμάκων του κόσμου (Nicola, et.al., 2020).

Επιπρόσθετα, σημαντικές ήταν και οι επιπτώσεις και στην αγορά των πετρελαιοειδών. Η άρνηση της Ρωσίας ως πρώτης πετρελαιοπαραγωγού χώρας στον κόσμο να μειώσει την παραγωγή πετρελαίου οδήγησε τη Σαουδική Αραβία ως δεύτερη μεγαλύτερη να ανταποδώσει με έκτακτες εκπτώσεις στους αγοραστές και να αυξήσει την παροχή κατά 25%, ανεβάζοντας τον όγκο παραγωγής σε πρωτοφανή επίπεδα. Αυτό προκάλεσε την πιο απότομη πτώση τιμών των τελευταίων 30 ετών: το αργό Brent μειώθηκε κατά 24% και από 34 \$ ανά βαρέλι στα 25,70 \$. Με άλλα λόγια, η επιδημία μειώνει τη ζήτηση για πετρέλαιο, ενώ έχει οδηγήσει σε πόλεμο τιμών με σοβαρές επιπτώσεις στην παγκόσμια οικονομία (Nicola, et.al., 2020).

2.1.2. ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Στο δευτερογενή τομέα, η εξάπλωση του COVID-19 έχει επηρεάσει σημαντικά τις επιχειρήσεις στη βιομηχανία της μεταποίησης. Τα προβλήματα του πρωτογενή τομέα από τις εισαγωγές των πρώτων υλών και οι ελλείψεις σε εργατικό δυναμικό ήταν τα βασικά προβλήματα για τις επιχειρήσεις, λόγω της διατάραξης της αλυσίδας

εφοδιασμού και εξαιτίας των πολιτικών αυτοαπομόνωσης που επιβλήθηκαν από τις κυβερνήσεις. Για παράδειγμα, μια κατασκευαστική εταιρεία δεν μπορεί να εφαρμόσει την απασχόληση των εργαζομένων από το σπίτι ως μέτρο αντιμετώπισης.

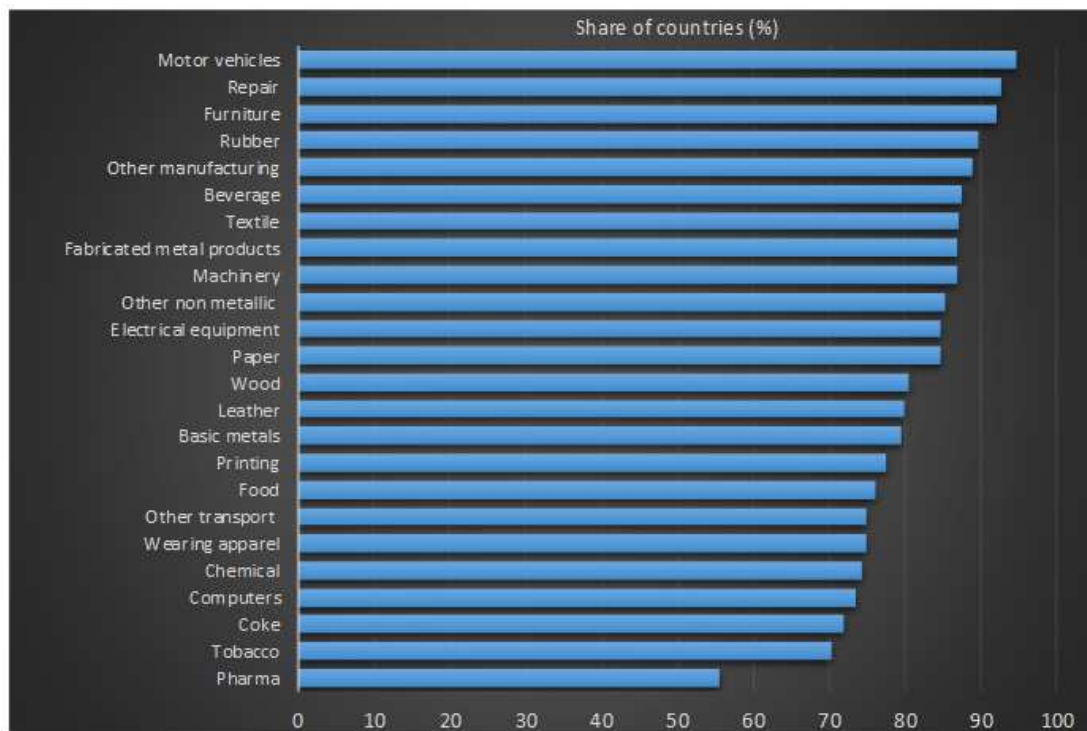
Σχήμα 6: Μέση απώλεια (%) του Δείκτη Βιομηχανικής Παραγωγής (Index of Industrial Production – IIP) μεταξύ των χωρών του ΟΗΕ (περίοδος: Δεκέμβριος 2019 – Απρίλιος 2020)

High-income (30 countries)	Upper middle-income (13 countries)	Lower middle-income (6 countries)
18%	24%	22%

Πηγή: [UNIDO](#), 2020.

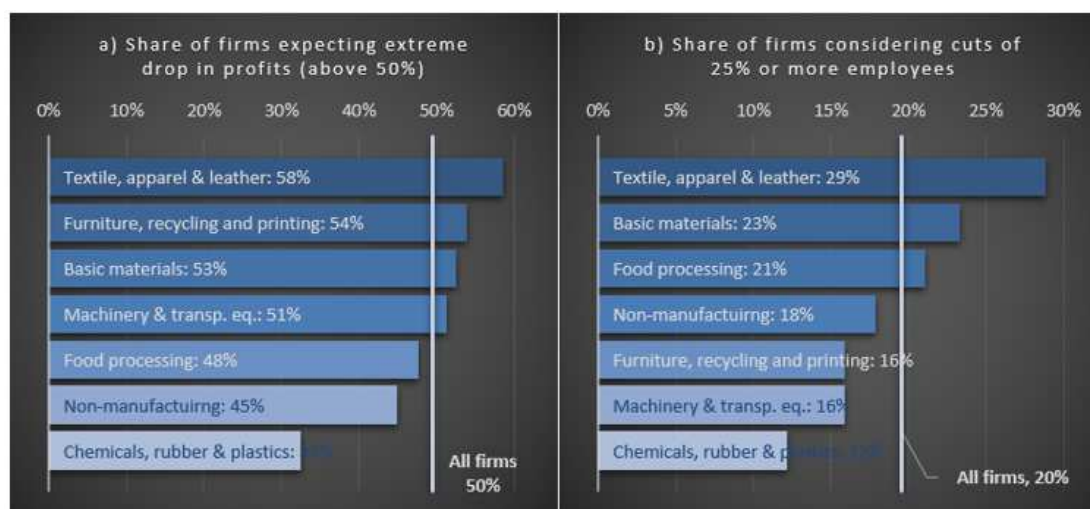
Όλες οι μεταποιητικές βιομηχανίες επηρεάστηκαν από την υγειονομική κρίση. Η αυτοκινητοβιομηχανία παρουσίασε μείωση κατά 94% λόγω των μέτρων κοινωνικής αποστασιοποίησης ([UNIDO](#), 2020) ενώ ένας κλάδος με σημαντικές ζημίες είναι και η χημική βιομηχανία που προβλέπεται να μειώσει την παγκόσμια παραγωγή της κατά 1,2%, σημειώνοντας τη χειρότερη επίδοση για τον κλάδο από το οικονομικό κραχ του 2008 (Nicola, et.al., 2020). Αντίθετα, η φαρμακοβιομηχανία παρουσίασε κέρδη ([UNIDO](#), 2020).

Σχήμα 7: Ποσοστό χωρών (%) που καταγράφουν μείωση της βιομηχανικής παραγωγής σε διαφορετικούς κλάδους (περίοδος: Μάρτιος – Απρίλιος 2020)

Πηγή: [UNIDO](#), 2020.

Σχήμα 8: Αναμενόμενος αντίκτυπος (%) του COVID-19 στα κέρδη και την απασχόληση των επιχειρήσεων ανά κλάδο

Πηγή: [UNIDO](#), 2020.

Σχήμα 9: Πέντε σημαντικότερα προβλήματα των εταιρειών ανά μέγεθος εξαιτίας του COVID-19

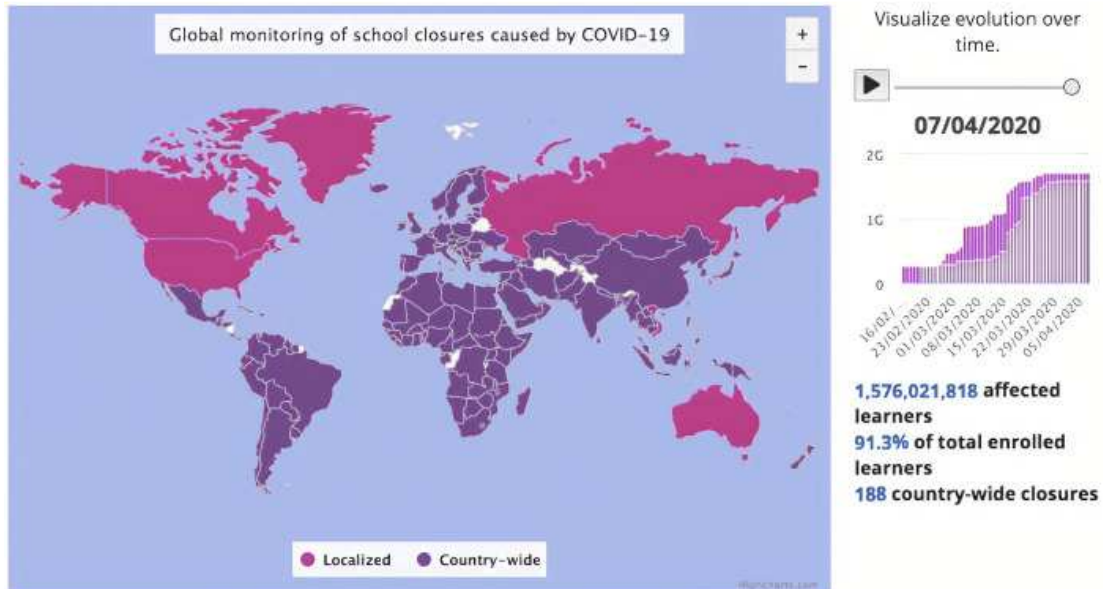
	Problem faced (ordered by share of firms reporting it)				
	1	2	3	4	5
<i>micro (up to 10)</i>	Fall in demand (59%)	Payment of wages (56%)	Difficulty in financing (42%)	Logistics problems (27%)	Value chain disruptions (19%)
<i>small (11-30)</i>	Payment of wages (77%)	Fall in demand (60%)	Difficulty in financing (47%)	Value chain disruptions (26%)	Logistics problems (25%)
<i>med-small (31-100)</i>	Payment of wages (74%)	Fall in demand (67%)	Difficulty in financing (30%)	Logistics problems (25%)	Value chain disruptions (23%)
<i>med-large (101-500)</i>	Fall in demand (68%)	Payment of wages (60%)	Value chain disruptions (28%)	Difficulty in financing (24%)	Logistics problems (20%)
<i>large (above 500)</i>	Fall in demand (71%)	Payment of wages (54%)	Value chain disruptions (31%)	Logistics problems (28%)	Difficulty in financing (27%)

Πηγή: [UNIDO](#), 2020.

2.1.3. ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Στον τριτογενή τομέα, η πανδημία του COVID-19 έχει επηρεάσει όλα τα επίπεδα του εκπαιδευτικού συστήματος, από την προσχολική έως την τριτοβάθμια εκπαίδευση (Del Boca, et.al., 2020). Οι χώρες ανά τον κόσμο έχουν εφαρμόσει διάφορες πολιτικές περιορισμού της διασποράς του ιού στο μαθητικό πληθυσμό, ώστε να αποτραπεί η εξάπλωσή του εντός των εκπαιδευτικών μονάδων και να αποτραπεί η μεταφορά του σε ευάλωτα άτομα. Τα μέτρα περιλαμβάνουν από το πλήρες κλείσιμο των εκπαιδευτικών μονάδων στη Γερμανία και την Ιταλία έως το επιλεκτικό κλείσιμο στο Ηνωμένο Βασίλειο για όλους, εκτός από τα παιδιά των εργαζομένων σε βασικούς κλάδους και βιομηχανίες. Επιπλέον, περισσότερες από 100 χώρες έχουν επιβάλει το κλείσιμο των εκπαιδευτικών εγκαταστάσεων σε εθνικό επίπεδο. Σύμφωνα με στοιχεία της UNESCO, σχεδόν 900 εκατομμύρια μαθητές έχουν επηρεαστεί από το κλείσιμο των εκπαιδευτικών μονάδων και ιδρυμάτων (Del Boca, et.al., 2020, Nicola, et.al., 2020).

Σχήμα 10: Παγκόσμιος αντίκτυπος της πανδημίας COVID-19 από το κλείσιμο των σχολείων, σύμφωνα με τη UNESCO.

Πηγή: Nicola, et.al., 2020:3.

Συνεπώς, το κλείσιμο των εκπαιδευτικών μονάδων είχε εκτεταμένες κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις. Εξαιτίας της χαμηλής κοινωνικής κινητικότητας (Chang, et.al., 2021), οι μαθητές και σπουδαστές από οικογένειες χαμηλού εισοδήματος δεν ήταν σε θέση να λαμβάνουν δωρεάν γεύματα. Επίσης, αυξήθηκαν τα ποσοστά κοινωνικής απομόνωσης και σχολικής εγκατάλειψης, όπως και το κόστος παιδικής μέριμνας για οικογένειες με μικρά παιδιά. Επιπλέον, παρατηρείται όξυνση της ανισότητας μεταξύ των ομάδων ατόμων με υψηλότερο εισόδημα που είναι σε θέση να έχουν πρόσβαση στην τεχνολογία που μπορεί να εξασφαλίσει τη συνέχιση της εκπαίδευσης ψηφιακά κατά τη διάρκεια της κοινωνικής απομόνωσης και αυτών χωρίς πρόσβαση. Για παράδειγμα, στο Ντουμπάι 13.900 άτομα υπέγραψαν αίτηση για μείωση των σχολικών τελών κατά 30%, καθώς οι γονείς δεν μπορούν να έχουν έσοδα λόγω των περικοπών στους μισθούς που φτάνουν έως και 50%, αλλά και τη δυσανάλογη σχέση με το υψηλό κόστος ζωής. Η νέα πραγματικότητα ώθησε τις διοικήσεις των εκπαιδευτικών μονάδων να ζητούν από τους γονείς την παροχή

εμπιστευτικών πληροφοριών, όπως τραπεζικά αντίγραφα και καταστάσεις κερδών και ζημιών των εταιρειών όπου εργάζονται (Nicola, et.al., 2020).

Από μελέτες που είχαν διεξαχθεί σε καταστάσεις παλαιότερων επιδημιών, όπως η H1N1 του 2009, φαίνεται ότι το κλείσιμο μιας εβδομάδας των σχολείων μπορεί να επιφέρει μέχρι και απώλεια εισοδήματος καθώς οι γονείς δεν μπορούν να βρίσκονται στην εργασία τους (πχ Ταϊβάν, ΗΠΑ). Οπότε, έχει προταθεί από τους διεθνείς φορείς να υπάρχει ένα μέσο σταθερό κόστος των 142\$ ανά μαθητή την εβδομάδα για τον περιορισμό των ζημιών σε εθνικό επίπεδο. Έχει υπολογιστεί ότι ένα lock-down διάρκειας τεσσάρων εβδομάδων στη Νέα Υόρκη έχει ως αποτέλεσμα την οικονομική ζημία ύψους 1,1 δισεκατομμυρίων δολαρίων και ότι ένα εθνικό lock-down για 12 εβδομάδες κοστίζει το 1% του ΑΕΠ. Επιπλέον, εκτιμάται ότι χάνεται το 6-19% των εργατοωρών των απασχολούμενων στον τομέα της υγείας. Στο πλαίσιο αυτό έχει εκτιμηθεί ότι στο Ηνωμένο Βασίλειο το παρατεταμένο lock-down θα μπορούσε να κοστίσει 3% του ΑΕΠ. Ωστόσο, ο αντίκτυπος έχει βραχυπρόθεσμη διάρκεια καθώς η αιτία της ύφεσης είναι γνωστή και καθορισμένη και θα έχει ένα σαφές τελικό σημείο, σε αντίθεση με μια κανονική οικονομική ύφεση (Nicola, et.al., 2020).

Πρόσθετα, ο πιο σημαντικός αντίκτυπος σημειώθηκε στη δραστηριότητα της ερευνητικής κοινότητας καθώς η έρευνα σε πολλά γνωστικά πεδία και αντικείμενα που δεν σχετίζονται με τον COVID-19 τίθεται σε αναμονή. Για παράδειγμα, στο Ηνωμένο Βασίλειο, ο εθνικός φορέας χρηματοδότησης της έρευνας στον τομέα της υγείας διέκοψε κάθε έρευνα που δεν αφορά τον COVID-19, προκειμένου να επιτρέψει στο ερευνητικό προσωπικό που βρίσκεται σε ακαδημαϊκές θέσεις να επιστρέψει στην πρώτη γραμμή (Nicola, et.al., 2020). Το ίδιο συνέβη και στις ΗΠΑ, όπου το Εθνικό Ινστιτούτο Υγείας είχε κλείσει όλες τις μη κρίσιμες έρευνες, προκειμένου να απελευθερωθεί προσωπικό και πόροι για την έρευνα σχετικά με την πανδημία. Ειδικά η έρευνα σε τομείς όπως οι ανθρωπιστικές και κοινωνικές επιστήμες τέθηκε σε αναμονή ενώ το Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ προέβη σε κλείσιμο όλων των εργαστηρίων στη Σχολή Τεχνών και Επιστημών. Επίσης, ένας μεγάλος αριθμός επιστημονικών συνεδρίων ακυρώθηκαν ή αναβλήθηκαν, μειώνοντας την παροχή ευκαιριών δικτύωσης για συνεργασία και αναζήτηση εργασίας. Πολλά δε από αυτά έχουν μεταφερθεί σε ψηφιακή μορφή στο Διαδίκτυο ως εικονικά συνέδρια,

χωρίς όμως να προάγουν όσο τα διά ζώσης την επιστημονική επικοινωνία (Nicola, et.al., 2020).

Ένας άλλος κλάδος που έχει πληγεί περισσότερο μαζί με την επιστημονική έρευνα είναι ο κλάδος των υπηρεσιών φιλοξενίας και των ταξιδιών, όπως αναφέρεται στη βιβλιογραφία. Τα ξενοδοχεία αλυσίδας όπως το Marriott International και το Hilton Worldwide προχώρησαν σε μαζικές απολύσεις και εξωτερικό δανεισμό ώστε να αντιμετωπίσουν τις συνέπειες της πανδημίας. Στις Ηνωμένες Πολιτείες τα έσοδα της ξενοδοχειακής βιομηχανίας ανά δωμάτιο μειώθηκαν κατά 11,6% το πρώτο κιάλας τρίμηνο των lock-down ενώ στην Κίνα τα ποσοστά πληρότητας μειώθηκαν κατά 89% για την ίδια περίοδο. Στη Γερμανία η πληρότητα των ξενοδοχείων μειώθηκε άνω του 36%, στην Ιταλία 6%, στο Λονδίνο η πληρότητα έφτανε το 47%, στο Βιετνάμ σημειώθηκε πτώση κατά 644.000 επισκέπτες με ζημία 5 δισεκατομμυρίων δολαρίων και στις Φιλιππίνες σημειώθηκε επιβράδυνση κατά 0,3–0,7% στο ΑΕΠ. Οι Ηνωμένες Πολιτείες προχώρησαν σε περιορισμό των περιττών μετακινήσεων (Chang, et.al., 2021), σε κλείσιμο των συνόρων με τον Καναδά, σε αναστολή των υπηρεσιών έκδοσης βίζας και σε απαγόρευση της εισόδου σε όλους τους ξένους υπηκόους από την Κίνα, το Ιράν και ορισμένες χώρες της ΕΕ (Agrawal, et.al., 2020, Nicola, et.al., 2020).

Ακόμη, για την ίδια περίοδο, στο αεροδρόμιο της Μαλαισίας καταγράφηκε μείωση στη διεθνή επιβατική κίνηση κατά 30%, οι αεροπορικές εταιρείες του Ηνωμένου Βασιλείου ζήτησαν βοήθεια έκτακτης ανάγκης ύψους 7,5 δισεκατομμυρίων λιρών για να μην κλείσουν, ενώ προβλήματα αντιμετώπιζε και η Ολλανδία (Nicola, et.al., 2020). Συνολικά, τα στοιχεία για την κρίση του COVID-19 δείχνουν ότι η πανδημία οδήγησε σε διεθνείς οικονομικές στρεβλώσεις για τον κλάδο της φιλοξενίας και σε σημαντική ύφεση για την παγκόσμια ξενοδοχειακή αγορά. Συγκεκριμένα, σημαντική επιρροή υπέστη τόσο η τουριστική ζήτηση όσο και η τουριστική προσφορά καθώς 50 εκατομμύρια θέσεις εργασίας στον παγκόσμιο ταξιδιωτικό και τουριστικό τομέα χάθηκαν (Nicola, et.al., 2020) (Nicola, et.al., 2020).

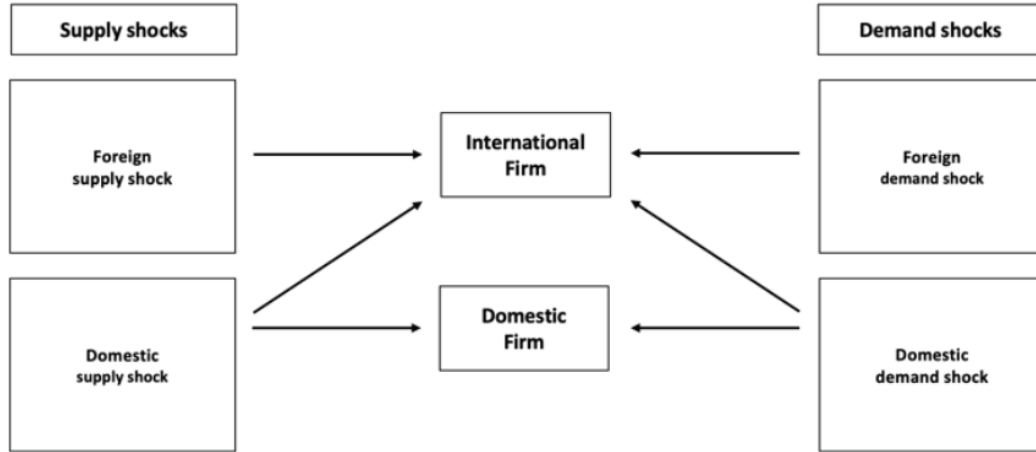
Ο κλάδος των ακινήτων αντιμετώπισε ομοίως σημαντικές ζημιές εξαιτίας της πανδημίας. Η επίδειξη των ακινήτων γίνεται πλέον ηλεκτρονικά για να ελαχιστοποιηθεί ο κίνδυνος διάδοσης της μόλυνσης. Οι απολύσεις των εργαζομένων του κλάδου έχουν οδηγήσει σε απώλεια ενοικίων κατοικιών, αναστολή

αποπληρωμών στεγαστικών δανείων και διάφορων δαπανών των νοικοκυριών (Nicola, et.al., 2020).

Ο τομέας των τροφίμων, συμπεριλαμβανομένων των υπηρεσιών διανομής και του λιανικού εμπορίου, αντιμετωπίζει σημαντική πίεση ως αποτέλεσμα του πανικού των ανθρώπων που αγοράζουν και αποθηκεύουν τρόφιμα. Ως εκ τούτου, παρατηρούνται ελλείψεις προϊόντων διατροφής, όπως το γάλα μακράς διάρκειας, τα ζυμαρικά, το ρύζι και οι κονσέρβες λαχανικών. Η υψηλή ζήτηση για προϊόντα διατροφής έχει επίσης επηρεάσει και τις υπηρεσίες ηλεκτρονικής παράδοσης των τροφίμων. Ακόμη, οι ευάλωτες κοινωνικές ομάδες που δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να αποθηκεύουν τα αποθέματα, δεν βρίσκουν εύκολα πολλά είδη διατροφής στα καταστήματα πώλησης (Nicola, et.al., 2020).

Από έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί στον κλάδο των πωλήσεων (Bloom, et.al., 2021), έχει υπολογιστεί ότι ο αρνητικός αντίκτυπος της εξάπλωσης της πανδημίας είναι σημαντικός. Πολλές επιχειρήσεις εξακολουθούν να βλέπουν μεγάλες απώλειες των πωλήσεών τους ακόμη και το 2021, όπου ο έλεγχος της πανδημίας βρίσκεται σε καλύτερα επίπεδα από το 2020. Οι Bloom, et.al. (2021) στην έρευνά τους, στην οποία συμμετείχαν περίπου 2.500 μικρές επιχειρήσεις των ΗΠΑ, διαπίστωσαν ότι οι μικρές επιχειρήσεις χωρίς ηλεκτρονικό κατάστημα παρουσίασαν πτώση πωλήσεων άνω του 40% σε σύγκριση με τις μεγαλύτερες που διαθέτουν κατάστημα στο διαδίκτυο. Ως εκ τούτου, πολλές επιχειρήσεις έκλεισαν έπειτα από εντολή των μέτρων της κυβέρνησης ενώ πολλές από αυτές που παρέμειναν ανοιχτές χρειάστηκε να αλλάξουν τις δραστηριότητές τους. Επίσης, κατά τους Borino, et.al. (2021), οι πολυεθνικές επιχειρήσεις επηρεάστηκαν περισσότερο από ό,τι οι εγχώριες, τόσο σε επίπεδο καναλιών ζήτησης (παγκόσμιες αλυσίδες αξίας) όσο και σε επίπεδο προσφοράς των προϊόντων, λόγω της μεγαλύτερης έκθεσής τους στα εγχώρια lockdown, αλλά και σε εκείνα των ξένων χωρών. Η εφοδιαστική αλυσίδα του διεθνούς δικτύου παραγωγής έχει αυξημένη ευαισθησία στους κραδασμούς (Free, Hecimovic, 2020).

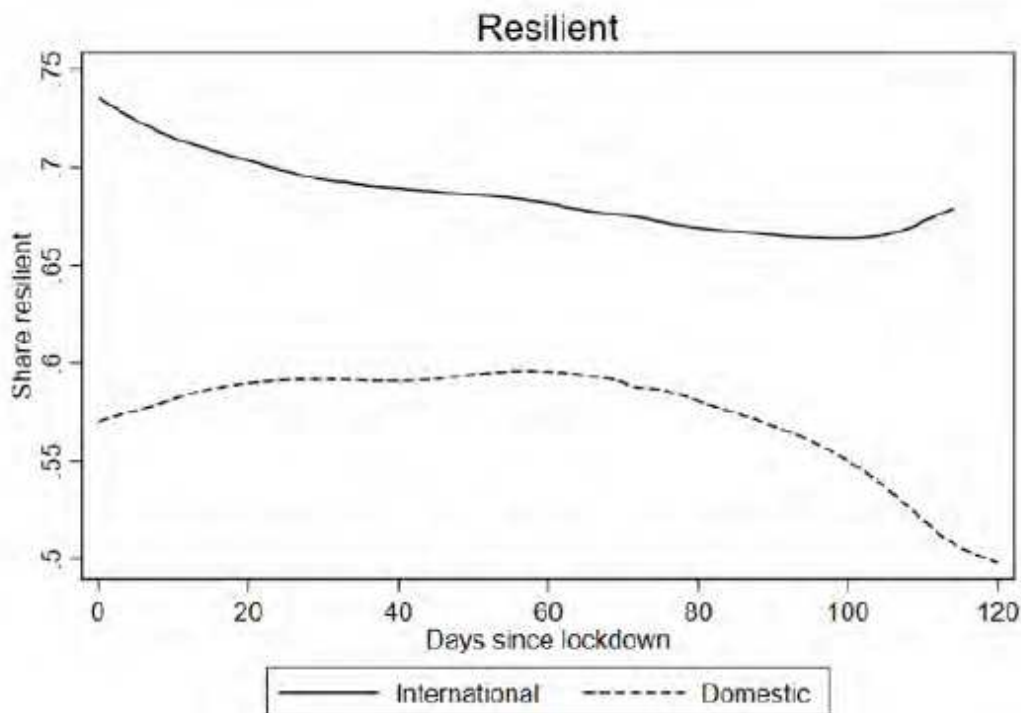
Σχήμα 11: Αντίκτυπος της πανδημίας COVID-19 στη δραστηριότητα των πολυεθνικών επιχειρήσεων

Πηγή: Borino, et.al., 2021:33.

Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι οι πολυεθνικές επιχειρήσεις είναι περισσότερο εκτεθειμένες σε κραδασμούς, είναι και πιο ανθεκτικές στην υγειονομική κρίση σε σχέση με τις εγχώριες. Η ανθεκτικότητά τους πηγάζει από τη συνδεσιμότητα και την παραγωγικότητά τους, η οποία επιβεβαιώνεται από το σύνολο των δεδομένων 4.433 επιχειρήσεων σε 133 χώρες, που συλλέχθηκαν από το Διεθνές Κέντρο Εμπορίου στο πλαίσιο της Έρευνας Επιχειρηματικών Επιπτώσεων του COVID-19 που πραγματοποίησαν οι Borino, et.al. (2021).

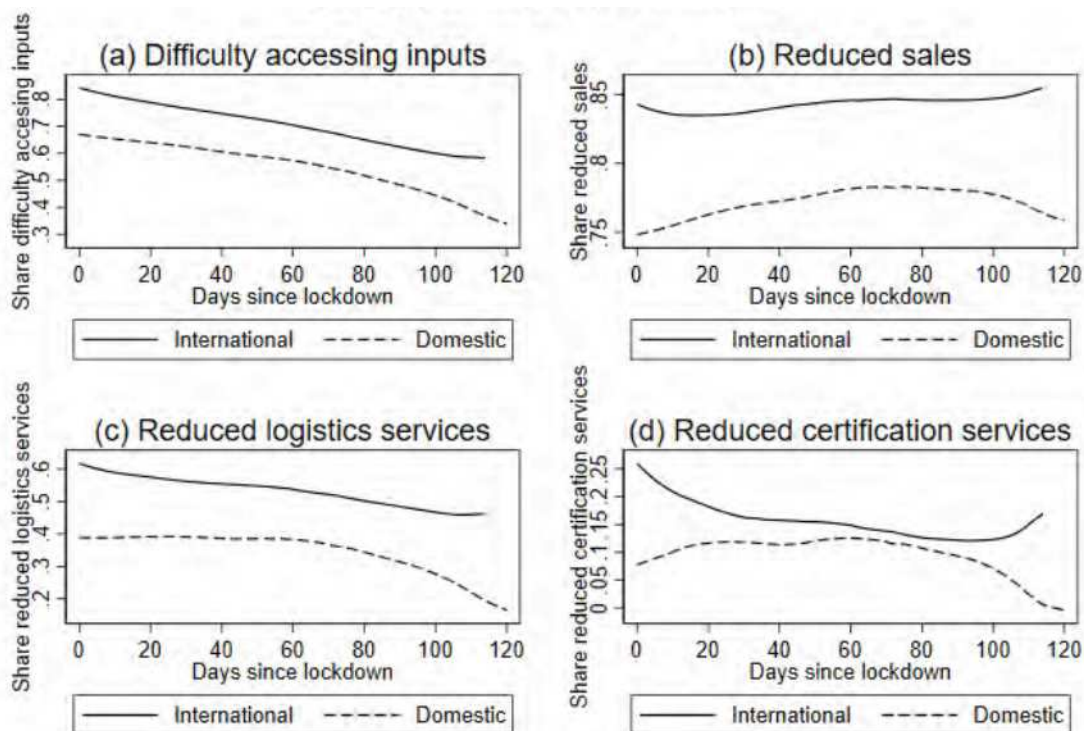
Σχήμα 12: Ανθεκτικότητα εγχώριων και πολυεθνικών επιχειρήσεων στην κρίση Covid-19

Πηγή: Borino, et.al., 2021:44.

Οι υπηρεσίες εφοδιαστικής αλυσίδας (logistics) των πολυεθνικών επιχειρήσεων παρουσιάζουν μεγαλύτερη προτίμηση από τους καταναλωτές εν μέσω πανδημίας καθώς οι αγοραστές και οι πωλητές βασίζονται όλο και περισσότερο στην παράδοση των αγαθών σε απομακρυσμένες περιοχές για πωλήσεις και επιστροφές των προϊόντων. Ακόμη, οι διεθνείς επιχειρήσεις είναι λιγότερο πιθανό να απολύσουν εργαζομένους ή να υποβάλουν αίτηση πτώχευσης και περισσότερο πιθανό να υιοθετήσουν αντίμετρα, όπως η τηλεργασία, για να συνεχίσουν την παραγωγή σε σχέση με τις εγχώριες ομόλογές τους (Baek, et.al., 2020, Borino, et.al., 2021).

Σχήμα 13: Επιπτώσεις της κρίσης Covid-19 στην εφοδιαστική αλυσίδα των πολυεθνικών επιχειρήσεων

Πηγή: Borino, et.al., 2021:43.

Σήμερα, τα περισσότερα κράτη έχουν αναστείλει τα μέτρα περιορισμού και οι επιχειρήσεις έχουν αρχίσει σταδιακά να ανακάμπτουν.

2.2. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΧΩΡΑΣ

2.2.1. ΓΑΛΛΙΑ

Σύμφωνα με τα στοιχεία των Euro Area Statistics (2022) και European Commission (2020, 2022a, 2022b, 2022c), παρατηρούνται έντονες διακυμάνσεις στους οικονομικούς δείκτες της Γαλλίας από το έτος εμφάνισης της πανδημίας και μετά. Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία, η ύφεση εξαιτίας της πανδημίας, αν και υπήρξε εντονότερη από ό,τι το 2008 λόγω της χρηματοπιστωτικής κρίσης, θα είναι μικρότερη σε διάρκεια καθώς είναι διαφορετικό το αίτιο της κρίσης.

Ειδικότερα, από τα στοιχεία προκύπτει ότι το 2020 ως το έτος απότομης μείωσης στα οικονομικά στοιχεία της χώρας συμπίπτει με το έτος κορύφωσης της πανδημίας. Συγκεκριμένα, το 2020 παρατηρήθηκε απότομη μείωση σχεδόν σε όλους τους οικονομικούς δείκτες. Το ΑΕΠ συρρικνώθηκε στο -9,4%. Η ιδιωτική κατανάλωση έπεσε στο -7,7%, η δημόσια κατανάλωση στο -3,2%, οι εξαγωγές στο -17,7%, οι εισαγωγές στο -11,6%, η απασχόληση στο -10,5%, ενώ από την άλλη πλευρά η ανεργία αυξήθηκε στο 8,5%, η αποταμίευση στο 20,9% και το δημόσιο έλλειμμα στο 116% του ΑΕΠ. Αντίθετα, όλοι οι δείκτες βελτιώνονται το 2021 χάρη στα μέτρα στήριξης της οικονομίας από την κυβέρνηση ενώ οι προβλέψεις για το 2022 είναι ευοίωνες. Προ υγειονομικής κρίσης, οι δείκτες παρουσίαζαν τις αναμενόμενες διακυμάνσεις, γεγονός που δείχνει ότι η υγειονομική κρίση είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την οικονομική. Τα προηγούμενα οφείλονται στην κατάσταση που διαμόρφωσαν οι συνθήκες πανδημίας στην ευρύτερη κοινωνία και οικονομία στο παγκοσμιοποιημένο σύστημα, όπου κάθε κοινωνική και οικονομική δραστηριότητα συνδέεται με τις υπόλοιπες στον κόσμο (Euro Area Statistics, 2022, European Commission, 2020, 2022a, 2022b, 2022c).

Με άλλα λόγια, οι οικονομικές επιπτώσεις της πανδημίας προέκυψαν από βραχυπρόθεσμα προβλήματα στην αλυσίδα εφοδιασμού τόσο σε διεθνές επίπεδο όσο και σε εγχώριο καθώς μειώθηκε η παραγωγή των εργοστασίων, επειδή οι εργαζόμενοι τέθηκαν σε καραντίνα για να μειωθεί η εξάπλωση του ιού μέσω της κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την πτώση του ΑΕΠ σε όλες τις χώρες, συμπεριλαμβανομένης και της Γαλλίας, με ευρείες διεθνείς επιπτώσεις καθώς οι πολυεθνικές και εγχώριες επιχειρήσεις παρουσίασαν καθυστερήσεις στην προμήθεια ενδιάμεσων και τελικών προϊόντων μέσω των αλυσίδων εφοδιασμού. Η χώρα παρουσίασε πτώση της οικονομικής δραστηριότητας, ενώ σημειώθηκε πτώση της ζήτησης και της κατανάλωσης και αύξηση της αποταμίευσης για την αντιμετώπιση της αβεβαιότητας. Οι κοινωνικές μεταβιβάσεις αυξήθηκαν (επιδόματα ανεργίας και στήριξης της απασχόλησης), ώστε να ενισχύσουν το εισόδημα των καταναλωτών. Η ζήτηση για αγαθά αυξήθηκε, η παραγωγή και το εισόδημα μειώθηκαν, με αποτέλεσμα την άνοδο των τιμών των αγαθών σε όρους πληθωρισμού (Euro Area Statistics, 2022, European Commission, 2020, 2022a, 2022b, 2022c).

Αναλυτικά, το ΑΕΠ της Γαλλίας παρουσίασε πτωτική πορεία από το 2017 μέχρι και το 2019, ενώ μειώθηκε απότομα το 2020 (-9,4), όπου η πανδημία βρισκόταν στο αποκορύφωμά της. Αυτό σημαίνει ότι μειώθηκε η παραγωγική διαδικασία σε όλους τους τομείς παραγωγής, λόγω της έλλειψης πρώτων υλών, των προβλημάτων στην παγκόσμια τροφοδοτική αλυσίδα, των απολύσεων των εργαζομένων και του κλεισίματος πολλών επιχειρήσεων. Κατά το 2021 και 2022 το ΑΕΠ άρχισε σταδιακά να ανακάμπτει με την άσκηση των δημοσιονομικών μέτρων για τη διασφάλιση της ρευστότητας των επιχειρήσεων, την προστασία της απασχόλησης και την ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας. Ωστόσο, στο τέλος του 2022, τόσο το ΑΕΠ όσο και η απασχόληση προβλέπεται να παραμείνουν χαμηλότερα από ό,τι στο τέλος του 2019 (Euro Area Statistics, 2022, European Commission, 2020, 2022a, 2022b, 2022c).

Ακόμη, ο οικονομικός αντίκτυπος της πανδημίας ήταν εντονότερος το δεύτερο τρίμηνο του 2020, όταν τα μέτρα περιορισμού έπληξαν την παραγωγή και τη ζήτηση των αγαθών. Παρά την ισχυρή ανάκαμψη λόγω της μετέπειτα άρσης των περιορισμών, η οικονομική δραστηριότητα παρέμεινε κάτω από το επίπεδο που βρισκόταν προ πανδημίας, αντανακλώντας τόσο τις επίμονες διαταραχές της αλυσίδας εφοδιασμού στους τομείς που έχουν πληγεί περισσότερο (υπηρεσίες φιλοξενίας, αναψυχής και μεταφορές) όσο και τη χαμηλότερη εμπιστοσύνη μεταξύ των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων. Σημαντικό μέρος των επιπτώσεων στους οικονομικούς δείκτες οφείλεται στην επιβολή νέων περιορισμών, λόγω της αναζωπύρωσης των μολύνσεων. Ομοίως και η ιδιωτική κατανάλωση είχε διαρκώς υποχωρητική τάση με απότομη μείωση το 2020, λόγω της επιβολής απαγόρευσης της κυκλοφορίας (Euro Area Statistics, 2022, European Commission, 2020, 2022a, 2022b, 2022c).

Επιπλέον, από την πλευρά της ζήτησης, οι εταιρικές επενδύσεις επηρεάστηκαν από την παρατεινόμενη αβεβαιότητα και τις οικονομικές δυσκολίες που προέκυψαν από την πτώση της οικονομικής δραστηριότητας το 2020. Η ανάκαμψη της εμπιστοσύνης των καταναλωτών περιορίζεται σε μια σχετικά μέτρια βελτίωση με δυσκολία επιστροφής στα επίπεδα προ κρίσης. Το καθεστώς μερικής απασχόλησης διατηρήθηκε το 2021, περιορίζοντας τις απώλειες θέσεων εργασίας, οι οποίες ήταν δύσκολο να δημιουργηθούν εκ νέου μέχρι το 2021. Οι καθαρές εξαγωγές μείωσαν την αύξηση του ΑΕΠ το 2020 και το 2021, με βασικό πληττόμενο τομέα τον τομέα

του τουρισμού. Το εθνικό σχέδιο ανάκαμψης της γαλλικής κυβέρνησης παρείχε σημαντική στήριξη στην οικονομική δραστηριότητα το 2021. Κατά το 2022, οι προβλέψεις δείχνουν ότι η μείωση της αβεβαιότητας αναμένεται να ενθαρρύνει τις ιδιωτικές και τις δημόσιες επενδύσεις, των οποίων η άνοδος ξεκίνησε από το 2021 και υποστηρίζεται από το εθνικό σχέδιο ανάκαμψης. Ωστόσο, παρά την ανάκαμψη, το πραγματικό ΑΕΠ της Γαλλίας στο τέλος του 2022 προβλέπεται να είναι 0,5% χαμηλότερο από ό,τι στο τέλος του 2019. Η ανάκαμψη αναμένεται να επηρεαστεί από μακροχρόνιες επιπτώσεις σε διάφορους τομείς υπηρεσιών και κατασκευών, όπως η φιλοξενία, η εστίαση, η αναψυχή και οι μεταφορές (Euro Area Statistics, 2022, European Commission, 2020, 2022a, 2022b, 2022c).

Πρόσθετα, ο πληθωρισμός μειώθηκε στο 0,5% το 2020 από 1,3% το 2019, λόγω των χαμηλότερων τιμών του πετρελαίου και του αρνητικού προσήμου ζήτησης εξαιτίας της κρίσης. Ωστόσο, ανέκαμψε σταδιακά από το 2021 και μετά (Euro Area Statistics, 2022, European Commission, 2020, 2022a, 2022b, 2022c).

Επίσης, το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης από το 2017 και μετά ακολούθησε αυξητική πορεία. Μετά το 3% του ΑΕΠ όπου βρισκόταν το 2019, έφτασε στο 10% του ΑΕΠ το 2020, 0,6 μονάδες αγοραστικής δύναμης υψηλότερα από τις αναμενόμενες προβλέψεις. Το δημόσιο χρέος αυξήθηκε από 98,1% το 2019 σε σχεδόν 116% του ΑΕΠ το 2020 και στη συνέχεια σε 117% το 2021 και περίπου 119% το 2022. Ο πληθωρισμός έφτασε στο 2,8% του ΑΕΠ το 2020, ενώ μειώθηκε στο 0,5% το 2021, από εκεί που τα προηγούμενα χρόνια βρισκόταν σε χαμηλότερα επίπεδα (1% το 2018 και 1,2% το 2019). Η αύξηση ήταν αποτέλεσμα της υψηλής ανεργίας σε σχέση με τις υψηλές τιμές των προϊόντων που προκλήθηκαν από την παύση της παραγωγικής δραστηριότητας, λόγω των κοινωνικών περιορισμών που επιβλήθηκαν και των θανάτων ασθενών από κορωνοϊό (Euro Area Statistics, 2022, European Commission, 2020, 2022a, 2022b, 2022c).

Κατά συνέπεια, η σημαντική πτώση της οικονομικής δραστηριότητας μετά το lockdown επιβάρυνε τα φορολογικά έσοδα του κράτους και αύξησε τις κοινωνικές μεταβιβάσεις. Το γεγονός αυτό ευθύνεται για την επιδείνωση του μεγαλύτερου μέρους του ελλείμματος, έχοντας σημαντικό μακροοικονομικό αντίκτυπο. Τα προσωρινά μέτρα κάλυψης των δαπανών που εγκρίθηκαν για την καταπολέμηση της πανδημίας και την άμβλυνση των δυσμενών μακροοικονομικών επιπτώσεων ανήλθαν

στο 3% του ΑΕΠ και περιελάμβαναν, μεταξύ άλλων, πρόσθετες δαπάνες υγειονομικής περίθαλψης, πιστώσεις για προγράμματα ανεργίας και επιδοτήσεις στο πλαίσιο του κλαδικού ταμείου αποζημιώσεων για τις ΜμΕ. Στα μέτρα αυτά περιλαμβάνονται και φορολογικές απαλλαγές, κυρίως εισφορές κοινωνικής ασφάλισης, ύψους 5,2 δις ευρώ. Τα μέτρα ρευστότητας και οι εγγυήσεις του γαλλικού δημοσίου για τη στήριξη των εταιρειών ύψους 400 δις ευρώ είχαν άμεσα σημαντικά δημοσιονομικά αποτελέσματα. Συνολικά, ο λόγος εσόδων προς ΑΕΠ παρέμεινε σε γενικές γραμμές σταθερός, ενώ ο λόγος των δαπανών προς ΑΕΠ αυξήθηκε στο 63%. Οι πληρωμές τόκων συνέχισαν να μειώνονται. Για το 2021, η απόσυρση των έκτακτων μέτρων και η λειτουργία των αυτόματων σταθεροποιητών λειτούργησαν θετικά στο έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης. Τα μέτρα που σχεδιάστηκαν στο γαλλικό σχέδιο ανάκαμψης ύψους 1,6% του ΑΕΠ, συμπεριλαμβανομένης της μόνιμης μείωσης των φόρων στην παραγωγή κατά 10 δις ευρώ και πρόσθετων δαπανών 27,4 δις ευρώ, απέδωσαν στη γαλλική οικονομία. Η κυβέρνηση υποθέτει ότι η διευκόλυνση ανάκαμψης και ανθεκτικότητας θα χρηματοδοτήσει εν μέρει μέτρα ανάκαμψης ύψους 0,7% του ΑΕΠ (Euro Area Statistics, 2022, European Commission, 2020, 2022a, 2022b, 2022c).

Πίνακας 1: Μεταβολές κύριων οικονομικών στοιχείων Γαλλίας, πριν και μετά την πανδημία

Indicators		Annual percentage change					
		FRANCE					
		2017	2018	2019	2020	2021	2022
GDP rate		2,3	1,8	1,5	-9,4	5,8	3,1
Private Consumption		1,5	0,9	1,5	-7,7	5,1	3,5
Public Consumption		1,4	0,9	1,7	-3,2	5,2	0,9
Gross fixed capital formation		4,7	3,2	4,2	-10,9	10,8	1,7
of which: equipment		4,1	2,4	3,9	-17,6	11,3	5,5
Exports (goods and services)		4,4	4,4	1,9	-17,7	6,6	6,7
Imports (goods and services)		4,5	3,1	2,5	-11,6	6,3	3,3

Διπλωματική Εργασία του Θεοχάρη Παπαθεοχάρη για τις Οικονομικές Επιπτώσεις και τα Μέτρα
Αντιμετώπισης της Πανδημίας, ΠΜΣ Εφαρμοσμένης Οικονομικής, ΠΘ

GNI (GDP deflator)		2,4	1,7	1,4	-9,4	5,8	3,1
Contribution to GDP growth:	Domestic demand	2,2	1,4	2,6	-7,5	6,5	2,5
	Inventories	0,2	0	-0,8	-0,1	-0,6	-0,3
	Net exports	-0,1	0,4	-0,2	-1,8	-0,1	0,8
Employment		1,1	1	1,2	-10,5	7	2,9
Unemployment rate (as % of total labour force)		9,4	9	8,5	8,5	10,7	10
Compensation of employees / f.t.e.		2	1,7	-0,2	5,5	-1,6	-0,2
Unit labour costs whole economy		0,8	1	-0,5	4,2	-0,5	-0,3
Real unit labour cost		0,3	0	-1,7	1,3	-1,9	-1,6
Saving rate of households (gross saving divided by adjusted gross disposable income)		13,8	14,1	14,6	20,9	17,9	16
GDP deflator		0,5	1	1,2	2,8	0,5	1,2
Harmonised index of consumer prices		1,2	2,1	1,3	0,5	0,9	1,5
Terms of trade goods		-1,6	-1,5	1,1	1,3	-0,3	0,1
Trade balance (goods) (as a % of GDP)		-1,6	-1,6	-1,4	-2,5	-2,5	-1,8
Current-account balance (as a % of GDP)		-0,7	-0,9	-0,08	3	-2,8	-1,6
Net lending (+) or borrowing (-) vis-a-vis ROW (as a % of GDP)		-0,7	-0,8	-0,08	-3,1	-2,9	-1,6
General government balance (as a % of GDP)		-3	-2,3	-3	-10,5	-8,3	-6,1

Διπλωματική Εργασία του Θεοχάρη Παπαθεοχάρη για τις Οικονομικές Επιπτώσεις και τα Μέτρα Αντιμετώπισης της Πανδημίας, ΠΜΣ Εφαρμοσμένης Οικονομικής, ΠΘ

Cyclically-adjusted budget balance (as a % of potential GDP)		-3,3	-3,1	-4,2	-5,3	-5,8	-4,8
Structural budget balance (as a % of potential GDP)		-3,1	-3,1	-3,3	-5,1	-5,7	-4,8
General government gross debt (as a % of GDP)		98,3	98,1	98,1	115,9	117,8	119,4
Corporate debt ratio, %		177,46	179,09	184,52	207,83	200,07	-
Arrivals at tourist accommodation (number)		107437167	108367806	111683204	-	-	-
Agricultural income		108,85	122,75	113,63	108	125,63	

Πηγή: Euro Area Statistics, 2022, European Commission, 2020, 2022a, 2022b, 2022c και ίδια επεξεργασία

2.2.2.ΙΤΑΛΙΑ

Η Ιταλία, όπως ακριβώς και η Γαλλία, σημείωσε τις χειρότερες δημοσιονομικές επιδόσεις της κατά το 2020, το έτος κορύφωσης της πανδημίας. Το ΑΕΠ της γνώρισε κατακόρυφη μείωση έως και -9,9%, σχεδόν ίδια μείωση με τη Γαλλία. Η ιδιωτική κατανάλωση έπεσε στο -10,5% ενώ η δημόσια κατανάλωση αυξήθηκε κατά 2%, γεγονός που οφείλεται στα δημοσιονομικά μέτρα στήριξης. Η ζήτηση συρρικνώθηκε στο -8,4%, καθώς τα νοικοκυριά περιορίστηκαν στις απαραίτητες δαπάνες, λόγω του κλίματος αβεβαιότητας. Γι' αυτό το λόγο, οι αποταμιεύσεις αυξήθηκαν κατά 15,2%. Η απασχόληση μειώθηκε κατά 10,3% ενώ το ποσοστό της ανεργίας ανέβηκε στο 9,9%. Το χρέος ανήλθε στο 159,6% σε όρους ΑΕΠ. Αντίθετα, όλοι οι παραπάνω δείκτες παρουσίασαν θετική πορεία κατά το έτος 2021, παρά την απότομη έξαρση του ιού και τα μέτρα περιορισμού που έλαβε η ιταλική κυβέρνηση, ενώ σύμφωνα με τις προβλέψεις, αναμένεται να παρουσιάσουν ακόμη καλύτερη εικόνα το 2022. Δεδομένου ότι πρόκειται για χώρες με παρόμοια φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά, τόσο η Ιταλία όσο και η Γαλλία παρουσίασαν ίδιες διακυμάνσεις στα οικονομικά τους

στοιχεία κατά την περίοδο της πανδημίας (Euro Area Statistics, 2022, European Commission, 2020, 2022a, 2022b, 2022c).

Όπως και στην περίπτωση της Γαλλίας, και παρότι η Ιταλία ανακάμπτει στον τομέα της παραγωγής, οι αρνητικές επιπτώσεις της πανδημίας επιμένουν και επιβαρύνουν την οικονομική δραστηριότητα, ιδίως στον τομέα των υπηρεσιών. Οι ρυθμοί της ανάκαμψης δείχνουν ότι η παραγωγή δεν θα επιστρέψει στα προ-πανδημικά επίπεδα έως το 2022. Μετά την απότομη αύξηση που σημείωσαν το 2020, το δημόσιο έλλειμμα και το χρέος μειώθηκαν το 2021, ενώ η μείωση αναμένεται να συνεχισθεί και το 2022, αλλά με βελτιωμένους ρυθμούς. Ο πληθωρισμός των τιμών σημείωσε μια μέτρια ανάκαμψη το 2021 ενώ ο μεταποιητικός τομέας παρουσίασε ισχυρή ανάκαμψη εν μέσω της υψηλής πανδημικής αβεβαιότητας (Euro Area Statistics, 2022, European Commission, 2020, 2022a, 2022b, 2022c).

Συγκεκριμένα, η πανδημία του COVID-19 επηρέασε ιδιαίτερα την οικονομική δραστηριότητα της χώρας το πρώτο εξάμηνο του 2020, όταν η πραγματική παραγωγή συρρικνώθηκε κατά 18%. Ωστόσο, μετά το τέλος του lockdown, η οικονομία της Ιταλίας ανέκαμψε γρήγορα, με βασικούς τομείς τις κατασκευές και τη βιομηχανική παραγωγή. Αντίθετα, οι υπηρεσίες κατανάλωσης, οι οποίες επλήγησαν περισσότερο από τα αυξανόμενα ποσοστά των μολύνσεων και τους περιορισμούς των μετακινήσεων, γνώρισαν μείωση της τάξεως του -10,5%. Το πραγματικό ΑΕΠ μειώθηκε κατά 10% το 2020, παρά τα σημαντικά μέτρα στήριξης που έλαβε η κυβέρνηση, τα οποία μετρίασαν τον αντίκτυπο του υγειονομικού σοκ. Το 2021, το ΑΕΠ της χώρας σημείωσε βελτίωση καθώς αυξήθηκε κατά 4%, συμβάλλοντας στην ανάπτυξη της παραγωγής που προηγουμένως είχε υποστεί πλήγμα, παρά την απότομη έξαρση της πανδημίας και την αυστηροποίηση των μέτρων περιορισμού της διασποράς. Το 2022, η ανάπτυξη αναμένεται να επιβραδυνθεί στο 3% περίπου, πράγμα που σημαίνει ότι το επίπεδο παραγωγής της οικονομίας θα παραμείνει κάτω από το επίπεδο που βρισκόταν πριν την πανδημία (Euro Area Statistics, 2022, European Commission, 2020, 2022a, 2022b, 2022c).

Πρόσθετα, η εγχώρια ζήτηση αναμένεται να αποτελέσει τη ραχοκοκαλιά της ανάκαμψης για το 2022. Οι αναγκαστικές αποταμιεύσεις των νοικοκυριών των πρώτων δύο ετών του κορωνοϊού προκάλεσαν τη συσσωρευμένη ζήτηση των αγαθών, ενώ οι καταναλωτικές δαπάνες ανέκαμψαν ραγδαία μετά το τέλος του lockdown το

2021. Ωστόσο, τα νοικοκυριά είναι πιθανό να διατηρήσουν τις αποταμιεύσεις πάνω από τα επίπεδα προ πανδημίας, λόγω της συνέχισης του κλίματος χαμηλής εμπιστοσύνης που κυριάρχησε στις συναλλαγές, όπως διαμορφώθηκε από τις συνθήκες αβεβαιότητας. Η ιδιωτική κατανάλωση ενισχύθηκε ξανά κατά τη διάρκεια του 2021, βοηθούμενη από τα μέτρα στήριξης που υιοθέτησε η ιταλική κυβέρνηση. Επίσης, λόγω της αδρανοποίησης του δυναμικού των υπαρχόντων επιχειρήσεων, της μείωσης της δημιουργίας νέων επιχειρήσεων και των ευρύτερων ανησυχιών για τη ρευστότητα, οι επενδύσεις συρρικνώθηκαν σημαντικά το 2020. Ακόμη, μετά από μια απότομη πτώση το 2020 (-16,7%), οι εξαγωγές αγαθών ανέκαμψαν το 2021 (με 10,3%) και το 2022 (με 5,9%), περιορίζοντας τις απώλειες. Ωστόσο, οι εξαγωγές των υπηρεσιών, ιδίως στον τουρισμό, θα αρχίσουν να ανακάμπτουν από το 2022 και μετά (Euro Area Statistics, 2022, European Commission, 2020, 2022a, 2022b, 2022c).

Αναφορικά με την απασχόληση, υπέφερε σημαντική μείωση το 2020 ως έτος κορύφωσης της πανδημίας (-10,3%). Η δε κυβερνητική πολιτική αντιμετώπισης απέτρεψε μεγάλες απώλειες θέσεων εργασίας το ίδιο έτος. Καθώς το εργατικό δυναμικό άρχισε να επιστρέφει στα προ πανδημίας επίπεδα, το ποσοστό ανεργίας άρχισε να αυξάνεται σταδιακά από 9,9% το 2020, σε 11,6% το 2021 και 11,1% το 2022. Ίσως για το φαινόμενο ευθύνεται η μόνιμη απώλεια των έκτακτων ή εποχικών θέσεων εργασίας στον τομέα των υπηρεσιών (Euro Area Statistics, 2022, European Commission, 2020, 2022a, 2022b, 2022c).

Αναφορικά με τα δημόσια οικονομικά, σημειώθηκε αργή ανάκαμψη το 2021. Μετά το ιστορικό χαμηλό του 1,6% του ΑΕΠ το 2019, το ονομαστικό έλλειμμα της κυβέρνησης αυξήθηκε απότομα το 2020, ως αποτέλεσμα των συνεπειών της πανδημίας. Τα έσοδα από έμμεσους φόρους μειώθηκαν ως αποτέλεσμα της πτώσης της ιδιωτικής κατανάλωσης. Η επιδείνωση της αγοράς εργασίας, αν και περιορίστηκε σημαντικά από τα μέτρα στήριξης, επέφερε χαμηλότερα έσοδα από άμεσους φόρους και εισφορές κοινωνικής ασφάλισης. Αντίθετα, χωρίς τη χάραξη πολιτικής αντιμετώπισης του αντίκτυπου της πανδημίας, η αναβολή των πληρωμών φόρων το 2021 και το 2022 θα επηρέαζε το έλλειμμα. Η πολιτική απάντηση στην κρίση όπως δόθηκε μέσα από τα μέτρα στήριξης της ιταλικής κυβέρνησης, η οποία παρείχε ουσιαστική βοήθεια σε εργαζομένους και επιχειρήσεις, επέφερε δημοσιονομικό αντίκτυπο περίπου της τάξεως 5,5% του ΑΕΠ για το 2020, κυρίως από την πλευρά

των δαπανών. Το 2021, το δημόσιο έλλειμμα μειώθηκε σε περίπου 7% του ΑΕΠ. Τα κρατικά έσοδα αυξήθηκαν από την ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας, ενώ οι κρατικές δαπάνες μειώθηκαν, λόγω των μέτρων στήριξης που εγκρίθηκαν το 2020. Παράλληλα, η δημοσιονομική επέκταση που ανακοινώθηκε στο προσχέδιο του προϋπολογισμού με κύρια προγραμματισμένα μέτρα αύξησης στους τομείς που πλήττονται περισσότερο από την κρίση, τη μείωση των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης για επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε φτωχότερες περιοχές, τη θέσπιση οικογενειακού μπόνους και πρόσθετους πόρους για την υγειονομική περίθαλψη, την εκπαίδευση και την έρευνα, είχαν άμεσα θετικά αποτελέσματα (Euro Area Statistics, 2022, European Commission, 2020, 2022a, 2022b, 2022c).

Ο λόγος του δημόσιου χρέους προς ΑΕΠ αυξήθηκε απότομα από 134,7% το 2019 σε περίπου 159% το 2020 πριν μειωθεί αργά σε περίπου 159% το 2022, χάρη στην αύξηση του ονομαστικού ΑΕΠ. Το πρωτογενές ισοζύγιο της κυβέρνησης παρέμεινε αρνητικό κατά την περίοδο 2020-2022, ενώ οι δαπάνες για τόκους μειώθηκαν σταθερά λόγω των ευνοϊκών συνθηκών χρηματοδότησης (Euro Area Statistics, 2022, European Commission, 2020, 2022a, 2022b, 2022c).

Πίνακας 2: Μεταβολές κύριων οικονομικών στοιχείων Ιταλίας, πριν και μετά την πανδημία

ITALY							
		2017	2018	2019	2020	2021	2022
GDP rate		1,7	0,9	0,3	-9,9	4,1	2,8
Private Consumption		1,5	0,9	0,4	-10,5	3,8	3,1
Public Consumption		-0,1	0,2	-0,2	2,1	0,1	0,3
Gross fixed capital formation		3,2	3,1	1,6	-13,6	7,2	5,6
of which: equipment		6,4	4,4	0,9	-18,8	9,4	7,6
Exports (goods and services)		5,4	2,2	1	-16,7	10,3	5,9
Imports (goods and services)		6,1	3,5	-0,6	-14,1	9,9	6,4
GNI (GDP deflator)		1,9	1,5	0,1	-9,3	3,6	2,9

Διπλωματική Εργασία του Θεοχάρη Παπαθεοχάρη για τις Οικονομικές Επιπτώσεις και τα Μέτρα
Αντιμετώπισης της Πανδημίας, ΠΜΣ Εφαρμοσμένης Οικονομικής, ΠΘ

Contribution to GDP growth:	Domestic demand	1,5	1,1	0,5	-8,4	3,5	2,8
	Inventories	0,2	0,1	-0,7	-0,2	0,2	0
	Net exports	0	-0,3	0,5	-1,3	0,4	0
Employment		0,8	0,7	0,2	-10,3	6,1	2,4
Unemployment rate (as % of total labour force)		11,2	10,6	10	9,9	11,6	11,1
Compensation of employees / f.t.e.		0,6	2,1	1,5	0,9	0,6	0,7
Unit labour costs whole economy		-0,3	1,9	1,3	0,5	2,5	0,2
Real unit labour cost		-1	0,8	0,6	-0,8	1,5	-1
Saving rate of households (gross saving divided by adjusted gross disposable income)		10,2	10,1	10,1	15,2	12,6	10,3
GDP deflator		0,7	1	0,7	1,3	1	1,2
Harmonised index of consumer prices		1,3	1,2	0,6	-0,1	0,7	1
Terms of trade goods		-1,9	-1,2	1,3	3,4	0,3	0,5
Trade balance (goods) (as a % of GDP)		3,1	2,6	3,2	3,6	4	4
Current-account balance (as a % of GDP)		2,5	2,5	3	2,9	3,1	2,9
Net lending (+) or borrowing (-) vis- a-vis ROW (as a % of GDP)		2,6	2,5	2,8	2,7	2,9	2,8
General government balance (as a % of GDP)		-2,4	-2,2	-1,6	-10,8	-7,8	-6
Cyclically- adjusted budget balance (as a % of		-2,2	-2,4	-1,9	-5,6	-4,8	-4,1

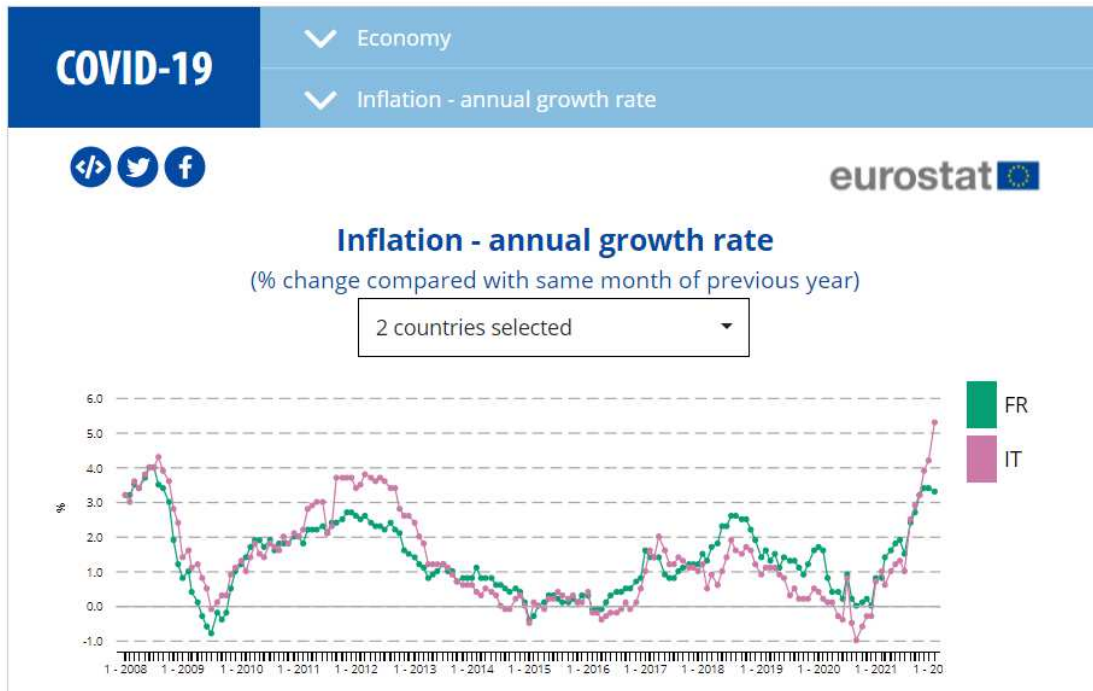
Διπλωματική Εργασία του Θεοχάρη Παπαθεοχάρη για τις Οικονομικές Επιπτώσεις και τα Μέτρα Αντιμετώπισης της Πανδημίας, ΠΜΣ Εφαρμοσμένης Οικονομικής, ΠΘ

potential GDP)							
Structural budget balance (as a % of potential GDP)		-2,2	-2,6	-1,9	-5,8	-5	-4,3
General government gross debt (as a % of GDP)		134,1	134,4	134,7	159,6	159,5	159,1
Corporate debt ratio, %		109,4	103,4	102,53	113,83	108,85	-
Arrivals at tourist accommodation (number)		78291644	80465257	81050181	-	-	-
Agricultural income		131,85	139,04	146,94	137,01	134,64	

Πηγή: Euro Area Statistics, 2022, European Commission, 2020, 2022a, 2022b, 2022c και ίδια επεξεργασία

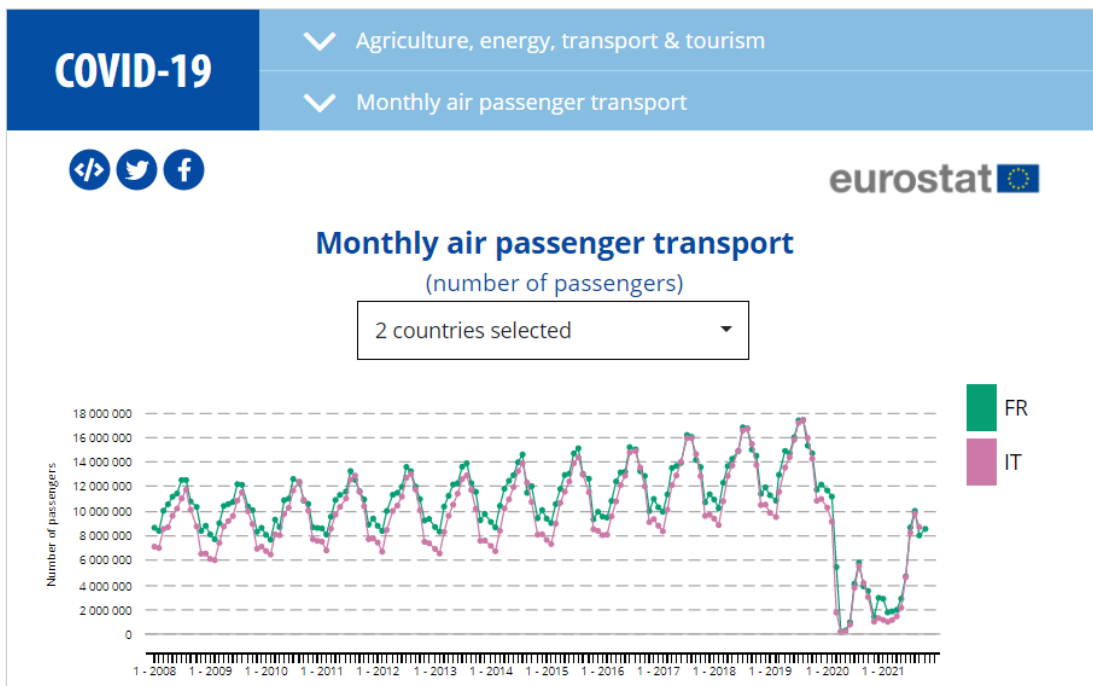
Από τα προηγούμενα προκύπτει ότι και οι δύο χώρες παρουσίασαν παρόμοια δημοσιονομική συμπεριφορά κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Ενδεικτικά, παρατίθεται σύγκριση μεταξύ δύο μεγεθών που σημείωσαν τις ίδιες αυξομειώσεις, αυτό του πληθωρισμού και της αεροπορικής επιβατικής κίνησης.

Σχήμα 14: Σύγκριση ετήσιου ρυθμού πληθωρισμού μεταξύ Γαλλίας και Ιταλίας.

Πηγή: European Commission, 2022a, 2022b, Eurostat, COVID-19.

Σχήμα 15: Σύγκριση μηνιαίου ρυθμού αεροπορικής επιβατικής κίνησης μεταξύ Γαλλίας και Ιταλίας.

Πηγή: European Commission, 2022a, 2022b, Eurostat, COVID-19.

Εν κατακλείδι, το 2020 ήταν το πιο κρίσιμο έτος του κορωνοϊού, κατά το οποίο τόσο η Γαλλία όσο και η Ιταλία εμφάνισαν τη χειρότερη δημοσιονομική επίδοση από το 2017 μέχρι σήμερα. Γι' αυτό και τα μέτρα αντιμετώπισης του πανδημικού αντίκτυπου που έλαβαν οι κυβερνήσεις ήταν παρόμοια και στις δύο περιπτώσεις¹.

2.3.ΕΘΝΙΚΟ ΧΡΕΟΣ

Τα δημόσια οικονομικά των κρατών έχουν υποστεί αρνητικό αντίκτυπο από την πανδημία COVID-19. Το κλείσιμο των οικονομικών δραστηριοτήτων (lock-down) και η μείωση του αριθμού των δανειοληπτών μείωσαν με τη σειρά τους την αξία των νομισμάτων διεθνώς, καθιστώντας δυσκολότερη την αποπληρωμή του δημόσιου χρέους. Επίσης, οι κυβερνήσεις αντιμετωπίζουν δημοσιονομικό έλλειμμα, λόγω των αυξημένων δαπανών κοινωνικής προστασίας για τους ανέργους και τους οικονομικά ευάλωτους και των μειωμένων φορολογικών εσόδων. Το χρέος από την πανδημία COVID-19 είναι διαφορετικό από αυτό της οικονομικής κρίσης της τελευταίας δεκαετίας (χρηματοπιστωτική κρίση του 2008) και δεν αφορά κάποιο μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης (Eichenbaum, et.al., Shang, et.al., 2021).

2.4.ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ

Οι κυβερνήσεις πολλών χωρών έχουν παρέμβει με μια σειρά μέτρων αντιμετώπισης των επιπτώσεων της πανδημίας για να περιορίσουν τις κοινωνικές και οικονομικές δραστηριότητες ως διαύλους εξάπλωσης της νόσου, όπως η επιβολή τήρησης κοινωνικών αποστάσεων, ταξιδιωτικές απαγορεύσεις, κλείσιμο των σχολείων και των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, καραντίνα των ασθενών και γενικό lock-down μεγάλης διάρκειας. Αυτές οι παρεμβάσεις επηρέασαν τα εισοδήματα και τις δαπάνες των απασχολουμένων και των οικογενειών τους, με άμεσες συνέπειες στην κατανάλωση των αγαθών (προϊόντων και υπηρεσιών), καθιστώντας δύσκολο για πολλούς από αυτούς να πληρώσουν για βασικά αγαθά και είδη πρώτης ανάγκης. Κατά συνέπεια, η

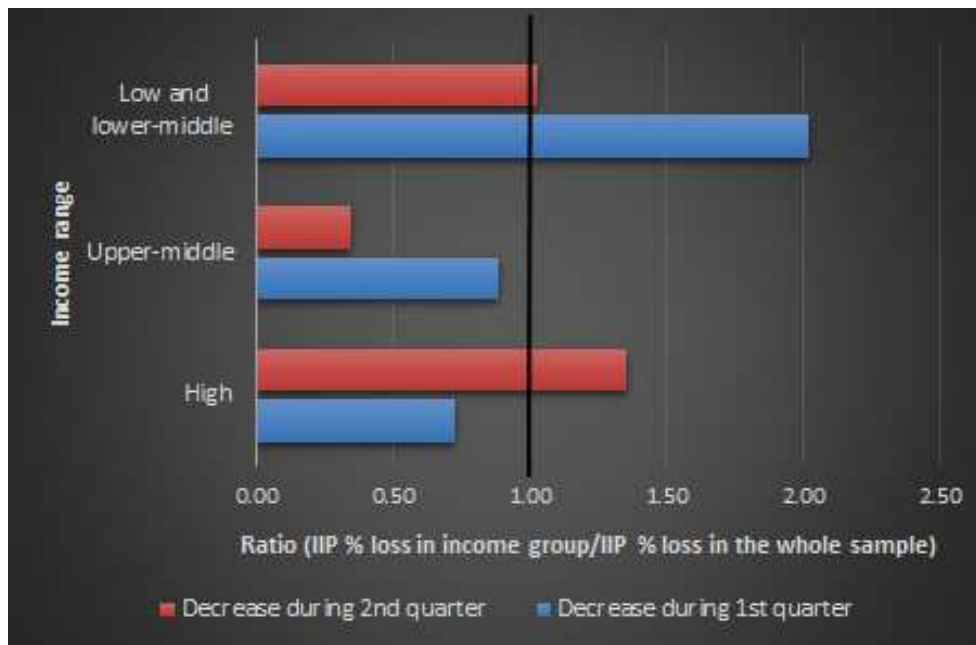
¹ Βλ. Κεφάλαιο 3: Μέτρα αντιμετώπισης της πανδημίας COVID-19.

κρίση επηρέασε την κατανομή του εισοδήματος και υπήρξε μια αυξανόμενη ζήτηση για κρατική στήριξη του εισοδήματος των νοικοκυριών για την αντιστάθμιση αυτών των απωλειών που φαίνονται άμεσα και στην κατανάλωση (Baker, et.al., 2020, Borino, et.al., 2021, Brewer, Gardiner, 2020, Coibion, et.al., 2020).

Η κατανάλωση θεωρείται συχνά ως ένα σημαντικό μέγεθος αποτίμησης του βιοτικού επιπέδου των ατόμων και των νοικοκυριών (Baker, et.al., 2020). Δεδομένου ότι ο ρυθμός της κατανάλωσης εξαρτάται από το διαθέσιμο εισόδημα των καταναλωτών και τα δεδομένα για τα εισοδήματα των νοικοκυριών τείνουν να δημοσιοποιούνται με μεγάλες καθυστερήσεις, οι Brewer και Gardiner (2020) εκτιμούν ότι τα πραγματικά στοιχεία που αφορούν την εισοδηματική φτώχεια των οικονομικών ετών 2020-21 θα είναι διαθέσιμα το 2022. Σύμφωνα με τους ίδιους, η πτώση των καταναλωτικών δαπανών σημαίνει ότι τα άτομα και τα νοικοκυριά αδυνατούν να ξοδέψουν χρήματα, δεδομένου ότι μεγάλο μέρος των τομέων του λιανικού εμπορίου (εκτός των τροφίμων), της αναψυχής και της φιλοξενίας είχαν κλείσει. Για πολλά νοικοκυριά οι μειώσεις στις δαπάνες πιθανότατα αντικατοπτρίζουν την αναγκαστική αποταμίευση λόγω της γενικευμένης αβεβαιότητας που επικρατεί (Baker, et.al., 2020). Οι οικογένειες με χαμηλό εισόδημα έχουν μειώσει το ποσοστό αποταμίευσης ή ισοδύναμα έχουν αυξήσει το καταναλωτικό χρέος (δανεισμός από φίλους και συγγενείς). Οπότε, οι επιπτώσεις της υγειονομικής κρίσης είναι πιο σοβαρές για το βιοτικό επίπεδο των οικογενειών με χαμηλότερο εισόδημα σε σχέση με εκείνων με υψηλότερα εισοδήματα (Brewer, Gardiner, 2020).

Ακόμη, σημαντικός ήταν ο αντίκτυπος της πανδημίας σε χώρες που το εισόδημα προέρχεται από τη βιομηχανία καθώς αυτές οι χώρες ως περισσότερο καταναλωτικές είναι οι πιο ευάλωτες στην υγειονομική κρίση εφόσον πλήττονται πρώτες.

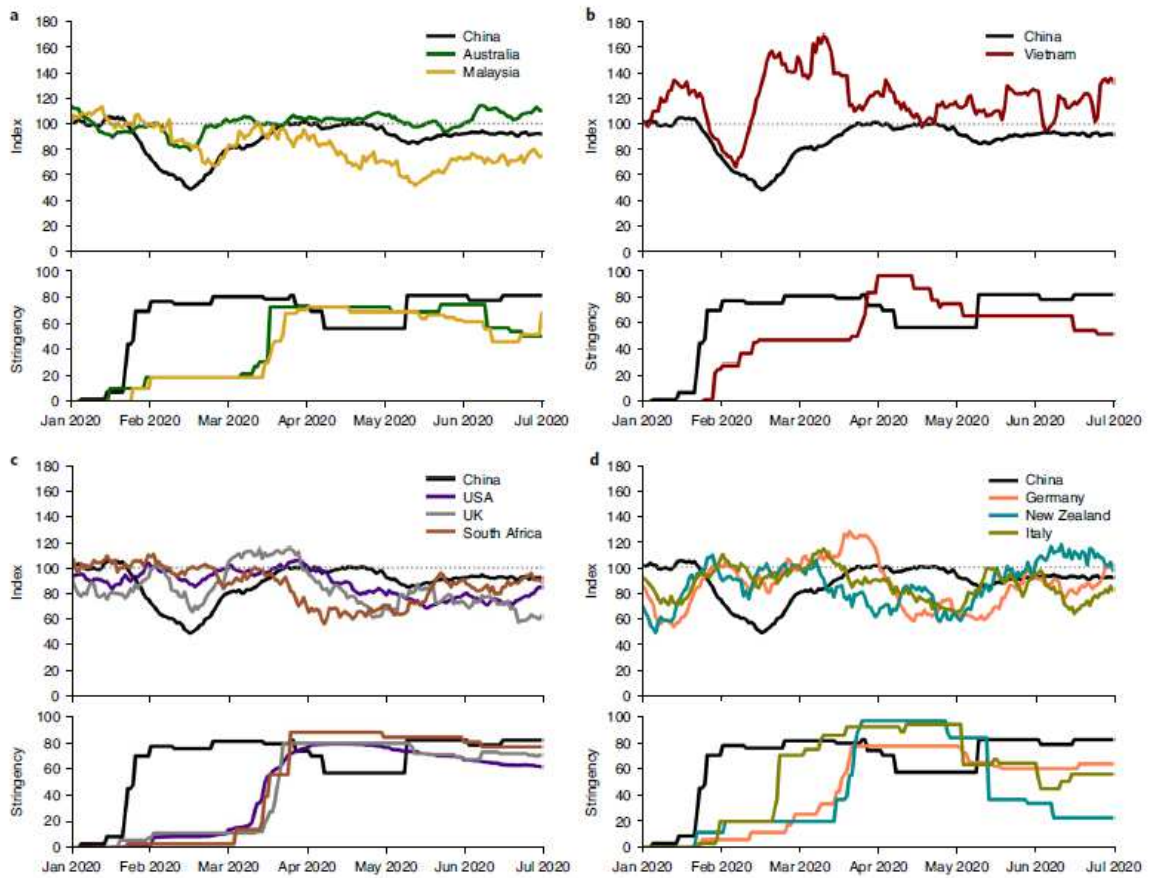
Σχήμα 16: Απώλειες του Δείκτη Βιομηχανικής Παραγωγής (ΙΠ) σε σχέση με το εισόδημα (περίοδος: 2020)

Πηγή: [UNIDO](#), 2020.

Κατά συνέπεια, ο τομέας του παγκόσμιου εμπορίου που τροφοδοτεί την κατανάλωση παρουσίασε διακυμάνσεις (Baker, et.al., 2020). Στο Σχήμα 17 παρατίθεται ο αντίκτυπος του COVID-19 στις ναυτιλιακές εισαγωγές και εξαγωγές από επιλεγμένες χώρες. Στα σημεία α-δ, καταγράφεται ο σταθμισμένος δείκτης των εισαγωγών και εξαγωγών ανά πλοίο (κατά αξία) με βάση το μέσο όρο από το Νοέμβριο έως τον Δεκέμβριο του 2019 (μέσοι όροι ημερήσιων εκτιμήσεων 14 ημερών). Συγκεκριμένα, στον πίνακα α εμφανίζεται ο αντίκτυπος του σοκ στις εξαγωγές της Κίνας και της Αυστραλίας και στις εισαγωγές της Μαλαισίας. Στον πίνακα β εμφανίζεται η επίδραση στις εξαγωγές του Βιετνάμ κατά την παράλληλη μείωση των εξαγωγών στην Κίνα. Στον πίνακα γ εμφανίζονται οι διαφορές στις εξαγωγές της Κίνας, των ΗΠΑ, του Ηνωμένου Βασιλείου και της Νότιας Αφρικής σε περίοδο lock-down. Στον πίνακα δ εμφανίζεται η δυναμική ανάκαμψης των εξαγωγών της Κίνας, της Γερμανίας, της Νέας Ζηλανδίας και της Ιταλίας μετά τη χαλάρωση των lock-down.

Σχήμα 17: Αντίκτυπος του COVID-19 στις ναυτιλιακές εισαγωγές και εξαγωγές επιλεγμένων χωρών

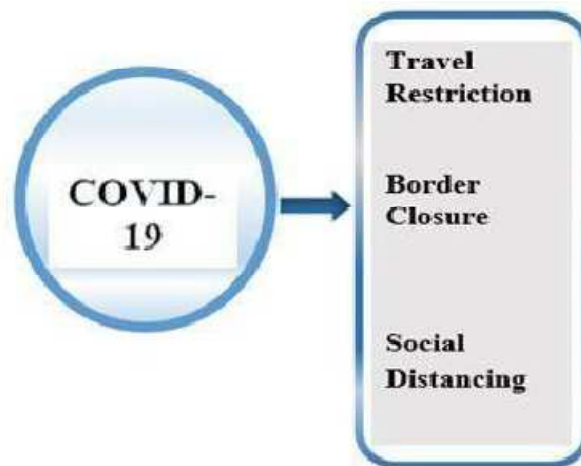
Πηγή: Verschuur, et.al., 2021.

Ως εκ τούτου, το σοκ στην καταναλωτική ζήτηση ήταν μια αναπόφευκτη αντίδραση στο σοκ της μείωσης του εισοδήματος και του ρυθμού των εισαγωγών – εξαγωγών για αποταμίευση με στόχο την ικανοποίηση μελλοντικών δαπανών (McKibbin, Fernando, 2021).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΜΕΤΡΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ COVID-19

Η πανδημία COVID-19 συνεχίζει να δημιουργεί προκλήσεις στις κυβερνήσεις και τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής σε όλο τον κόσμο, οι οποίοι έχουν δώσει προτεραιότητα στον περιορισμό της εξάπλωσης του ιού μέσω παρεμβάσεων κοινωνικής αποστασιοποίησης (Barrios, et.al., 2021, Bonacini, et.al., 2021, Bürgi, Gorgulu, 2020, Flaxman, et.al., 2020, Haug, et.al., 2020, Hsiang, et.al., 2020). Ωστόσο, το κλείσιμο των επιχειρήσεων και οι περιορισμοί στην κινητικότητα των ατόμων έχουν οδηγήσει πολλές αγορές, αλλά και τους τομείς οικονομικής παραγωγής σε κατάρρευση, ενώ η υφιστάμενη κατάσταση εξακολουθεί να χαρακτηρίζεται από αβεβαιότητα αναφορικά με το πόσο γρήγορα θα ανακάμψουν (Baker, et.al., 2020, Chang, et.al., 2021).

Σχήμα 18: Μέτρα αντιμετώπισης της πανδημίας COVID-19

Πηγή: Padam, et.al., 2020:3

Πολλές χώρες έχουν αρχίσει να χαλαρώνουν τους περιορισμούς του lock-down και να επανεκκινούν τις οικονομίες τους με διαφορετικούς τρόπους. Επομένως, η πανδημία είναι μια δυναμική κατάσταση, που σημαίνει ότι τα δεδομένα που

χρησιμοποιούν οι κυβερνήσεις μεταβάλλονται διαρκώς. Συνεπώς, οι στρατηγικές που σχεδιάζονται για την επανεκκίνηση των οικονομιών των κρατών πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους βαθμούς μελλοντικής αβεβαιότητας που δημιουργεί η μετάλλαξη του ιού (Baker, et.al., 2020, Born, et.al., 2020, Favero, et. al., 2020). Συγκεκριμένα, μια πολιτική προσέγγιση των κυβερνήσεων για τη χαλάρωση των περιορισμών πρέπει να λαμβάνει υπόψη όχι μόνο τον άμεσο κίνδυνο για τη ζωή των πολιτών, αλλά και τους μακροπρόθεσμους κινδύνους από την όξυνση των ανισοτήτων στο εισόδημα (Danielli, et. al., 2020, Favero, et. al., 2020).

Παρά την κοινή βάση του προβλήματος, οι κυβερνητικές στρατηγικές των κρατών ανά τον κόσμο διαφέρουν. Για παράδειγμα, το Ηνωμένο Βασίλειο ενέτεινε τους περιορισμούς στην κυκλοφορία των ανθρώπων, μόνο όταν ο αριθμός των θανάτων άρχισε να αυξάνεται. Από την άλλη πλευρά, η Σουηδία προσανατολίστηκε στη δημιουργία ανοσίας της αγέλης, επιβάλλοντας λιγότερους περιορισμούς στον πληθυσμό, αλλά παρέχοντας ειδικές οδηγίες για την προστασία των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων. Επίσης διαφορετική ήταν και η κλίμακα των οικονομικών παρεμβάσεων, αφού αρχικά τέθηκαν σε ισχύ μέτρα όπως η αμοιβή της εργασίας από την πρώτη ημέρα απουσίας των εργαζομένων σε αναστολή για να εξασφαλιστεί η ασφάλεια των ατόμων όταν και αν εμφανίσουν συμπτώματα κορονοϊού. Στόχος του μέτρου ήταν ο μετριασμός της οικονομικής πίεσης που ασκούνταν στις επιχειρήσεις και τους εργαζόμενους από την κοινωνική αποστασιοποίηση (Barrios, et.al., 2021, Danielli, et. al., 2020).

3.1.ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ

Για τις ανάγκες αντιμετώπισης της πανδημίας COVID-19, κυρίως για τη μείωση της διασποράς του ιού, επήλθαν σημαντικές αλλαγές στο σύστημα διακυβέρνησης πολλών κρατών.

Κατά τη βιβλιογραφία (Alon, et.al., 2020), μια κυβερνητική πολιτική αντιμετώπισης πρέπει να διαφέρει μεταξύ των αναπτυσσόμενων και των ανεπτυγμένων οικονομιών. Συγκεκριμένα, οι αναπτυσσόμενες οικονομίες έχουν διαφορετικά χαρακτηριστικά που απαιτούν και διαφορετικές πολιτικές, συμπεριλαμβανομένων των νεότερων ηλικιακά πληθυσμών, των μεγαλύτερων παραγωγικών τομέων, των ασθενέστερων

συστημάτων υγειονομικής περίθαλψης, της χαμηλότερης δημοσιονομικής ικανότητας και τις συχνότερες καθημερινές επαφές μεταξύ των ατόμων, σε αντίθεση με τις ανεπτυγμένες. Αυτές οι βασικές διαφορές στη δημογραφική και οικονομική δομή υποδεικνύουν ότι οι βέλτιστες πολιτικές που πρέπει να θεσπίζονται εξαρτώνται από την ηλικία, εστιάζοντας στη διατήρηση των lock-down μόνο επί του ηλικιωμένου πληθυσμού ώστε να επιτραπεί η κανονική οικονομική δραστηριότητα μεταξύ του παραγωγικού πληθυσμού, στο βαθμό που αυτό είναι δυνατό.

Σε αυτό το πλαίσιο, τα γενικά lock-down είναι λιγότερο αποτελεσματικά στις αναπτυσσόμενες χώρες, προστατεύοντας λιγότερες ζωές ανά μονάδα χαμένου ΑΕΠ. Αντίθετα, οι πολιτικές για συγκεκριμένες ηλικιακές ομάδες είναι ακόμη πιο αποτελεσματικές καθώς κατευθύνουν και κατανέμουν τους περιορισμένους δημόσιους πόρους στοχευμένα (Alon, et.al., 2020).

Επίσης, η καθιέρωση προτεραιοτήτων στα μέτρα εμβολιασμού είναι μια διοικητική ενέργεια που έχει ως αποτέλεσμα λιγότερους θανάτους που με τη σειρά τους έχουν σαν αποτέλεσμα την καλύτερη κοινωνική και οικονομική λειτουργία του κράτους, οπότε η βελτίωση των υγειονομικών διαδικασιών ως μέρος του συστήματος διακυβέρνησης έχει θετική επίδραση στην πανδημία (Agarwal, et.al., 2021).

Επιπλέον, ορισμένες άλλες αλλαγές αφορούν την ψηφιοποίηση του κράτους, όπως κρίθηκε αναγκαίο μετά την εφαρμογή των μέτρων κοινωνικής αποστασιοποίησης για την αντιμετώπιση της πανδημίας. Ως εκ τούτου, πραγματοποιήθηκαν σημαντικές επενδύσεις σε υποδομές ηλεκτρονικής διακυβέρνησης για τον ψηφιακό μετασχηματισμό της παροχής υγειονομικής περίθαλψης, αλλά και άλλων υπηρεσιών. Η αλλαγή στην πολιτική υγειονομικής περίθαλψης και στην κλινική διαχείριση της πανδημίας προέκυψε ως αποτέλεσμα νέων στοιχείων που διαρκώς έρχονται εις γνώση των φορέων αποφάσεων (Nicola, et.al., 2020, Shang, et.al., 2021).

Οπότε, μια θετική επίδραση του COVID-19 στις οικονομίες όλων των κρατών αλλά και ιδιαίτερα του τρίτου κόσμου ήταν η αύξηση της ψηφιοποίησης. Έτσι, το παραδοσιακό γραφειοκρατικό μοντέλο του κράτους, έλαβε ψηφιακή μορφή, μεταφέροντας τις καθημερινές συναλλαγές των φυσικών προσώπων και των επιχειρήσεων σε ηλεκτρονικό επίπεδο χωρίς την απαίτηση φυσικής παρουσίας στους φορείς συναλλαγής. Η αυξανόμενη απειλή μετάδοσης της μόλυνσης μέσω της

φυσικής επαφής, έχει οδηγήσει σε στροφή των συναλλασσομένων στον εικονικό χώρο για εκτέλεση των καθημερινών υποχρεώσεων (Shang, et.al., 2021). Η πιθανότητα διάδοσής του μέσω της κοινωνικής επαφής έχει επιταχύνει τις διαδικτυακές πλατφόρμες εργασίας και τα ψηφιακά οργανωμένα logistics που αντιμετώπισαν το μεγαλύτερο οικονομικό αντίκτυπο από όλους τους κλάδους. Με τις ηλεκτρονικές συναλλαγές και τις ψηφιακές πλατφόρμες εργασίας, δίδεται η ευκαιρία να αναπτυχθούν κεντρικές βάσεις δεδομένων που μπορεί να χρησιμεύσουν ως οικονομικό πλεονέκτημα για τα κράτη. Μέσω της ψηφιοποίησης της δημόσιας και ιδιωτικής διοίκησης και της κατεύθυνσης προς ένα διαφορετικό μοντέλο οργάνωσης και διακυβέρνησης των κοινωνιών, παρατηρείται ο μετριασμός των επιπτώσεων της πανδημίας. Στο πλαίσιο αυτό, έχει τεθεί μια παγκόσμια νέα προοπτική ανάπτυξης, καθώς ένα παγκόσμιο παράδειγμα ανάπτυξης μπορεί να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τέτοιου είδους προκλήσεις (Bonacini, et.al., 2021, Shang, et.al., 2021).

3.2.ΜΕΤΡΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Τα μέτρα οικονομικής πολιτικής που λαμβάνουν οι κυβερνήσεις από χώρα σε χώρα διαφοροποιούνται ανάλογα με την έκταση του προβλήματος, ωστόσο οι φορολογικές ελαφρύνσεις (αναστολές πληρωμών) είναι το πιο διαδεδομένο μέτρο (Agrawal, et. al., 2021, Akbarpour, et. al., 2021, [UNIDO](#), 2020).

Σε επίπεδο επιχειρήσεων, τα μέτρα περιορισμού της διασποράς ή επιβράδυνσης της εξάπλωσης της νόσου που έχουν ληφθεί από τις κυβερνήσεις των κρατών έχουν παρεμποδίσει την προσφορά και τη ζήτηση των αγαθών (προϊόντων και υπηρεσιών) σε όλο τον κόσμο. Αυτό σημαίνει ότι οι διαταραχές της εφοδιαστικής αλυσίδας όπως έχουν περιγραφεί έχουν οδηγήσει ορισμένους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής και φορείς αποφάσεων να προτείνουν την περιφερειοποίηση των αλυσίδων αξίας. Αυτό επιτρέπει ως ένα βαθμό στις κυβερνήσεις να βοηθήσουν τις διεθνείς επιχειρήσεις να αυξήσουν την ανθεκτικότητά τους και να είναι καλύτερα προετοιμασμένες σε οποιαδήποτε κρίση, οικονομική ή υγειονομική, δεδομένου ότι η ανθρώπινη υγεία και το χρηματοπιστωτικό σύστημα είναι τομείς που συνδέονται μεταξύ τους και αλληλοεπηρεάζονται. Δηλαδή, μια κρατική πολιτική αντιμετώπισης είναι ο

εντοπισμός των ειδικών χαρακτηριστικών των διεθνών επιχειρήσεων που τις καθιστούν πιο ανθεκτικές στους κραδασμούς (Borino, et.al., 2021, Free, Hecimovic, 2020).

Οι χώρες που συμμετέχουν στο Group of 20 (G20) υπολογίζουν ότι η ανάκαμψη από την οικονομική κρίση θα λάβει τη μορφή καμπύλης σχήματος «V», με απότομη και βραχυπρόθεσμη πτώση, ακολουθούμενη από ταχεία ανάκαμψη και οικονομική ανάπτυξη. Ωστόσο, κατά τις εκτιμήσεις του Οργανισμού για την Οικονομικά Συνεργασία και Ανάπτυξη (ΟΟΣΑ) των χωρών του κόσμου οικονομική ανάκαμψη είναι πιο πιθανό να μοιάζει με καμπύλη σχήματος «U», σημειώνοντας παρατεταμένη περίοδο οικονομικής αδράνειας για τα επόμενα χρόνια (Nicola, et.al., 2020).

Για την αντιμετώπιση των οικονομικών επιπτώσεων της πανδημίας, οι κυβερνήσεις με τη βοήθεια των υπερεθνικών φορέων έλαβαν και συνεχίζουν να λαμβάνουν μια σειρά από μέτρα οικονομικής πολιτικής. Ειδικότερα, σε υπερεθνικό επίπεδο, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει δεσμευτεί να διαθέσει ένα πακέτο διάσωσης ύψους 1,7 τρισεκατομμυρίων ευρώ ώστε να μετριαστούν οι οικονομικές επιπτώσεις του COVID-19 στην ευρωζώνη, λαμβάνοντας συνεισφορές από όλα τα κράτη-μέλη, το Ηνωμένο Βασίλειο, καθώς και άλλες χώρες εκτός ΕΕ (π.χ. Ελβετία). Επιπλέον, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) σχεδίασε πρόγραμμα αγοράς περιουσιακών στοιχείων ύψους 750 δισεκατομμυρίων ευρώ, με στόχο τη σταθεροποίηση και την ενίσχυση του ευρώ εν μέσω πανδημίας. Πρόσθετα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημιούργησε ένα επενδυτικό ταμείο 25 δισεκατομμυρίων ευρώ για τον ίδιο σκοπό και συμφώνησε με τις κυβερνήσεις των κρατών-μελών σε μια πιο χαλαρή πολιτική σχετικά με τους δημοσιονομικούς κανόνες για να ενθαρρύνει τις δημόσιες δαπάνες και να υποστηρίξει τις επιχειρήσεις που επηρεάστηκαν από την πανδημία (Chen, et.al., 2020, Costa-i-Font, 2020, Nicola, et.al., 2020).

Σε επίπεδο χωρών εντός ΕΕ, στη Γερμανία, η κρατική αναπτυξιακή τράπεζα (KfW) έλαβε την πρωτοβουλία να χορηγήσει δάνεια 500 δισεκατομμυρίων ευρώ σε εταιρείες που έχουν πληγεί από την πανδημία, το οποίο αποτελεί το μεγαλύτερο πακέτο βοήθειας μεταπολεμικά. Το γερμανικό ομοσπονδιακό κοινοβούλιο (Bundestag) σχεδίασε ένα επιδοτούμενο πρόγραμμα (Kurzarbeitergeld), με στόχο την υποστήριξη των υπαλλήλων που ασθενούν από COVID-19 ή δεν μπορούν να εργαστούν εξαιτίας του ιού. Επίσης, άλλα μέτρα που λήφθηκαν είναι η προστασία της απασχόλησης με

χορήγηση αδειών, οι κρατικές εγγυήσεις για δάνεια που λαμβάνουν οι επιχειρήσεις μικρομεσαίας και μεσαίας κεφαλαιοποίησης, επιδοτήσεις δανείων και τόκων δανείων, άμεσες επιχορηγήσεις, υποχρεωτικό κλείσιμο των οικονομικών δραστηριοτήτων, επίδομα τέκνου, μείωση συντελεστή ΦΠΑ κατά 7% για την εστίαση, επιδοτήσεις του δημόσιου τομέα σε επιχειρήσεις και κάλυψη 100% των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης για χαμένες εργατοώρες των απασχολουμένων (Danielli, et.al., 2020).

Στην Ισπανία προβλέφθηκε υποχρεωτική παύση των οικονομικών δραστηριοτήτων, λήφθηκαν μέτρα εισοδηματικής στήριξης για τα άτομα και τα νοικοκυριά, καθιερώθηκε ειδικό πρόγραμμα για τα θύματα έμφυλης βίας, άστεγους και άλλες ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, δόθηκε απαλλαγή των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης στις πληττόμενες επιχειρήσεις, μείωση του ΦΠΑ στην προμήθεια ιατρικού εξοπλισμού στους δημόσιους φορείς, αναβλήθηκε η καταβολή φόρων και εισφορών κοινωνικής ασφάλισης και παρασχέθηκαν εγγυήσεις δανείων από το κράτος (Danielli, et.al., 2020).

Εκτός ΕΕ και συγκεκριμένα στο Ηνωμένο Βασίλειο, διατέθηκε πακέτο εγγυήσεων των δανείων ύψους 330 δισεκατομμυρίων λιρών με στόχο την υποστήριξη των κοινωνικών ομάδων που αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες. Επιπλέον, με μια σειρά δημοσιονομικών μέτρων ύψους 20 δισεκατομμυρίων λιρών με στόχο τη διάσωση των επιχειρήσεων που πλήττονται έχουν προβλεφθεί τα εξής: σχέδιο διατήρησης των θέσεων εργασίας που χάνονται από τον κορωνοϊό, αναβολή πληρωμών Φόρου Προστιθέμενης Αξίας (ΦΠΑ) και φόρου εισοδήματος, πακέτο ανακούφισης για τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις (ΜμΕ), επιχορήγηση των μικρών επιχειρήσεων ύψους 10.000 λιρών ή μείωση του επιτοκίου δανεισμού σε όσες βρίσκονται σε αγροτικές περιοχές, επιχορήγηση 25.000 λιρών σε επιχειρήσεις του λιανικού εμπορίου, υπηρεσιών φιλοξενίας και αναψυχής λογιστικής αξίας των περιουσιακών τους στοιχείων μεταξύ 15.000 και 51.000 λιρών, πρόγραμμα δανείων για ΜμΕ έως και 5 εκατομμυρίων λιρών μέσω της British Business Bank, στήριξη της ρευστότητας των μεγαλύτερων επιχειρήσεων με δανειοδοτική διευκόλυνση από την Τράπεζα της Αγγλίας, μείωση των επιτοκίων δανεισμού της ίδιας τράπεζας στο 0,1% με στόχο τη διατήρηση της εμπιστοσύνης των επενδυτών, κάλυψη του 80% του μισθού του εργατικού δυναμικού ύψους έως και 2.500 λιρών το μήνα και στήριξη 3,8

εκατομμυρίων αυτοαπασχολούμενων ύψους 9 δισεκατομμυρίων λιρών (Nicola, et.al., 2020).

Σε υπερεθνικό επίπεδο εκτός ΕΕ και συγκεκριμένα στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, η Ομοσπονδιακή Τράπεζα (Fed) μείωσε τα επιτόκια δανεισμού κατά 0,5%, αγόρασε ομόλογα ύψους 125 δισεκατομμυρίων δολαρίων, σχεδίασε πρόγραμμα δανεισμού 300 δισεκατομμυρίων δολαρίων για τις επιχειρήσεις της Main Street, ενώ παρείχε ένα πακέτο υγειονομικής βοήθειας ύψους 2 τρισεκατομμυρίων δολαρίων με την ψήφιση του νόμου CARES, ο οποίος συγκεκριμένα προβλέπει: παροχή 1.200 δολαρίων σε κάθε ενήλικα Αμερικανό με εισόδημα μικρότερο των 75.000 δολαρίων ή σε ζευγάρια με εισόδημα μικρότερο των 150.000 δολαρίων, 500 δολάρια σε κάθε παιδί κάτω των 17 ετών, αύξηση της αποζημίωσης των απολυμένων λόγω κορονοϊού κατά 600 δολάρια την εβδομάδα και επέκταση του επιδόματος ανεργίας σε 13 μήνες, συμπεριλαμβάνοντας σε αυτό και εργολάβους· κάλυψη 500 δισεκατομμυρίων δολαρίων σε δάνεια και εγγυήσεις δανείων που εκδίδονται από το Υπουργείο Οικονομικών σε μικρές και μεγάλες επιχειρήσεις, με υποχρέωση διατήρησης του 90% των εργαζομένων τους για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, υποχρέωση αποπληρωμής των δανείων εντός πέντε ετών και απαγόρευση έκδοσης μερισμάτων έως και ένα έτος μετά την εξόφληση του συνολικού ποσού του δανείου. Επίσης, περιλαμβάνει τη διάθεση 377 δισεκατομμυρίων δολαρίων για την παροχή δανείων και επιχορηγήσεων στις μικρές επιχειρήσεις και τη διάθεση 10 δισεκατομμυρίων δολαρίων για επιχορηγήσεις έκτακτης ανάγκης (Nicola, et.al., 2020). Στην Αυστραλία λήφθηκαν μέτρα στήριξης του εισοδήματος για τα άτομα και τα νοικοκυριά, επιβλήθηκαν περιορισμοί μετακίνησης και αυτοαπομόνωσης για τους τουρίστες, αυξήθηκε το όριο για τα περιουσιακά στοιχεία που ήταν επιλέξιμα για άμεση διαγραφή φόρων, αναστολή πληρωμών των φορολογικών υποχρεώσεων των επιχειρήσεων έως 4 μήνες και εγγύηση του 50% των νέων δανείων από την κυβέρνηση (Ando, et. al., 2021, Danielli, et. al., 2020).

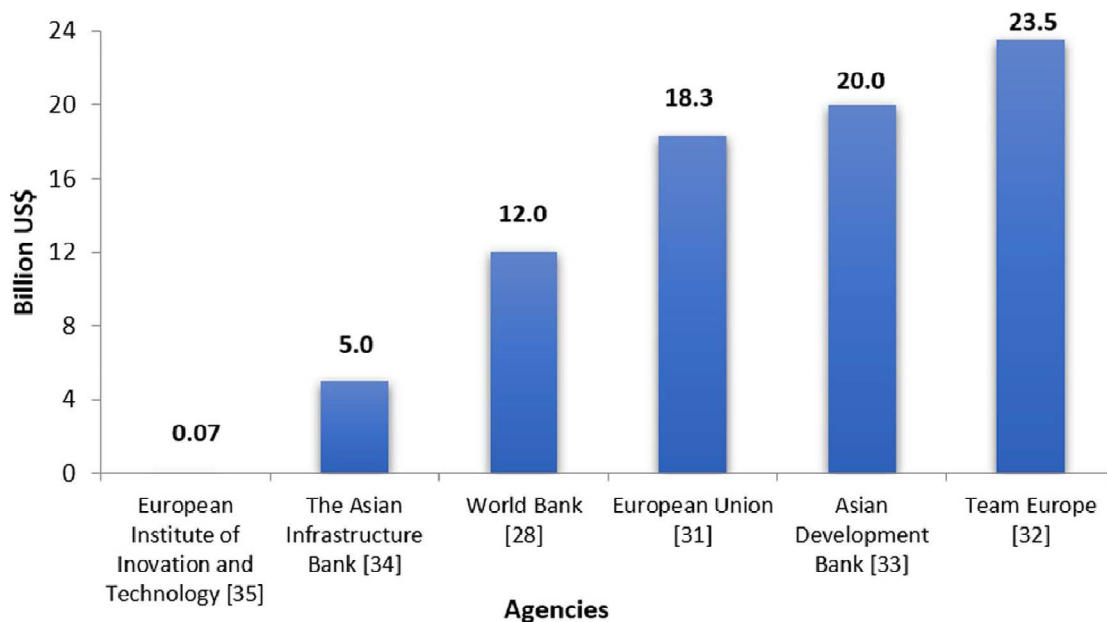
Στην Κίνα λήφθηκαν παρόμοια μέτρα με αυτά των ΗΠΑ, καθώς η Λαϊκή Τράπεζα της Κίνας (PBoC) παρείχε 240 δισεκατομμύρια δολάρια για τη διατήρηση της τραπεζικής ρευστότητας της χώρας. Επίσης, λήφθηκαν μέτρα στήριξης του εισοδήματος για τα φυσικά πρόσωπα και τα νοικοκυριά χωρίς αλλαγές στους φόρους και τις εισφορές, ανεστάλη η καταβολή των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης,

δόθηκαν εγγυήσεις δανείων από το κράτος και παρήχθη ιατρικός εξοπλισμός και φαρμακευτικά προϊόντα που σχετίζονται με τον κορονοϊό (Danielli, et. al., 2020). Ομοίως, στην Ιαπωνία δόθηκαν 240 δισεκατομμύρια δολάρια για τον ίδιο λόγο, μέσω της Τράπεζας της Ιαπωνίας (BoJ) (Nicola, et.al., 2020). Σχεδιάστηκαν μέτρα εισοδηματικής στήριξης για τα άτομα και τα νοικοκυριά, μέτρα οικονομικής στήριξης στις ΜμΕ και μεγάλες επιχειρήσεις, δόθηκαν επιχορηγήσεις του δημόσιου τομέα στις επιχειρήσεις, αναστολή φόρων και εισφορών κοινωνικής ασφάλισης και εγγυήσεις δανείων από το κράτος (Danielli, et. al., 2020).

Στο Χονγκ Κονγκ τέθηκε σε εφαρμογή πρόγραμμα στήριξης της απασχόλησης, 100% εγγυήσεις χρηματοδότησης στις ΜμΕ καθώς και φορολογικές ελαφρύνσεις και απαλλαγές τελών (Danielli, et. al., 2020). Στη Νότια Κορέα, ακολουθήθηκαν μέτρα στήριξης του εισοδήματος για τα άτομα και τα νοικοκυριά, μέτρα ελάφρυνσης κατά 70% σε νοικοκυριά του κατώτερου εισοδηματικού κλιμακίου, προσωρινή μείωση φόρου για τις ΜμΕ, μείωση και απαλλαγές στον ΦΠΑ, 30% έκπτωση στις εισφορές για κοινωνική ασφάλιση τις μικρές επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος, χαμηλότοκα δάνεια του δημόσιου τομέα και εισφορές κεφαλαίου (Danielli, et. al., 2020).

Μέχρι σήμερα, το ύψος των δαπανών των διεθνών αρμόδιων φορέων και μηχανισμών για την αντιμετώπιση της πανδημίας του COVID-19 και για την οικονομική ανάκαμψη όλων των παραγωγικών τομέων διαμορφώνεται ως εξής:

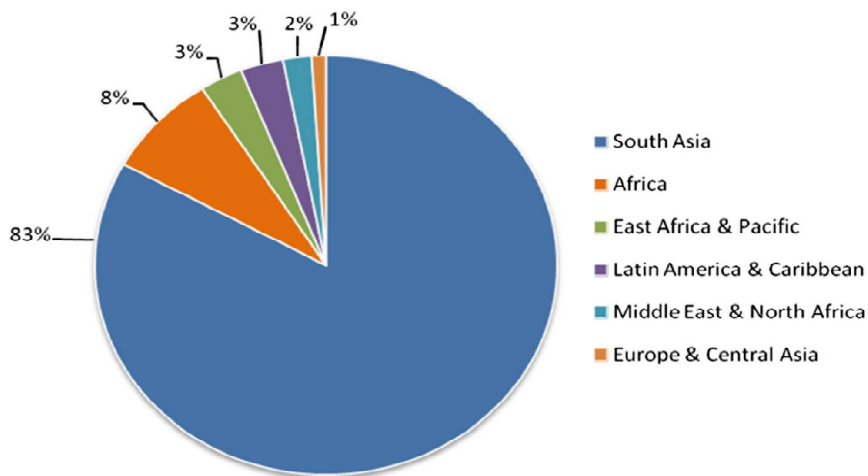
Σχήμα 19: Δαπάνες των διεθνών φορέων αντιμετώπιση της πανδημίας του COVID-19 (σε δισεκατομμύρια δολάρια)

Πηγή: Ehrenberg, et.al., 2021:3.

Επιπλέον, το πακέτο βοήθειας της Παγκόσμιας Τράπεζας ανά περιοχή διαμορφώνεται στο 1,5 δισεκατομμύριο δολάρια ενώ η κατανομή γίνεται ως εξής:

Σχήμα 20: Πακέτο βοήθειας για την αντιμετώπιση του κορονοϊού ανά περιοχή του κόσμου

Πηγή: Ehrenberg, et.al., 2021:5.

Σε ορισμένες χώρες της Ασίας τα μέτρα οικονομικής πολιτικής που χρειάστηκε να ληφθούν και αφορούν τις επιχειρήσεις διαμορφώνονται ως εξής:

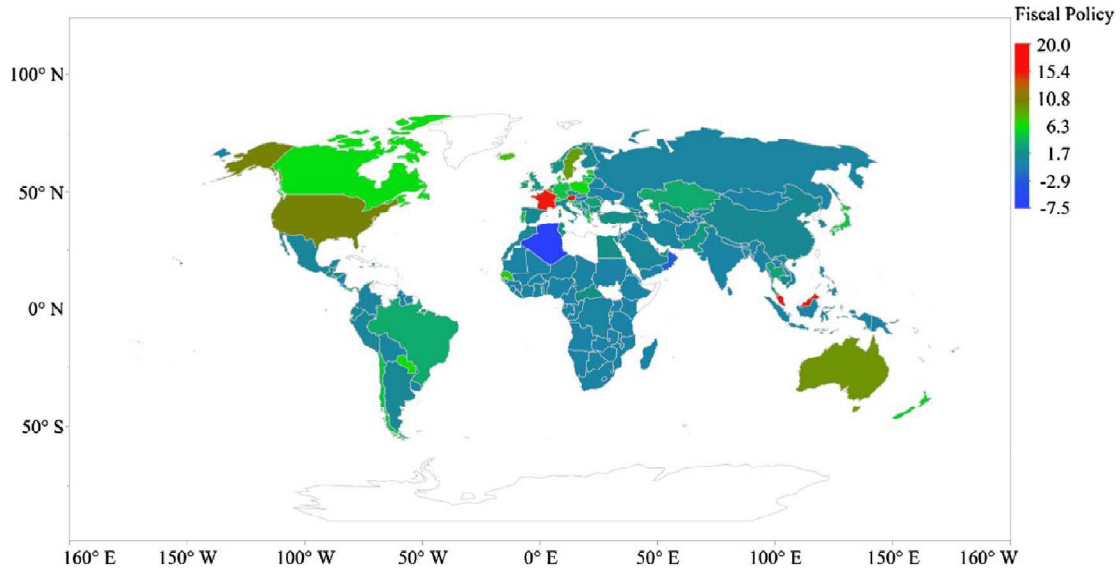
Σχήμα 21: Πολιτικές των κυβερνήσεων σε επιλεγμένες χώρες της Ασίας σε σχέση με τις ανάγκες των επιχειρήσεων (%)

	Policy that should be implemented (ordered by share of firms reporting it)				
	1	2	3	4	5
<i>Afghanistan</i>	Reduce tax rates or defer tax (76%)	Reduce rent and lower utilities costs (63%)	Reduce financing costs or improve loan terms (20%)	Optimize exporting tax rebate services (10%)	Temporary reduction of social benefits (7%)
<i>Malaysia</i>	Reduce tax rates or defer tax (55%)	Reduce rent and lower utilities costs (32%)	Reduce financing costs or improve loan terms (20%)	Optimize exporting tax rebate services (13%)	Temporary reduction of social benefits (9%)
<i>Mongolia</i>	Temporary reduction of social benefits (41%)	Reduce tax rates or defer tax (39%)	Reduce financing costs or improve loan terms (38%)	Reduce rent and lower utilities costs (32%)	Optimize exporting tax rebate services (7%)
<i>Pakistan</i>	Reduce tax rates or defer tax (58%)	Reduce rent and lower utilities costs (45%)	Reduce financing costs or improve loan terms (29%)	Optimize exporting tax rebate services (24%)	Temporary reduction of social benefits (5%)
<i>Thailand</i>	Reduce tax rates or defer tax (52%)	Temporary reduction of social benefits (37%)	Reduce rent and lower utilities costs (33%)	Reduce financing costs or improve loan terms (28%)	Optimize exporting tax rebate services (7%)
<i>Viet Nam</i>	Reduce tax rates or defer tax (54%)	Reduce rent and lower utilities costs (41%)	Temporary reduction of social benefits (39%)	Reduce financing costs or improve loan terms (30%)	Optimize exporting tax rebate services (10%)

Πηγή: [UNIDO](#), 2020

Οι Sarkodie, Owusu (2020) αναφέρουν ότι ανάμεσα σε 162 χώρες μελέτης το υψηλότερο πακέτο μέτρων δημοσιονομικής πολιτικής δόθηκε στην Αυστρία (17,80% του ΑΕΠ), ενώ ακολουθούν η Μαλαισία (16,22% του ΑΕΠ), το Λουξεμβούργο (15,60% του ΑΕΠ), η Γαλλία (15,30% του ΑΕΠ), το Κατάρ (13,00% του ΑΕΠ), το Βέλγιο (12,30% του ΑΕΠ), η Μάλτα (12,30% του ΑΕΠ), οι ΗΠΑ (10,50% του ΑΕΠ), η Σιγκαπούρη (10,50% του ΑΕΠ) και η Αυστραλία (9,70% του ΑΕΠ).

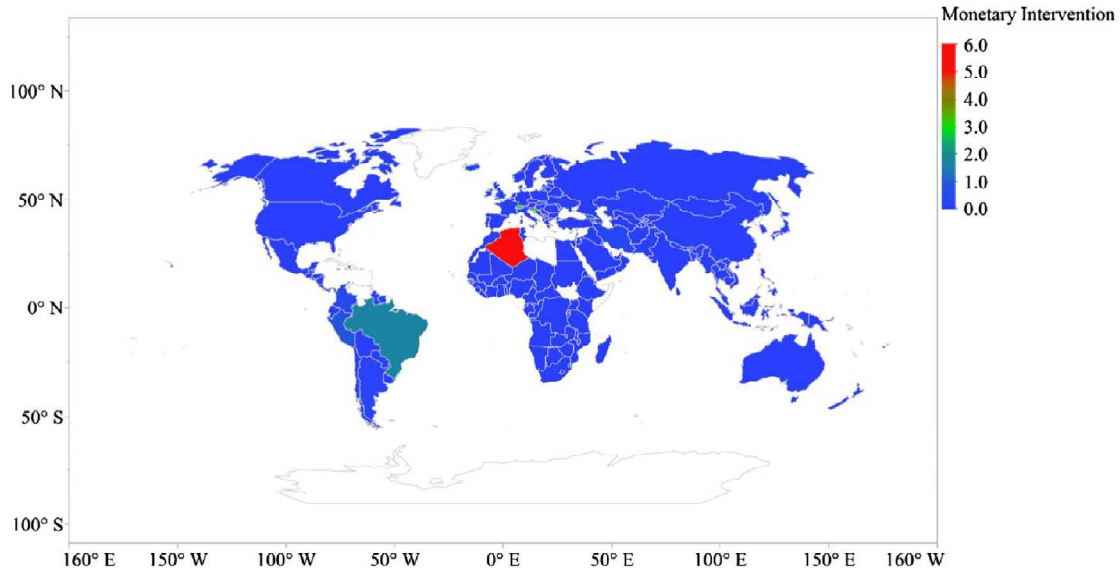
Σχήμα 22: Παγκόσμια κατανομή των μέτρων δημοσιονομικής πολιτικής λόγω πανδημίας (επί % του ΑΕΠ)

Πηγή: Sarkodie, Owusu, 2020:5010

Στην ίδια έρευνα προκύπτει ότι η υψηλότερη νομισματική παρέμβαση για τον έλεγχο της συναλλαγματικής ισοτιμίας σημειώθηκε στην Αλγερία (6% του ΑΕΠ), έπειτα στην Κροατία (2,94% του ΑΕΠ), στην Ελβετία (2,90% του ΑΕΠ), στη Βραζιλία (1,69% του ΑΕΠ) και στο Περού (0,90% του ΑΕΠ) (Sarkodie, Owusu, 2020).

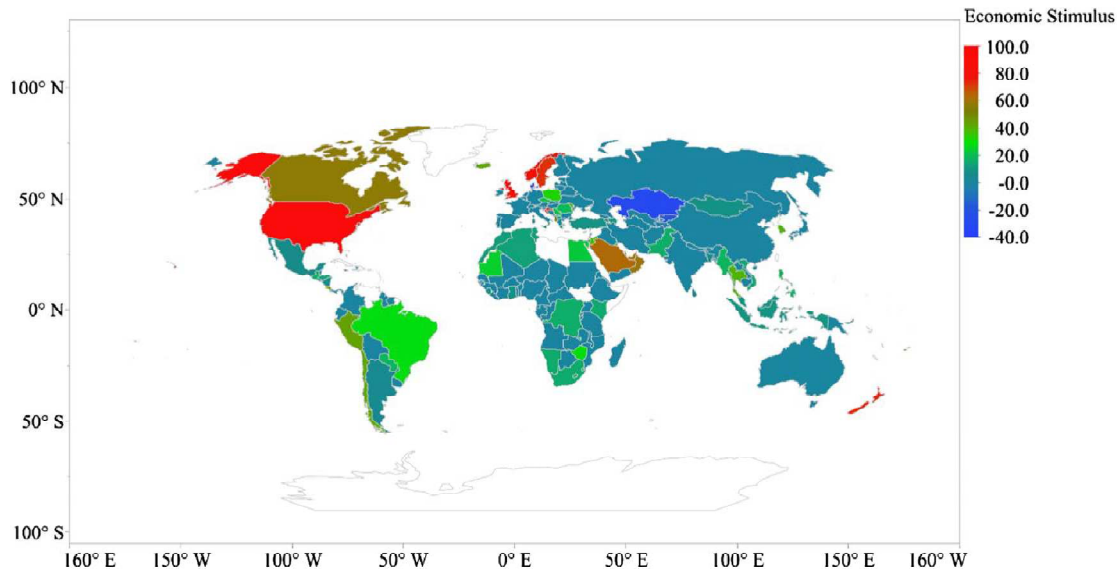
Σχήμα 23: Παγκόσμια κατανομή της νομισματικής παρέμβασης για τον έλεγχο της συναλλαγματικής ισοτιμίας λόγω πανδημίας (% του ΑΕΠ)

Πηγή: Sarkodie, Owusu, 2020:5010.

Ακόμη, η μεγαλύτερη τόνωση της οικονομίας εμφανίζεται στο Μπαχρέιν (31,30% του ΑΕΠ), ενώ ακολουθούν η Μάλτα (25,61% του ΑΕΠ), η Αυστρία (25,11% του ΑΕΠ), το Λουξεμβούργο (22,91% του ΑΕΠ), η Γαλλία (22,59% του ΑΕΠ), το Ομάν (22,59% του ΑΕΠ), το Βέλγιο (19,61% του ΑΕΠ), η Σουηδία (18,65% του ΑΕΠ), η Γερμανία (17,29% του ΑΕΠ) και η Μαλαισία (16,42% του ΑΕΠ) (Sarkodie, Owusu, 2020).

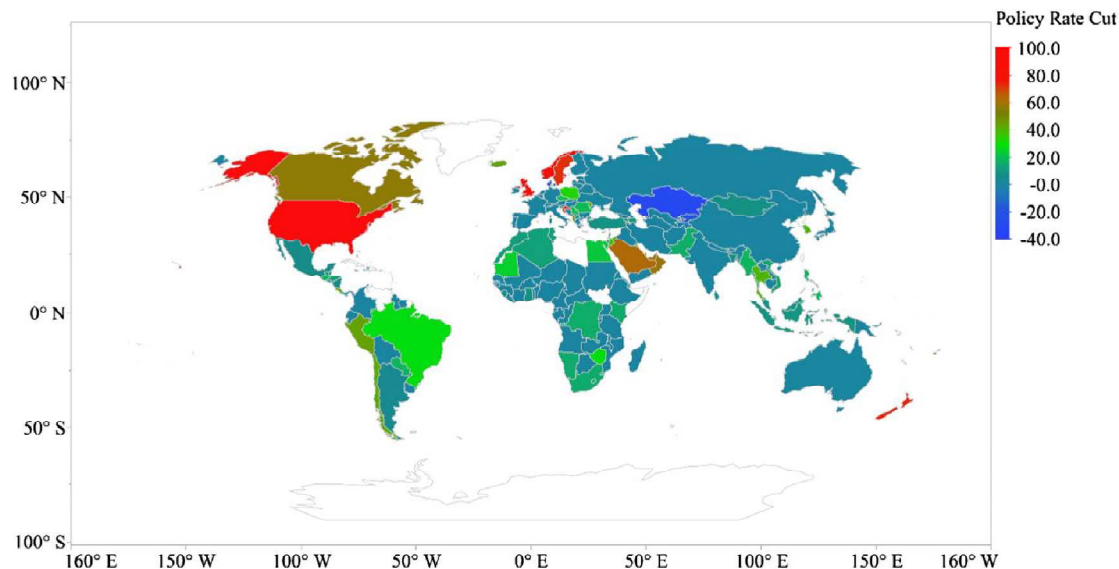
Σχήμα 24: Παγκόσμια κατανομή της συνολικής οικονομικής τόνωσης λόγω πανδημίας (% του ΑΕΠ)

Πηγή: Sarkodie, Owusu, 2020:5011

Η υψηλότερη μείωση επιτοκίων σημειώνεται στις ΗΠΑ (100% του επιπέδου πριν από την κρίση του COVID-19), στο Ηνωμένο Βασίλειο (86,67%), στη Νορβηγία (83,33%), στην Κροατία (75%), στη Νέα Ζηλανδία (75%), στη Σουηδία (73,33%), στη Σαουδική Αραβία (63,49%), στα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα (62,50%), στο Ομάν (60%) και στον Καναδά (57,14%) (Sarkodie, Owusu, 2020).

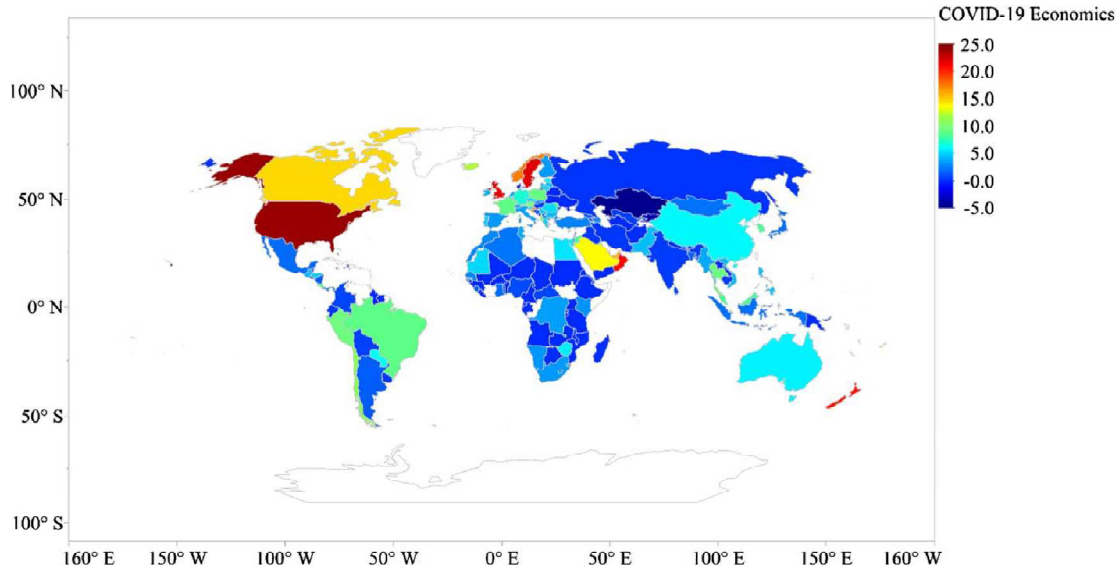
Σχήμα 25: Παγκόσμια κατανομή της μείωσης των επιτοκίων ως πολιτική αντιμετώπισης του COVID-19 (% του επιπέδου πριν από την κρίση)

Πηγή: Sarkodie, Owusu, 2020:5011

Η συνολική μέση ανταπόκριση των κυβερνήσεων στον COVID-19 με μέτρα οικονομικής πολιτικής σχηματίζεται με τις ΗΠΑ στην κορυφή, ενώ ακολουθούν η Σουηδία, το Ηνωμένο Βασίλειο, το Ομάν και η Νέα Ζηλανδία. Οι χώρες με περιορισμένη ή καθόλου οικονομική πολιτική είναι το Καζακστάν, το Κιργιστάν, η Δανία, η Λευκορωσία, η Ουκρανία, το Τουρκμενιστάν, η Υεμένη, η Λιβερία, η Γουινέα και το Λάος (Sarkodie, Owusu, 2020).

Σχήμα 26: Παγκόσμια μέση κατανομή της οικονομικής πολιτικής ως ανταπόκριση στον COVID-19 (% του ΑΕΠ) σε 166 χώρες

Πηγή: Sarkodie, Owusu, 2020:5012.

Για την καλύτερη διερεύνηση της αποτελεσματικότητας των μέτρων αντιμετώπισης της πανδημίας είναι χρήσιμη η σύγκριση μεταξύ των πολιτικών των κρατών με βάση τις μεταβολές στο ΑΕΠ τους και τον μακροπρόθεσμο αντίκτυπο στο ρυθμό μεγέθυνσης. Το ΑΕΠ δείχνει την αξία των αγαθών (προϊόντων και υπηρεσιών), που παράγονται σε μια οικονομία μέσα σε ένα έτος. Δεδομένου ότι οι τομείς παραγωγής συρρικνώθηκαν, αφενός λόγω της αύξησης των θανάτων από τον ιό και αφετέρου λόγω των περιοριστικών μέτρων των κυβερνήσεων για την αντιμετώπισή του, οι μεταβολές στο ΑΕΠ των χωρών εμφανίζουν τον αντίκτυπο της πανδημίας στο επίπεδο ευημερίας των ανθρώπων. Για τη σύγκριση επιλέγονται δύο από τις μεγαλύτερες και σημαντικότερες οικονομίες παγκοσμίως, των ΗΠΑ και τις Κίνας, καθώς διακρίνονται από παρόμοιους ρυθμούς μεγέθυνσης.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Επιμελητήριου Οικονομικής Ανάλυσης των ΗΠΑ ([BEA, 2022](#)), οι πλήρεις οικονομικές επιπτώσεις της πανδημίας COVID-19 δεν μπορούν να ποσοτικοποιηθούν στις εκτιμήσεις των ΑΕΠ των πολιτειών, επειδή οι επιπτώσεις ως μέγεθος δεν μπορούν να προσδιοριστούν χωριστά. Για την ευκολότερη εκτίμηση των

δεδομένων, κατηγοριοποιεί τις κομητείες βάσει πληθυσμού σε τρεις ομάδες, τις μεγάλες, τις μεσαίου μεγέθους και τις μικρές.

Συγκεκριμένα, στην πρώτη κατηγορία το 2020 σε σύνολο 141 κομητειών με πληθυσμό μεγαλύτερο από 500.000 κατοίκους, το πραγματικό ΑΕΠ αυξήθηκε σε 9 κομητείες και μειώθηκε σε 132. Στις πρώτες, στην ταχύτερα αναπτυσσόμενη μεγάλη κομητεία ο κλάδος των πληροφοριών ήταν ο κύριος συντελεστής ανάπτυξης. Ενώ στις δεύτερες, ο κλάδος των μεταφορών ήταν ο κύριος συντελεστής της μείωσης στην κομητεία που παρουσίασε την μεγαλύτερη ποσοστιαία μείωση του ΑΕΠ (BEA, 2022). Στη δεύτερη κατηγορία, σε σύνολο 467 κομητειών με πληθυσμό μεταξύ 100.000 και 500.000 κατοίκους, το πραγματικό ΑΕΠ αυξήθηκε σε 50 κομητείες, μειώθηκε σε 415 και παρέμεινε αμετάβλητο σε 2 από αυτές. Στην ταχύτερα αναπτυσσόμενη κομητεία μεσαίου μεγέθους η βιομηχανία παραγωγής διαρκών αγαθών ήταν ο κύριος συντελεστής μεγέθυνσης του ΑΕΠ. Ενώ στην κομητεία με τη μεγαλύτερη ποσοστιαία μείωση του ΑΕΠ, ο κλάδος των μεταφορών και της αποθήκευσης των αγαθών ήταν ο κύριος συντελεστής της μείωσης (BEA, 2022). Στην τρίτη κατηγορία, σε σύνολο 2.504 κομητειών με πληθυσμό μικρότερο από 100.000 κατοίκους, το πραγματικό ΑΕΠ αυξήθηκε σε 805 κομητείες, μειώθηκε σε 1.687 και παρέμεινε αμετάβλητο σε 12. Στην ταχύτερα αναπτυσσόμενη κομητεία μικρού μεγέθους, ο κλάδος των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας ήταν ο κύριος συντελεστής μεγέθυνσης του ΑΕΠ. Αντίθετα, στην κομητεία με τη μεγαλύτερη ποσοστιαία μείωση στο ΑΕΠ, ο κλάδος των τεχνών και της ψυχαγωγίας ήταν ο κύριος συντελεστής μείωσης (BEA, 2022). Με βάση τα στοιχεία που αντλήθηκαν σε προηγούμενες ενότητες, αφενός οι τομείς που επλήγησαν στις ΗΠΑ είναι οι κοινοί τομείς που επλήγησαν στο σύνολο του βιομηχανικού κόσμου και αφετέρου οι κυβερνήσεις των πολιτειών προχώρησαν σε οικονομική ενίσχυση προς τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις, δίνοντας βάρος στην τόνωση της ρευστότητας. Δεδομένων των φυσιογνωμικών χαρακτηριστικών της αμερικανικής οικονομίας, ο αντίκτυπος της πανδημίας φαίνεται να είναι ανάλογος των επιπέδων ανάπτυξης και του ρυθμού μεγέθυνσης του συνολικού ΑΕΠ της. Κι αυτό διότι τα μέτρα που έλαβαν οι κυβερνήσεις των πολιτειών φαίνεται να ήταν εύστοχα και να απέδωσαν. Το τρίτο τρίμηνο του 2021, το πραγματικό ΑΕΠ των ΗΠΑ αυξήθηκε κατά 2,1%. Αυτή είναι μια φυσιολογική εξέλιξη για την οικονομία τους σε σχέση με την αντίστοιχη αύξηση του τρίτου τριμήνου του 2020 (33,8%), καθώς φαίνεται ότι έχει αρχίσει να

ανακάμπτει από τον COVID-19. Γεγονός που δηλώνει την αποτελεσματικότητα των μέτρων πολιτικής που σχεδίασε η κεντρική κυβέρνηση ([STATISTA](#), 2022).

Ομοίως και στην περίπτωση της Κίνας, όπου η οικονομική ανάπτυξη επανέρχεται γρήγορα χάρη στα μέτρα αντιμετώπισης καθώς η κυβέρνηση κατάφερε να θέσει υπό έλεγχο την πανδημία. Συγκεκριμένα, ενώ το πρώτο τρίμηνο του 2020, η δεύτερη μεγαλύτερη οικονομία παγκοσμίως κατέγραψε την πρώτη συρρίκνωση εδώ και δεκαετίες λόγω της επιδημίας, το ΑΕΠ της αναμενόταν να αυξηθεί κατά 5,2% το 2022 ([STATISTA](#), 2022). Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, η παραπάνω εξέλιξη οφείλεται σε δύο παράγοντες: πρώτον, στο μέγεθος της οικονομίας και τη διάρθρωση των τομέων παραγωγής και δεύτερον στα μέτρα αντιμετώπισης που έλαβε η κυβέρνηση. Με άλλα λόγια, οι ισχυρές οικονομίες αντιμετώπισαν με το μικρότερο δυνατό αντίκτυπο τις συνέπειες του κορωνοϊού, όπως φαίνεται και στην περίπτωση των ΗΠΑ (Suler, Vrbka, 2021).

Γενικά, το ΑΕΠ και των δύο χωρών έχει αναπτυχθεί τα τελευταία δύο χρόνια σαν να μην είχαν επιβληθεί κυρώσεις. Αν και οι δύο οικονομίες αναπτύσσονται με διαφορετικό τρόπο, οι περιορισμοί που επιβλήθηκαν από τις κυβερνήσεις τους θα επηρεάσουν ως έναν αναμενόμενο βαθμό τις επιδόσεις του ΑΕΠ της Κίνας περισσότερο από το ΑΕΠ των ΗΠΑ. Αυτό σημαίνει ότι μακροπρόθεσμα για την Κίνα θα υπάρξει πτώση της οικονομικής απόδοσης ενώ για τις ΗΠΑ μόνο στασιμότητα. Το γεγονός αυτό οφείλεται στο ότι το ΑΕΠ των ΗΠΑ αναπτύσσεται ταχύτερα από εκείνο της Κίνας, στην τομεακή διάρθρωση κατά κλάδο παραγωγής και στα περισσότερο στοχευμένα μέτρα αντιμετώπισης. Ως εκ τούτου, η πολιτική των ΗΠΑ αποδείχθηκε πιο αποτελεσματική από την πολιτική της Κίνας, αν και με μικρή διαφορά (Suler, Vrbka, 2021).

Όμως, αν οι κυβερνήσεις δεν λάμβαναν και τα ανάλογα εξειδικευμένα μέτρα, σύμφωνα με τη διάρθρωση του ΑΕΠ τους και τις ανάγκες που παρουσιάζουν, πιθανώς η έκβαση να ήταν διαφορετική. Κι αυτό διότι ο ιός πλήττει περισσότερο τις βιομηχανικές χώρες (Suler, Vrbka, 2021).

3.3. ΜΕΤΡΑ ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ

Όπως αναφέρθηκε στο 2^ο Κεφάλαιο², και οι δύο χώρες παρουσίασαν παρόμοια δημοσιονομική συμπεριφορά κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Το 2020 ήταν το πιο κρίσιμο έτος του κορωνοϊού, κατά το οποίο τόσο η Γαλλία όσο και η Ιταλία εμφάνισαν τη χειρότερη δημοσιονομική επίδοση από το 2017 μέχρι σήμερα. Γι' αυτό και τα μέτρα αντιμετώπισης του πανδημικού αντίκτυπου που έλαβαν οι κυβερνήσεις ήταν παρόμοια και στις δύο περιπτώσεις.

Συγκεκριμένα, η Γαλλία και η Ιταλία έχουν επίσης προβλέψει πακέτα 345 και 25 δισεκατομμυρίων ευρώ αντίστοιχα για τη στήριξη των επιχειρήσεων (Nicola, et.al., 2020). Επίσης, στη Γαλλία τα μέτρα αφορούν την προστασία της απασχόλησης με παροχή αδειών, τη διακοπή των οικονομικών δραστηριοτήτων, την αναστολή και αναβολή των πληρωμών φόρων, ΦΠΑ και συντελεστών επιχειρήσεων, την άμεση αποζημίωση σε επιχειρήσεις ή/και καταναλωτές για ζημιές που προκαλούνται από τον COVID-19 (Danielli, et.al., 2020). Στην Ιταλία ομοίως, εκτός από μέτρα στήριξης του εισοδήματος για ιδιώτες και νοικοκυριά, καθιερώθηκε μορατόριουμ στις πληρωμές χρεών, συμπεριλαμβανομένων των στεγαστικών δανείων, έκπτωση φόρου 60% στα εμπορικά ενοίκια, ιδρύθηκε ταμείο για την παροχή ατελούς εγγύησης για δάνεια των ΜμΕ, δόθηκε αναβολή φόρων και εισφορών κοινωνικής ασφάλισης, κρατικές εγγυήσεις δανείων και αναστολή αποπληρωμής στεγαστικών ακινήτων για ένα έτος (Danielli, et.al., 2020).

² Βλ. Κεφάλαιο 2: Οικονομικές επιπτώσεις της πανδημίας COVID-19, 2.2.Επιπτώσεις σε επίπεδο χώρας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η παρούσα διπλωματική εργασία έχει ως αντικείμενο μελέτης τις οικονομικές επιπτώσεις και τα μέτρα αντιμετώπισης της πανδημίας COVID-19. Η πανδημία του νέου κορονοϊού ή COVID-19 προκλήθηκε όταν ο ιός SARS-CoV2 εξαπλώθηκε μεταξύ των ανθρώπων σε όλο τον κόσμο. Με την εξάπλωσή της, προκάλεσε ένα εκτεταμένο παγκόσμιο σοκ, δημιουργώντας σοβαρή επιβράδυνση όλων των οικονομικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων παγκοσμίως. Όπως προκύπτει από την επισκόπηση της βιβλιογραφίας, οι απώλειες που σημειώθηκαν σε κάθε κλάδο ως αποτέλεσμα δίνουν μια σαφή εικόνα των μέτρων αντιμετώπισης, όπως λήφθηκαν από τις κυβερνήσεις των κρατών, με στόχο την απορρόφηση των μικροοικονομικών και μακροοικονομικών κραδασμών στην παγκόσμια οικονομία.

Παρά τα υψηλά επίπεδα αβεβαιότητας σε κάθε πτυχή της κοινωνικής και οικονομικής ζωής των ατόμων και των κρατών, το επίπεδο των επιπτώσεων του COVID-19 έχει διαπιστωθεί ότι επηρεάζεται από γνωστούς παράγοντες, όπως το μέγεθος και η γεωγραφική θέση μιας χώρας, τα χαρακτηριστικά και την πυκνότητα του πληθυσμού της, η ικανότητα παροχής υπηρεσιών υγείας ώστε να διεξάγει εκτεταμένους ελέγχους και να διατηρεί ένα ισχυρό σύστημα εντοπισμού των επαφών των επιβεβαιωμένων κρουσμάτων, η δυνατότητα να παρέχει τη βέλτιστη φροντίδα σε άτομα που έχουν διαγνωστεί με τον ιό, το χρονοδιάγραμμα, η φύση και η σοβαρότητα των περιοριστικών μέτρων που λαμβάνει (όπως τα lock-down και η επακόλουθη εφαρμογή πολιτικών για επαναφορά των δραστηριοτήτων που διακόπηκαν), τα κίνητρα και η ικανότητα του πληθυσμού να συμμορφώνεται με τους περιορισμούς και με τις κρατικές πρωτοβουλίες διασφάλισης της δημόσιας υγείας που έχουν θεσπιστεί για την πρόληψη της εξάπλωσης του ιού.

Συνεπώς, η υγειονομική κρίση είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την οικονομική και η πολιτική αντιμετώπιση του αντίκτυπου για κάθε γεωγραφική περιοχή πρέπει να βασίζεται σε εξειδικευμένα κατά περίπτωση μέτρα. Γεγονός που σημαίνει ότι η κοινωνία έχει επηρεαστεί και εξακολουθεί να επηρεάζεται με πολλούς τρόπους. Παρά

ταύτα, αν και επιβαρύνει την υγεία, τα ποσοστά θνησιμότητας και την οικονομική ανάπτυξη του γενικού πληθυσμού παγκοσμίως, φαίνεται ότι σε περιβαλλοντικό επίπεδο έχει μια διαφορετική επίδραση. Αφενός λόγω των περιορισμών στις μετακινήσεις τα επίπεδα εκπομπών αερίων μειώνονται, αφετέρου τα ιατρικά απόβλητα αυξάνονται.

Αναφορικά με τον οικονομικό αντίκτυπο, φαίνεται ότι είναι μεγαλύτερος στις βιομηχανικές χώρες, λόγω της εξάρτησής τους από την παραγωγική διαδικασία, τον βαθμό εμπλοκής τους στη διεθνή εφοδιαστική αλυσίδα και τον καταναλωτικό τρόπο ζωής των ατόμων, όπου διακόπηκαν στα πλαίσια περιορισμού της διασποράς εξάπλωσης των κρουσμάτων. Έτσι, το ΑΕΠ των αναπτυσσόμενων χωρών μειώθηκε με την εφαρμογή των lock-down, λόγω της μείωσης των καθαρών εξαγωγών, της μείωσης της δραστηριότητας στους τομείς του τουρισμού, της φιλοξενίας και της αναψυχής και της μείωσης της οριακής κατανάλωσης αγαθών από απώλεια των πηγών εισοδήματος. Ως εκ τούτου, σημειώθηκε αρνητικό οικονομικό αποτέλεσμα των δραστηριοτήτων των τομέων οικονομικής παραγωγής παγκοσμίως καθώς οι εθνικές οικονομίες των κρατών λειτουργούν ως συνδεδεμένες μεταξύ τους.

Ειδικότερα, στον πρωτογενή τομέα, η πανδημία έχει επηρεάσει τη γεωργία, κλονίζοντας την επισιτιστική επάρκεια και ασφάλεια των κοινωνιών, απειλώντας την ανθρώπινη ανάπτυξη. Ως εκ τούτου, ο COVID-19 έχει επηρεάσει όλες τις διαδικασίες που συνδέουν την αγροτική παραγωγή με τον τελικό καταναλωτή. Πλήττει το σύστημα παραγωγής και την αλυσίδα αξίας τροφίμων, με αντίκτυπο στην προσφορά και τη ζήτηση, με αποτέλεσμα τη μείωση των τιμών των γεωργικών προϊόντων και τη μείωση του εισοδήματος και της αγοραστικής ικανότητας των μικροκαλλιεργητών. Επιπρόσθετα, σημαντικές ήταν και οι επιπτώσεις στην αγορά των πετρελαιοειδών με την πιο απότομη πτώση τιμών των τελευταίων 30 ετών.

Στο δευτερογενή τομέα, η εξάπλωση του COVID-19 έχει επηρεάσει σημαντικά τις επιχειρήσεις στη βιομηχανία της μεταποίησης, καθώς μια κατασκευαστική εταιρεία δεν μπορεί να εφαρμόσει την απασχόληση των εργαζομένων από το σπίτι ως μέτρο αντιμετώπισης. Η αυτοκινητοβιομηχανία είναι ο κλάδος που παρουσίασε τη μεγαλύτερη μείωση, λόγω των μέτρων κοινωνικής αποστασιοποίησης.

Στον τριτογενή τομέα, επηρεάστηκαν ιδιαίτερα οι υπηρεσίες φιλοξενίας και αναψυχής καθώς και όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης. Ωστόσο, στον κλάδο των υπηρεσιών, οι πολυεθνικές επιχειρήσεις λόγω των υπηρεσιών που προσφέρουν και του εύρους του καταναλωτικού κοινού που απευθύνονται, αν και είναι περισσότερο εκτεθειμένες σε κραδασμούς, είναι και πιο ανθεκτικές στην υγειονομική κρίση σε σχέση με τις εγχώριες και τις μικρο-μεσαίες.

Ακόμη, τα δημόσια οικονομικά των κρατών έχουν υποστεί αρνητικό αντίκτυπο από την πανδημία COVID-19. Το κλείσιμο των οικονομικών δραστηριοτήτων (lock-down) και η μείωση του αριθμού των δανειοληπτών μείωσαν με τη σειρά τους την αξία των νομισμάτων διεθνώς, καθιστώντας δυσκολότερη την αποπληρωμή του δημόσιου χρέους. Επιπλέον, η κατανάλωση θεωρείται συχνά ως ένα σημαντικό μέγεθος αποτίμησης του βιοτικού επιπέδου των ατόμων και των νοικοκυριών, και δεδομένου ότι ο ρυθμός της κατανάλωσης εξαρτάται από το διαθέσιμο εισόδημα των καταναλωτών, οι επιπτώσεις της υγειονομικής κρίσης είναι πιο σοβαρές για το βιοτικό επίπεδο των οικογενειών με χαμηλότερο εισόδημα σε σχέση με εκείνων με υψηλότερα εισοδήματα. Επίσης, σημαντικός ήταν ο αντίκτυπος της πανδημίας σε χώρες που το εισόδημα προέρχεται από τη βιομηχανία καθώς αυτές οι χώρες ως περισσότερο καταναλωτικές είναι οι πιο ευάλωτες στην υγειονομική κρίση εφόσον πλήττονται πρώτες. Κατά συνέπεια, ο τομέας του παγκόσμιου εμπορίου που τροφοδοτεί την κατανάλωση παρουσίασε διακυμάνσεις, αφού επηρέασε σημαντικά τις ναυτιλιακές εισαγωγές και εξαγωγές. Ως εκ τούτου, το σοκ στην καταναλωτική ζήτηση ήταν μια αναπόφευκτη αντίδραση στο σοκ της μείωσης του εισοδήματος και του ρυθμού των εισαγωγών – εξαγωγών για αποταμίευση με στόχο την ικανοποίηση μελλοντικών δαπανών.

Συνοπτικά, η διακοπή της παραγωγικής διαδικασίας, η μείωση της προσφοράς των υπηρεσιών, το κλείσιμο των επιχειρήσεων και οι περιορισμοί στην κινητικότητα των ατόμων έχουν οδηγήσει πολλές αγορές, αλλά και τους τομείς οικονομικής παραγωγής σε κατάρρευση, ενώ η υφιστάμενη κατάσταση εξακολουθεί να χαρακτηρίζεται από αβεβαιότητα, σχετικά με το πόσο γρήγορα θα ανακάμψουν. Παρά την κοινή βάση του προβλήματος, οι κυβερνητικές στρατηγικές των κρατών ανά τον κόσμο διαφέρουν. Με άλλα λόγια, αν και τα μέτρα οικονομικής πολιτικής που λαμβάνουν οι κυβερνήσεις από χώρα σε χώρα διαφοροποιούνται ανάλογα με την έκταση του

προβλήματος και τα ιδιαίτερα φυσιognωμικά χαρακτηριστικά της κάθε μίας, ωστόσο υπάρχουν κοινά μέτρα που λαμβάνονται από όλες τις χώρες. Συνεπώς και με βάση τα ως άνω δεδομένα, οι υπεύθυνοι χάραξης της πολιτικής και οι κυβερνήσεις των κρατών, σχεδίασαν και εξακολουθούν να σχεδιάζουν λύσεις με στόχο να παρέμβουν αποτελεσματικά στην υγειονομική και οικονομική κρίση.

Συγκεκριμένα, οι αναπτυσσόμενες οικονομίες έχουν διαφορετικά χαρακτηριστικά που απαιτούν και διαφορετικές πολιτικές, συμπεριλαμβανομένων των νεότερων ηλικιακά πληθυσμών, των μεγαλύτερων παραγωγικών τομέων, των ασθενέστερων συστημάτων υγειονομικής περίθαλψης, της χαμηλότερης δημοσιονομικής ικανότητας και τις συχνότερες καθημερινές επαφές μεταξύ των ατόμων, σε αντίθεση με τις ανεπτυγμένες. Αυτές οι βασικές διαφορές στη δημογραφική και οικονομική δομή υποδεικνύουν ότι οι βέλτιστες πολιτικές που πρέπει να θεσπίζονται εξαρτώνται από την ηλικία, εστιάζοντας στη διατήρηση των lock-down μόνο επί του ηλικιωμένου πληθυσμού ώστε να επιτραπεί η κανονική οικονομική δραστηριότητα μεταξύ του παραγωγικού πληθυσμού, στο βαθμό που αυτό είναι δυνατό. Επιπλέον, ορισμένες άλλες αλλαγές αφορούν την ψηφιοποίηση του κράτους, ώστε να διευκολυνθούν οι συναλλαγές των πολιτών με αυτό. Στο δημοσιονομικό σκέλος, τα μέτρα περιλαμβάνουν φορολογικές ελαφρύνσεις (αναστολές πληρωμών) ως το πιο διαδεδομένο μέτρο, προσαυξήσεις μισθών, επέκταση των ορίων δανεισμού και μείωση των επιτοκίων καθώς και κοινωνικές παροχές όπως επιδόματα ανεργίας. Επιπλέον, οι κεντρικές τράπεζες των κρατών ανέλαβαν τη στήριξη των εγχώριων οικονομιών μέσω πακέτων βοήθειας και κάλυψης σημαντικού μέρους του χρηματοπιστωτικού κινδύνου.

Για τις ανάγκες της εργασίας μελετήθηκαν τα δημοσιονομικά στοιχεία δύο χωρών με παρόμοια φυσιognωμικά χαρακτηριστικά, της Γαλλίας και της Ιταλίας. Η σύγκριση των δύο έχει ως στόχο τη μελέτη των δημοσιονομικών επιπτώσεων και του γενικότερου οικονομικού αντίκτυπου της πανδημίας, με βάση τα οποία οι κυβερνήσεις των δύο χωρών σχεδίασαν και εκτέλεσαν τα ανάλογα μέτρα αντιμετώπισης. Τα στοιχεία που χρησιμοποιήθηκαν για τη σύγκριση ήταν ο δείκτης του ΑΕΠ, οι δαπάνες του κράτους, οι δείκτες οικονομικής δραστηριότητας και μακροοικονομικοί δείκτες της οικονομίας, οι κοινωνικές μεταβιβάσεις, απασχόλησης και ανεργίας καθώς και η τουριστική κίνηση, προ και μετά κορωνοϊού. Από τη

σύγκριση προέκυψε ότι το 2020, όπου ήταν το πιο κρίσιμο έτος ως το έτος κορύφωσης του κορωνοϊού, τόσο η Γαλλία όσο και η Ιταλία εμφάνισαν τη χειρότερη δημοσιονομική επίδοση από το 2017 μέχρι σήμερα. Γεγονός που δείχνει άμεση συσχέτιση του υγειονομικού με τον οικονομικό αντίκτυπο (συγκεκριμένα στις δύο αυτές χώρες). Γι' αυτό και τα μέτρα αντιμετώπισης του γενικού πανδημικού αντίκτυπου που έλαβαν οι κυβερνήσεις τους ήταν παρόμοια και στις δύο περιπτώσεις και με βάση τα στοιχεία ανάκαμψης για τα έτη 2021 και 2022 ήταν στοχευμένα και αποτελεσματικά.

Συμπερασματικά, το μέγεθος και ο αντίκτυπος των οικονομικών επιπτώσεων που προκλήθηκε και εξακολουθεί να προκαλείται στα οικονομικά και κοινωνικά συστήματα των κρατών παγκοσμίως επηρεάζεται από τη διάρκεια της πανδημίας, τα lock-down, την κοινωνική αποστασιοποίηση που μειώνει την παραγωγική διαδικασία και τις καταναλωτικές δαπάνες, την απώλεια θέσεων εργασίας και τη δυνατότητα τηλε-απασχόλησης, την υγειονομική κάλυψη και το ύψος της κρατικής χρηματοδότησης.

Στα πλαίσια αυτά, για την αντιμετώπιση των οικονομικών επιπτώσεων της παγκόσμιας υγειονομικής κρίσης προτείνεται η λήψη των κατάλληλων μέτρων πολιτικής, με το μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο εκείνο σχεδιασμό που θα επιτρέψει την εξισορρόπηση και την αναζωογόνηση των οικονομιών των χωρών και την επαναφορά τους στα επίπεδα προ κρίσης. Προτείνεται, οι κυβερνήσεις των κρατών να συντάσσουν ένα ευρύ σχέδιο κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης που περιλαμβάνει επιμέρους σχέδια ανά οικονομικό τομέα παραγωγής, που παράλληλα ενθαρρύνουν την επιχειρηματικότητα. Τα μέτρα αυτά προτείνεται να λαμβάνονται διαφοροποιημένα, ανάλογα με τη γεωγραφική θέση, τα δημογραφικά χαρακτηριστικά και την πυκνότητα του πληθυσμού, την κλαδική εξειδίκευση και την οικονομική κατάσταση της κάθε χώρας. Για παράδειγμα, οι χώρες με μεγαλύτερο ποσοστό παραγωγικού πληθυσμού είναι προτιμότερο να υιοθετούν λιγότερο τα μέτρα κλεισίματος της οικονομίας (lock-down), καθώς οι οικονομίες τους στηρίζονται περισσότερο στο εργατικό δυναμικό της. Όπως, επίσης και οι χώρες που βασίζουν το μεγαλύτερο ποσοστό του ΑΕΠ τους σε τουριστικές δραστηριότητες. Επιπλέον, οι βιομηχανικές χώρες που φαίνεται ότι πλήττονται περισσότερο, θα πρέπει να αναπτύξουν οικονομικές δραστηριότητες που πηγάζουν από ενδογενείς πόρους, ώστε

να εξαρτώνται λιγότερο από εξωγενείς παράγοντες, όπως το διεθνές εμπόριο και οι διαταραχές στις διεθνείς αλυσίδες αξίας. Με τον τρόπο αυτό θα καταστήσουν ένα μέρος της οικονομίας τους αυτόνομο και ικανό να τροφοδοτήσει τους παραγωγικούς κλάδους που είναι πιο αναγκαίοι σε περιόδους κρίσης, όπως η γεωργία και ο αγροδιατροφικός τομέας με παράλληλη τόνωση της ενδογενούς απασχόλησης. Τόσο οι κυβερνήσεις των χωρών όσο και τα χρηματοπιστωτικά συστήματα πρέπει να επαναξιολογούν συνεχώς την κατάσταση και να διασφαλίζουν την αποτελεσματικότητα των ως άνω μέτρων και την προσαρμογή τους στα νέα δεδομένα όπου αυτό απαιτείται.

Προτείνεται τα κυβερνητικά μέτρα να κινούνται σε τρεις διαστάσεις, τη μακροπρόθεσμη ανάπτυξη, την ανθεκτικότητα σε μελλοντικές διαταραχές και την κατά το δυνατό αποσύνδεση από τον άνθρακα προς μια βιώσιμη διαχείριση της ανάπτυξης. Συγκεκριμένα, για την ανάπτυξη με μακροπρόθεσμες δυνατότητες θα πρέπει να εξετάζεται ο αντίκτυπος της στο ανθρώπινο και το φυσικό κεφάλαιο. Προτείνεται να δοθεί έμφαση σε έργα και επενδύσεις που βελτιώνουν τις συνθήκες ευημερίας για το ανθρώπινο κεφάλαιο, χτίζοντας τις μελλοντικά απαιτούμενες δεξιότητες (εξειδίκευση) και δυνατότητες (υγειονομικές δομές) για την υγεία του πληθυσμού. Παράλληλα, πρέπει να μειωθεί η ρύπανση του αέρα και των υδάτων μέσω της απόδοσης κινήτρων και αντικινήτρων και να αυξηθεί η πρόσβαση σε πόσιμο νερό μέσω εγγειοβελτιωτικών έργων. Ακόμη, πρέπει να προωθείται η χρήση πιο αποτελεσματικών τεχνολογιών και να αντιμετωπίζονται αστοχίες της αγοράς, που αποτελούν εμπόδια στη μακροπρόθεσμη ανάπτυξη, όπως η πρόκληση εξωτερικών επιβαρύνσεων στα άτομα.

Επιπλέον, η ανθεκτικότητα σε μελλοντικούς κραδασμούς που απειλούν την οικονομία επιτυγχάνεται με ενδυνάμωση της ετοιμότητας και της επιχειρησιακής ικανότητας των χωρών. Πρέπει να υπάρχει ένα σχέδιο πολιτικής προστασίας ξεχωριστό από τα υπόλοιπα που να εμπλέκει και να ενώνει διατομεακά τους υποκείμενους δρώντες.

Επίσης, αναφορικά με τη σταδιακή απαλλαγή από τον άνθρακα και την προοπτική επίτευξης μιας βιώσιμης ανάπτυξης, προτείνονται δράσεις για την υποστήριξη και τη διάδοση των πράσινων τεχνολογιών, όπως επενδύσεις που διευκολύνουν τη χρήση

ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και ηλεκτρικών οχημάτων ή επιλογές χαμηλού κόστους, όπως η αναδάσωση, η αποκατάσταση και η διαχείριση του τοπίου.

Εν κατακλείδι, απαιτείται κυβερνητική προσπάθεια σε όλες τις χώρες του κόσμου για να επιτευχθεί μια ισορροπία μεταξύ της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας, των επιπτώσεων στη δημόσια υγεία και της βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης λόγω των πιθανών αντισταθμιστικών εξελίξεων μέχρι το τέλος της πανδημίας. Ωστόσο, βασικό σημείο στην τριπλή αντιμετώπιση της υγειονομικής απειλής αποτελεί η στρατηγική πολιτικής διαφοροποίησης από χώρα σε χώρα, με εξειδικευμένα κατά περίπτωση μέτρα. Γεγονός που αποτελεί την κεντρική πρόταση της διπλωματικής εργασίας και ένα σημαντικό στοιχείο μελλοντικού προβληματισμού και σκέψης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Acemoglu, D., Chernozhukov, V., Werning, I., Whinston, M., (2020), *A multi-risk SIR model with optimally targeted lockdown*, National Bureau of Economic Research, Working Paper, No 27102. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w27102/visions/w27102.rev0.pdf.

Acemoglu, D., Makhdoumi, A., Malekian, A., Ozdaglar, A., (2020), *Testing, voluntary social distancing and the spread of an infection*, National Bureau of Economic Research, Working Paper, No 27483. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: <https://www.nber.org/papers/w27483>.

Agarwal, N., Komo, A., Patel, C., Pathak, P., Ünver, M., (2021), *The Trade-off Between Prioritization and Vaccination Speed Depends on Mitigation Measures*, National Bureau of Economic Research, Working Paper, No 28519. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w28519/w28519.pdf.

Agrawal, V., Cantor J., Sood, N., Whaley, C., (2021), *The Impact of the COVID-19 Pandemic and Policy Responses on Excess Mortality*, National Bureau of Economic Research, Working Paper, No 28930. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w28930/w28930.pdf.

Akbarpour, M., Cook, C., Marzuoli, A., Mongey, S., Nagaraj, A., Saccarola, M., Tebaldi, P., Vasserman, S., Yang, H., (2020), *Socioeconomic network heterogeneity and pandemic policy response*, National Bureau of Economic Research Working Paper, No 27374. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w27374/w27374.pdf.

Allcott, H., Boxell, L., Conway, J., Ferguson, B., Gentzkow, M., Goldman, B., (2020), *What explains temporal and geographic variation in the early US coronavirus pandemic?*, National Bureau of Economic Research, Working Paper, No 27965. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w27965/w27965.pdf.

Alon, T., Kim, M., Lagakos, D., VanVuren, M., (2020), *How should policy responses to the COVID-19 pandemic differ in the developing world?* National Bureau of Economic Research, Working Paper, No 27273. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w27273/w27273.pdf.

Ando, S., Matsuzawa, Y., Tsurui, H., Mizutani, T., Hall, D., Kuroda, Y., (2021), *Stochastic modelling of the effects of human-mobility restriction and viral infection characteristics on the spread of COVID-19*, Scientific Reports, 11: 6856. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: <https://www.nature.com/articles/s41598-021-86027-2>.

Ashton, K., Green, L., Dyakova, M., Bellis, M., (2021), *Maximising Social Value and Health Impact – what is the role of PHIs?*, European Journal of Public Health, 31(3). Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: https://academic.oup.com/eurpub/article/31/Supplement_3/ckab165.006/6405249?searchresult=1.

Baek, C., Mc Crory, P., Messer, T., Mui, P., (2020), *Unemployment effects of stay-at-home orders: Evidence from high frequency claims data*, Institute for Research on Labor and Employment, Working Paper, No 101-20, UC Berkeley. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: <https://irle.berkeley.edu/files/2020/07/Unemployment-Effects-of-Stay-at-Home-Orders.pdf>.

Baker, S., Bloom, N., Davis, S., Terry, S., (2020), *COVID-induced economic uncertainty*, National Bureau of Economic Research, Working Paper, No 26983. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: <https://www.nber.org/papers/w26983>.

Baker, S., Farrokhnia, R. A., Meyer, S., Pagel, M., Yannelis, C., (2020), *How does household spending respond to an epidemic? Consumption during the 2020 COVID-19 pandemic*, National Bureau of Economic Research, Working Paper, No 26949. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: <https://www.nber.org/papers/w26949>.

Baqae, D., Farhi, E., (2020), *Nonlinear production networks with an application to the COVID-19 crisis*, National Bureau of Economic Research, Working Paper, No

27281. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση:
https://www.nber.org/system/files/working_papers/w27281/w27281.pdf.

Barrios, J., Benmelech, E., Hochberg, Y., Sapienza, P., Zingales, L., (2021), *Civic capital and social distancing during the COVID-19 pandemic*, Journal of Public Economics, 193. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση:
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0047272720301742?via%3Dihub>.

Barro, R., Ursua, J., Weng, J., (2020), *The coronavirus and the great influenza pandemic: Lessons from the 'Spanish flu' for the coronavirus's potential effects on mortality and economic activity*, National Bureau of Economic Research, Working Paper, No 26866. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση:
<https://www.nber.org/papers/w26866>.

Bloom, N., Fletcher, R.S., Yeh, E., (2021), *The impact of COVID-19 on US firms*, Working Paper 28314, National Bureau of Economic Research. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση:
https://www.nber.org/system/files/working_papers/w28314/w28314.pdf.

Bonacini, L., Gallo, G., Patriarca, F., (2021), *Identifying policy challenges of COVID-19 in hardly reliable data and judging the success of lockdown measures*, Journal of Population Economics, 34:275-301. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση:
<https://link.springer.com/article/10.1007/s00148-020-00799-x>.

Borino, F., Carlson, E., Rollo, V., Solleder, O., (2021), *International firms and COVID-19: Evidence from a global survey*, Covid Economics, 75. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: https://www.researchgate.net/profile/Michiru-Kaneda-2/publication/351942767_COVID_ECONOMICS_VETTED_AND_REAL-TIME_PAPERS_SPENDING_FROM_STIMULUS_PAYMENTS_A_GLOBAL_SURVEY_OF_INTERNATIONAL_FIRMS_THE_RACE_BETWEEN_VACCINATION_AND_INFECTION/links/60b1055b299bf1f6d58008c9/COVID-ECONOMICS-VETTED-AND-REAL-TIME-PAPERS-SPENDING-FROM-STIMULUS-PAYMENTS-A-GLOBAL-SURVEY-OF-INTERNATIONAL-FIRMS-THE-RACE-BETWEEN-VACCINATION-AND-INFECTION.pdf#page=35.

Born, B., Dietrich, A., Müller, G., (2020), *Do lockdowns work? A counterfactual for Sweden*, Covid Economics: Vetted and Real-Time Papers, Centre for Economic Policy Research, 16:1-22. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: <file:///C:/Users/user/Desktop/CovidEconomics16.pdf>.

Brewer, M., Gardiner, L., (2020), *The initial impact of COVID-19 and policy responses on household incomes*, Oxford Review of Economic Policy, 36(1), S187–S199. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: https://academic.oup.com/oxrep/article/36/Supplement_1/S187/5863392?searchresult=1.

Bürgi, C., Gorgulu, N., (2020). *Social Distancing and the Economic Impact of COVID-19 in the United States*, CESifo Working Paper Series, No 8577. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: https://www.cesifo.org/DocDL/cesifo1_wp8577.pdf.

Chang, S., Pierson, E., Koh, P. W., Gerardin, J., Redbird, B., Grusky, D., Leskovec, J., (2021), *Mobility network models of COVID-19 explain inequities and inform reopening*, Nature, 589:82–87. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: <https://www.nature.com/articles/s41586-020-2923-3>.

Chen, S., Igan, D., Pierrri, N., Presbitero, A., (2020), *Tracking the economic impact of COVID-19 and mitigation policies in Europe and the United States*, Covid Economics: Vetted and Real-Time Papers, Centre for Economic Policy Research, 36:1-24. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2020/07/10/Tracking-the-Economic-Impact-of-COVID-19-and-Mitigation-Policies-in-Europe-and-the-United-49553>.

Chowdhury, E.K., Khan, I.I., Dhar, B.K., (2021), *Catastrophic impact of Covid-19 on the global stock markets and economic activities*, Business and Society Review. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8013614/>.

Coibion, O., Gorodnichenko, Y., Weber, M., (2020), *The cost of the COVID-19 crisis: Lockdowns, macroeconomic expectations, and consumer spending*, National Bureau

of Economic Research, Working Paper, No 27141. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: <https://www.nber.org/papers/w27141>.

Costa-i-Font, J., (2020), *The EU needs an independent public health authority to fight pandemics such as the COVID-19 crises*, in Bénassy-Quéré, A., Weder di Mauro, B., (eds), *Europe in the time of Covid-19*, a VoxEU.org eBook, Centre for Economic Policy Research Press. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: <https://voxeu.org/article/eu-health-authority-fight-pandemics>.

Danielli, S., Patria, R., Donnelly, P., Ashrafiyan, H., Darzi, A., (2021), *Economic interventions to ameliorate the impact of COVID-19 on the economy and health: an international comparison*, *Journal of Public Health*, 43(1), 42–46. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: <https://academic.oup.com/jpubhealth/article/43/1/42/5869897?searchresult=1>.

Deb, P., Furceri, D., Ostry, J., Tawk, N., (2020), *The economic effects of COVID-19 containment measures*, Centre for Economic Policy Research Discussion Paper, No 15087. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2020/08/07/The-Economic-Effects-of-COVID-19-Containment-Measures-49571>.

Del Boca, D., Oggero, N., Profeta, P., Rossi, M-C., (2020), *Women's work, housework and childcare, before and during COVID-19*, *Review of Economics of the Household*, 18:1001-1017. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: <https://www.iza.org/publications/dp/13409/womens-work-housework-and-childcare-before-and-during-covid-19>.

Ehrenberg, J.P., Utzinger, J., Fontes, G. et al., (2021), *Efforts to mitigate the economic impact of the COVID-19 pandemic: potential entry points for neglected tropical diseases*, *Infectious Diseases of Poverty*, 10(2). Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: <https://link.springer.com/article/10.1186/s40249-020-00790-4#citeas>.

Eichenbaum, M., Rebelo, S., Trabandt, M., (2020), *The Macroeconomics of Epidemics*, National Bureau of Economic Research, Working Paper, No 26882. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: <https://www.nber.org/papers/w26882>.

Favero, C., Ichino, A., Rustichini, A., (2020), *Restarting the economy while saving lives under COVID-19*, Centre for Economic Policy Research, Discussion Paper, No 14664. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: <https://ideas.repec.org/p/cpr/ceprdp/14664.html>.

Flaxman, S, S Mishra, A Gandy, J Unwin, T Mellan, H Coupland, C Whittaker, H Zhu, T Berah, J Eaton, M Monod, Imperial College COVID-19 Response Team, A Ghani, C Donnelly, S Riley, M Vollmer, N Ferguson, L Okell, and S Bhatt, (2020), *Estimating the effects of non-pharmaceutical interventions on COVID-19 in Europe*, Nature, 584:257-261. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: <https://www.nature.com/articles/s41586-020-2405-7>.

Free, C., Hecimovic, A., (2020), *Global supply chains after COVID-19: the end of the road for neoliberal globalisation?* Accounting, Auditing & Accountability Journal, Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: https://www.researchgate.net/profile/Clinton-Free/publication/344733657_Global_supply_chains_after_COVID-19_the_end_of_the_road_for_neoliberal_globalisation/links/5f94ea2fa6fdccfd7b7d6155/Global-supply-chains-after-COVID-19-the-end-of-the-road-for-neoliberal-globalisation.pdf.

Gander, S., Flood, K., Campbell, S., Bonner, K., (2021), *139 Understanding the Psychosocial Impact of the Novel Coronavirus Pandemic – A Focus on Children and Families*, Paediatrics & Child Health, 26(1), e97–e98. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: https://academic.oup.com/pch/article/26/Supplement_1/e97/6414171?searchresult=1.

Haroon, O., Rizvi, S., (2020), *COVID-19: Media coverage and financial markets behavior—A sectoral inquiry*, Journal of Behavioral and Experimental Finance, 27:100343. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7227534/>.

Haug, N., L., Geyrhofer, A., Londei, et. al., (2020), *Ranking the effectiveness of worldwide COVID-19 government interventions*, Nature Human Behaviour, 4:1303–1312. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: <https://www.nature.com/articles/s41562-020-01009-0>.

Hsiang, S, D Allen, S Annan-Phan et al., (2020), *The effect of large-scale anti-contagion policies on the COVID-19 pandemic*, Nature, 584:262-267. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: <https://www.nature.com/articles/s41586-020-2404-8>.

IMF – International Monetary Fund, (2020), *The Great Lockdown: dissecting the economic effects*, World Economic Outlook, Chapter 2, October. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/09/30/world-economic-outlook-october-2020>.

Jamison, J, D Bundy, D Jamison, J Spitz, and S Verguet, (2020), *Comparing the impact on COVID-19 mortality of self-imposed behavior change and of government regulations: An observational analysis of 13 countries*, SSRN. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: <https://www.medrxiv.org/content/10.1101/2020.08.02.20166793v1>.

Kwan, S., Mertens, T., (2020), *Market Assessment of COVID-19*, Research from Federal Reserve Bank of San Francisco, FRBSF Economic Letter. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: <https://www.frbsf.org/economic-research/files/el2020-14.pdf>.

McBride, O., Murphy, J., Shevlin, M., Gibson-Miller, J., Hartman, T., Hyland. P., Levita. L., Mason, L., Martzinez, A., McKay, R., Stocks, T., Bennett, K., Vallières, F., Karatzias, T., Valiente, C., Vazquez, C., Bentall, R., (2020), *Monitoring the psychological, social, and economic impact of the COVID-19 pandemic in the population: Context, design and conduct of the longitudinal COVID-19 psychological research consortium (C19PRC) study*, International Journal of Psychiatric Methods, 30:e1861. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdfdirect/10.1002/mpr.1861>.

McKibbin, W., Fernando, R., (2021), *The Global Macroeconomic Impacts of COVID-19: Seven Scenarios*, Asian Economic Papers, CAMA - Centre for Applied Macroeconomic Analysis. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: <http://owa.baku8km.khazar.org/bitstream/20.500.12323/4495/1/the%20global%20macroeconomic%20impact.pdf>.

Nicola, M., Alsafi, Z., Sohrabi, C., Kerwan, A., Al-Jabir, A., Iosifidis, C., Agha, M., Aghaf, R., (2020), *The socio-economic implications of the coronavirus pandemic (COVID-19): A review*, International Journal of Surgery, 78: 185–193. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7162753/>.

Padam, B. P., Mukti, R. P., Aasish, G., Samiksha, P., Chiran, K. T., Nisha, B., Shila, B., (2020), COVID-19 and its Global Impact on Food and Agriculture, Journal of Biology Today's World, 9(5): 221. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: <https://www.iomeworld.org/articles/covid19-and-its-global-impact-on-food-and-agriculture.pdf>.

Sarkodie, S.A., Owusu, P.A., (2021), *Global assessment of environment, health and economic impact of the novel coronavirus (COVID-19)*, Environment, Development and Sustainability, 23:5005–5015. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s10668-020-00801-2.pdf>.

Seghieri, C., La Regina, M., Tanzini, M., Tartaglia, R., (2021), *Looking for the right balance between human and economic costs during COVID-19 outbreak*, International Journal for Quality in Health Care, 33(1). Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: <https://academic.oup.com/intqhc/article/33/1/mzaa155/6104716?searchresult=1>.

Shang, Y., Li, H., Zhang, R., (2021), *Effects of Pandemic Outbreak on Economies: Evidence From Business History Context*, Frontiers in Public Health, Health Economics. Ανακτήθηκε στις 15/10/2021 από τη διεύθυνση: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpubh.2021.632043/full>.

Suler, P., Vrbka, J., (2021), *GDP Development of China and USA in terms of mutual sanctions and COVID-19*, SHS Web of Conferences, 92, 07061. Ανακτήθηκε στις 27/01/2021 από τη διεύθυνση: https://www.shs-conferences.org/articles/shsconf/pdf/2021/03/shsconf_glob20_07061.pdf.

Verschuur, J., Koks, E.E., Hall, J.W., (2021), *Observed impacts of the COVID-19 pandemic on global trade*, Nature Human Behavior, 5, 305–307. Ανακτήθηκε στις

15/10/2021 από τη διεύθυνση: <https://www.nature.com/articles/s41562-021-01060-5.pdf>.

Διαδίκτυο

Euro Area Statistics, (2022), *Στατιστικά στοιχεία για τη ζώνη του Ευρώ, Μακροοικονομικοί δείκτες*, Ανακτήθηκε από την ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://www.euro-area-statistics.org/macro-economic-indicators?cr=eur+fra&lg=el&page=0&charts=MNA.Q.Y..W2.S1.S1.B.B1GQ.Z.Z.Z.XDC.LR.GY+MNA.Q.Y..W2.S1.S1.B.B1GQ.Z.Z.Z.EUR.LR.N&template=1>.

Τελευταία πρόσβαση: Φεβρουάριος 2022.

European Commission, (2020), *Economic Forecast by country*, Ανακτήθηκε από την ηλεκτρονική διεύθυνση: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-performance-and-forecasts/economic-forecasts/autumn-2020-economic-forecast_en.

Τελευταία πρόσβαση: Φεβρουάριος 2022.

European Commission, (2022a), *Eurostat, COVID-19*, Ανακτήθηκε από την ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/covid-19/overview>.

Τελευταία πρόσβαση: Φεβρουάριος 2022.

European Commission, (2022b), *Eurostat, COVID-19, Agriculture, energy, transport and tourism*, Ανακτήθηκε από την ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/covid-19/agriculture-energy-transport-tourism>.

Τελευταία πρόσβαση: Φεβρουάριος 2022.

European Commission, (2022c), *Eurostat, Database*, Ανακτήθηκε από την ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.

Τελευταία πρόσβαση: Φεβρουάριος 2022.

Statista.com, (2022), *Annualized growth of real GDP in the United States from 2011 to 2021, by quarter*, Ανακτήθηκε από την ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://www.statista.com/statistics/188185/percent-change-from-preceding-period-in-real-gdp-in-the-us/>. Τελευταία πρόσβαση: Ιανουάριος 2022.

Statista.com, (2022), *Median forecast for China's GDP growth rate due to coronavirus COVID-19 pandemic in 2022 as of January 2022*, Ανακτήθηκε από την ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://www.statista.com/statistics/1102691/china-estimated-coronavirus-covid-19-impact-on-gdp-growth/>. Τελευταία πρόσβαση: Ιανουάριος 2022.

UNIDO, (2020), *Coronavirus: the economic impact – 10 July 2020 A health pandemic or a pandemic for the economy?* Ανακτήθηκε από την ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://www.unido.org/stories/coronavirus-economic-impact-10-july-2020>. Τελευταία πρόσβαση: Νοέμβριος 2021.

UNIDO, (2020), *Coronavirus: the economic impact – 21 October 2020 Recovery or protracted economic downturn? The role of policies based on evidence*. Ανακτήθηκε από την ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://www.unido.org/stories/coronavirus-economic-impact-21-october-2020>. Τελευταία πρόσβαση: Νοέμβριος 2021.

U.S. Department of Commerce, Bureau of Economic Analysis, (2022), *Gross Domestic Product by County, 2020*, Ανακτήθηκε από την ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://www.bea.gov/news/2021/gross-domestic-product-county-2020>. Τελευταία πρόσβαση: Ιανουάριος 2022.